

173391

MALATYA İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Erkut ŞENDOĞAN

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Eskişehir, 2003

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

MALATYA İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Erkut ŞENDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Prof.Dr.Kemal YILDIRIM

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mart, 2003

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**MALATYA İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI****Erkut ŞENDOĞAN****İktisat Anabilim dalı****Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2003****Danışman: Prof. Dr. Kemal YILDIRIM**

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak, gerek ekonomik gerekse sosyal sorunları olan ve bu sorunları sahip olduğu kıt kaynakları optimal şekilde kullanarak çözmeye çalışan bir ülkedir. Problemleri, doğal olarak coğrafi bölgelerimize ve tek tek bütün illerimize yansımaktadır.

Malatya ili coğrafi konumu itibari ile bölge içerisinde önemli bir geçiş merkezidir. Ancak il istenilen sosyo-ekonomik gelişimi sağlayamamıştır. Bu durum; ilin her yönden geri kalmış bir bölge olan Doğu Anadolu Bölgesinde yer alması ve gerekli desteği görememesinden kaynaklanmaktadır.

Malatya ili demografik, istihdam, sanayi, tarım, mali, eğitim, sağlık mevcut altyapı vb. değişkenlere göz önüne alındığında sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 38. sırada yer almaktadır. Ayrıca Malatya sosyo-ekonomik gelişmişlik değerleri açısından orta sınıf sayabileceği 3. derece gelişmiş iller grubuna girmektedir.

İl ekonomisi tarıma dayalı bir yapıya sahiptir. Dolayısı ile en fazla işgücünün istihdam edildiği sektör tarım sektörüdür. Özel tarımsal ürünleri işleyen sanayiinin gelişmesi, hem tarım hemde sanayi sektöründe işgücü talebini arttıracak, ilin sosyo-ekonomik gelişimine büyük katkı yapacaktır.

Malatya ilinde kamu ve özel sektör yatırımları istenilen seviyede değildir. Bu sorun ilin kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınıp, sermaye ihracının önlenmesi ve gerekli teşvikin sağlanması ile aşılabılır. ilin ekonomik ve sosyal yapısına uygun projelerin geliştirilmesi istenilen hedefe ulaşmada ile rekabet üstünlüğü sağlayacaktır.

ABSTRACT

Turkey as a developing country, has both economic and social problems and is trying to solve these problems by using its source resources in an optimal way. Its problems are naturally reflected to the geographical regions and all of its cities.

Malatya with its geographical position, is an important transition center in the region. However the city can not achieve the required social-economic prosperity. This situation is the result of the cities position in East Anatolian region which is an underdeveloped place and the lack of necessary support.

When demographical, industrial, fiscal, agricultural, educational, health, employment and current infrastructure is taken into consideration Malatya is ranked 38 in social-economic development range on the other hand, Malatya is ranked third in developed cities and in socioeconomic developing worth counted as middle class.

City's economy depends on agriculture. Hence, employment rate is quite high in this section Especially the development of sectors and socio-economic development.

Government and private sector's investments are not in the level which is desired this problem can be solved when the city is taken in to privileged investment region, capital export from the city is prevented and necessary investment incitements are provided to be able to reach at desired targets, projects that are suitable for city's economic and social structure should be used which will give competitive advantage to the city.

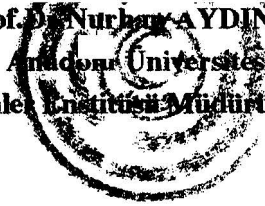
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Erkut ŞENDOĞAN'ın "Malatya İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı" başlıklı tezi 09 Nisan 2003 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İktisat (İktisat Politikası) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Üye : Prof.Dr.Necat BERBEROĞLU
Üye : Yrd.Doç.Dr.Bülent AÇMA

Prof. Dr. Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv

Birinci Bölüm

MALATYA İLİ'NİN COĞRAFİ YAPISI, TARİHİ, KÜLTÜREL VE TURİSTİK ANATOMİSİ

1. İLİN COĞRAFİ DURUMU.....	3
1.1. Coğrafi Konum.....	3
1.2. Coğrafi Yapısı.....	3
1.2.1. Dağlar.....	4
1.2.2. Ovalar.....	5
1.2.3. Akarsular.....	6
1.2.4. Göller.....	6
1.2.5. Jeolojik Yapı.....	7
1.3. İklim.....	8
1.4. Bitki Örtüsü.....	8

1.5. Yabancı Yaşam	9
2. MALATYA İLİNİN TARİHİ	10
2.1. İlin Tarihçesi	10
2.2. İlin Adı	12
2.3. İlin Kültürel ve Tarihi Değerleri	13
3. İLİN TURİSTİK DEĞERLERİ	18

İkinci Bölüm

MALATYA İLİNİN SOSYAL YAPISI

1. MALATYA İLİNİN SOSYAL YAPISI	22
1.1. Malatya ilinin Sosyal Yapısı	22
1.2. Sosyal Göstergeler	23
1.2.1. İlin İdari Yapısı	23
1.2.2. Malatya İlinin Nüfusu	24
1.2.3. İstihdam	31
1.2.4. Eğitim	34
1.2.5. Sağlık	39
2. TEKNİK ALTYAPI	41
2.1. Ulaştırma	41
2.2. Haberleşme	45
2.3. Enerji	45
2.4. İçme Suyu	47

3.	MALATYA'DA SPOR.....	48
4.	İLİN ÇEVRE SORUNLARI.....	50

Üçüncü Bölüm

MALATYA İLİNİN EKONOMİK DURUMU

1.	MALATYA İLİNİN EKONOMİK DEĞERLERİ.....	52
1.1.	İlin G.S.Y.İ.H. İçindeki Payı.....	52
1.2.	Tarımsal Yapı.....	58
1.3.	Hayvancılık.....	67
1.4.	Ormancılık.....	70
1.5.	Madencilik.....	71
1.6.	Malatya Sanayisinin Yapısı.....	76
1.6.1.	Malatya İli Sanayisinin Tarihsel Gelişimi.....	76
1.6.2.	Malatya İli Sanayi Sektörü.....	77
1.6.3.	Sanayi Sektörünün Meydana Getirdiği Katmadeğer.....	80
1.6.4.	İmalat Sanayi.....	82
1.7.	Malatya İli Hizmet Sektörü.....	85
1.8.	Malatya İli Ticaret Sektörü.....	87
1.9.	Turizm Sektörü.....	90
1.10.	Malatya İlinden Yapılan İhracat ve İthalat.....	92
1.11.	Küçük Sanayi Siteleri.....	94
1.12.	Organize Sanayi Bölgeleri.....	95

1.13. Kamu Yatırımları.....	97
1.14. Özel Sektör Yatırımları.....	99
1.15. Vergi Gelirleri.....	101
1.16. Toplam Banka Mevduatı.....	102
1.17. Toplam Banka Kredileri.....	103
1.18. Yörenin Altyapısını ve Ekonomisini Geliştirmeye Yönelik Projeler.....	104

Dördüncü Bölüm

MALATYA İLİNİN SWOT (FÜTZ) ANALİZİ

1. SWOT ANALİZİ.....	107
1.1. Bölgesel İktisada Dayalı Swot Analizi (I. Adım).....	109
1.2. Malatya İlinin Rekabet Yapısına Etkide Bulunan Faktörler.....	109
1.3. Malatya İlinin Güçlü ve Zayıf Yönleri İle Fırsat ve Tehlikelerinin Belirlenmesi.....	112
1.3.1. Malatya İlinin Güçlü Yönleri.....	112
1.3.2. Malatya İlinin Zayıf Yönleri.....	113
1.3.3. Fırsatlar.....	114
1.3.4. Tehlikeler.....	115
1.4. Katılımcı Swot Analizi (II. Adım).....	117
1.4.1. Malatya İlindeki Öncü Kişilerle Yapılan Görüşmeler.....	117
1.5. Değerlendirmeler.....	127
1.5.1. Anahtar Başarı Faktörleri (Güçlü Yönler).....	127

1.5.2.	Kritik Çevre Faktörleri (Tehlikeler).....	128
1.5.3.	Gelecek Yönelimli Fırsatlar.....	129
1.5.4.	Zayıf Yönler.....	129
1.6.	Değerlendirmeye İlişkin Sonuç.....	130
2.	MALATYA İLİNİN POTANSİYEL GELİŞME OLANAKLARI.....	131
2.1.	Malatya İlinin Gelişmesinde Dokuz Faktör Modeli.....	131
2.2.	İlin Planlanmasında Amaç-Araç Matrisi	133
	SONUÇ.....	137
	EKLER.....	143
	KAYNAKÇA.....	145

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo:1	Malatya İli 2001 Yılı Meteorolojik Değerleri.....	8
Tablo:2	İlçeler İtibariyle Gelişmişlik Sıralaması.....	23
Tablo:3	İlin Yerleşim Düzeni.....	24
Tablo:4	Sayım Yıllarına Göre Ülke ve Malatya İli Nüfusu (1927-2000).....	25
Tablo:5	İl Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi (1927-2000).....	27
Tablo:6	Malatya İli Şehir ve Köy Nüfusu (2000).....	28
Tablo:7	1985-1990 Arası İçer Göç, Dışa Göç ve Net Göç Hızı.....	29
Tablo:8	Malatya İli Nüfusunun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1990).....	30
Tablo:9	İl İktisadi Faal Nüfusunun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1990).....	32
Tablo:10	Nüfusun Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Göre Dağılımı	33
Tablo:11	İldeki; Okul, Öğretmen, Öğrenci ve Derslik Göstergeleri.....	34
Tablo:12	İlçeler Bazında Taşınmalı Eğitimin Uygulandığı Okul ve Sınıf Sayısı.....	35
Tablo:13	Malatya İnönü Üniversitesi Akademik Göstergeleri (2002).....	37
Tablo:14	Malatya Sağlık Tesislerinin İlçelere Göre Dağılımı.....	39
Tablo:15	İl Geneli Sağlık Göstergeleri ve Personel Başına Düşen Nüfus (2001).....	40
Tablo:16.	Taburcu Olan Hasta ve Ameliyat Sayısı (2001).....	40
Tablo:17	İlde Trafiğe Kayıtlı Araç Sayısı(2001).....	42

Tablo:18	Malatya İlinin Komşu İllere ve Bazı Önemli Merkezlere Uzaklığı.....	43
Tablo:19	Malatya Merkezin İlçelere Olan Uzaklığı.....	44
Tablo:20	İlin Komşu İllere Demiryolu Uzaklığı.....	44
Tablo:21	Malatya İli Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Göre Dağılımı (2001).....	46
Tablo:22	İlde Faal Spor Dalları, Kulüp ve Lisanslı Sporcu Sayısı (2001).....	49
Tablo:23	Cari ve Sabit Fiyatlarla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (1987-2000).....	53
Tablo:24	İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (1996).....	54
Tablo:25	İlçeler İtibari ile Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (1995-1996).....	55
Tablo:26	Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Cari Fiyatlarla G.S.Y.İ.H. Sıralaması (1987).....	58
Tablo:27	Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Sabit Fiyatlarla G.S.Y.İ.H. Sıralaması.....	58
Tablo:28	Malatya İli Toprak Kaynakları Potansiyeli.....	59
Tablo:29	Malatya İli Sulanabilir Arazi Değerleri.....	59
Tablo:30	Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya İlinin Türkiye Tarım Sektörü İşgücü Katılım Oranları (%).....	60
Tablo:31	Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesi Tarım Sektörü İşgücüne Katılım Payları (%).....	60
Tablo:32	Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Tarım Sektörü İşgücüne Katılma Payları (%).....	61
Tablo:33	İl Tarla Ürünleri Üretimi (2001).....	62
Tablo:34	Bakliyat Üretimi (2001).....	63

Tablo:35	Endüstriyel Bitki Üretimi (2001).....	63
Tablo:36	Yem Bitkileri Üretimi (2001).....	63
Tablo:37	Yumru Bitki Üretimi (2001).....	64
Tablo:38	İl Meyve Ürünleri Üretimi (2001).....	64
Tablo:39	İl Sebze Ürünleri Üretimi (2001).....	66
Tablo:40	2000-2001 Yılı Hayvan Varlığı.....	68
Tablo:41	Hayvansal Ürünler Üretimi (2001).....	69
Tablo:42	Malatya İli Ormanlık Alan Durumu (2001).....	71
Tablo:43	Malatya İli Seçilmiş Maden Varlığının Dağılımı ve Niteliği.....	72
Tablo:44	Doğu Anadolu Bölgesi Ve Malatya İlinin Türkiye Madencilik Sektörü İşgücüne Katılım Payları (%).....	74
Tablo:45	Malatya İli Doğu Anadolu Bölgesi Madencilik Sektörü İşgücüne Katılma Payları (%).....	74
Tablo:46	Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Maden Sektöründeki İşgücü Değerleri (1970-1990).....	75
Tablo:47	Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya İli'nin Sanayi Sektörü İşgücüne Katılım Payları (%).....	78
Tablo:48	Malatya İli'nin Doğu Anadolu Bölgesi Sanayi Sektörü İşgücüne Katılım Payı (%).....	78
Tablo:49	Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Sanayi Sektöründeki İşgücü Payları (1970-1990).....	79
Tablo:50	Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Sanayi Sektöründeki İşgücüne Katılım Payları (%).....	80

Tablo:51	Sanayi Gruplarına Göre Sabit Sermayeye Yıl İçinde Yapılan Gayrisafi İlaveler, Girdi, Çıktı ve Katma Değer.....	81
Tablo:52	İmalat Sanayiinde Ülke, Bölge ve İl Genelinde İşletme Sayıları.....	83
Tablo:53	Türkiye, Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya İlinin Hizmet Sektörü İşgücü Değerleri (1970-1990).....	86
Tablo:54	Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesi Hizmet Sektörüne Katılım Payı (%).....	86
Tablo:55	Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Hizmet Sektörü İşgücü Değerleri.....	86
Tablo:56	Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya İlinin Türkiye Ticaret Sektörü İşgücü Katılım Payları (%).....	88
Tablo:57	Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesi Ticaret Sektörü İşgücü Katılım Payları (%).....	89
Tablo:58	Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Ticaret Sektörü İşgücü Katılım Değerleri.....	89
Tablo:59	Malatya ili Turizm İşletme Belgeli Tesis Durumu.....	90
Tablo:60	Malatya İli Belediye İşletme Belgeli Tesis Durumu.....	90
Tablo:61	Malatya İli İhracat Göstergeleri (2001).....	93
Tablo:62	Malatya İli İthalat Göstergeleri (2001).....	94
Tablo:63	İl Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısı ve Yoğunluğuna Göre Sektörler.....	95
Tablo:64	Malatya Organize Sanayi Bölgesindeki Tesislerin Sektörel Dağılımı.....	96
Tablo:65	Malatya ve Bazı Bölge İllerinin 2001 yılı Kamu Yatırım Harcamaları.....	98

Tablo:66	2001 Yılı Malatya ili Kamu Yatırımları.....	99
Tablo:67	Malatya İli Özel Sektör Teşvik Belgelerinin Yıllar İtibari İle Dağılımı.....	100
Tablo:68	Malatya ili ve Bazı Bölge İllerinin Özel Sektör Yatırımları Teşvik Durumu.....	100
Tablo:69	Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri (1995-2001).....	101
Tablo:70	Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Toplam Banka Mevduatları.....	102
Tablo:72	Malatya İli Kişi Başına Banka Kredileri Toplamı ve Bazı Bölge İllerinin Durumu.....	103
Tablo:73	Toplam Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı.....	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil:1	Malatya ve Bazı Bölge illerinin Türkiye Tarım Sektöründeki İşgücüne Katılım Payları.....	61
Şekil:2	Malatya ve Bazı Bölge illerinin Türkiye Maden Sektörüne Katılım Payları.....	75
Şekil:3	Malatya ve Bazı Bölge illerinin Türkiye Sanayi Sektörü İşgücüne Katılım Payları.....	79
Şekil:4	Malatya ve Bazı Bölge illerinin Türkiye Hizmetler Sektöründeki İşgücüne Katılım Payları.....	87
Şekil:5	Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Türkiye Ticaret Sektörüne Katılım Payları.....	89

GİRİŞ

Doğu Anadolu Bölgesi'nin dört bölümünden biri olan Yukarı Fırat Havzası'nda yer alan Malatya, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu, İç Anadolu ve Doğu Karadenize bağlayan köprü konumuna sahip bir ildir.

İl toprakları, 37-54' ve 39-03' kuzey enlemleri ile 38-45' ve 39-0.8' doğu boylamları arasında yer almaktadır. 12.313 km² yüzölçüme sahip olan Malatya bu değerle ülke topraklarının %015.89'unu teşkil etmektedir.

Malatya doğuda Elazığ, kuzeydoğuda Erzincan, kuzeybatıda Sivas, batıda Kahramanmaraş, güneyde Adıyaman, güneydoğuda Diyarbakır illeri ile çevrilir.

Malatya ilinin yeryüzü şekillerini Toroslar'ın geçtiği yükseltiler Tohma Havzası ve Malatya Ovası oluşturur. İl arazisi kalkerli bir yapıya sahip olduğundan vadiler çukur ve oldukça önemlidir. Malatya akarsu bakımından çoğu illerimizden zengindir. Bu durum tarımsal sulama yönünden ilde büyük avantaj sağlamaktadır. Malatya'nın en önemli doğal eksikliği ise tabii göl bakımından fakir olmasıdır. İlde bulunan akarsuların tamamı açık havza özelliğine sahip olup Fırat nehrine karışmaktadır. Akarsuların alüvyon bakımından zengin olması tarıma dayalı ekonomiye sahip Malatya'da tarımsal üretimin verimliliğini arttırmaktadır.

Coğrafi konumu itibari ile il tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Buzluk ve İnderesi mevkiinde yapılan çalışmalar Malatya tarihinin Paleolitik Çağa kadar indiğini göstermektedir. Malatya Asur, Med, Pers, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu ve Osmanlı medeniyetlerine ait dönemleri yaşadığından tarihi kalıntı ve eserlerin bol olduğu bir ildir. Bunların yanında Malatya'da Nemrut Dağı, Gürpınar Şelalesi, Battalgazi İlçesi, Levent Vadisi, Orduzu Pınarbaşı gibi görsel güzelliklere sahip doğa harikası alanlarda bulunmaktadır. Özellikle Nemrut Dağı bugün tüm dünyanın ilgisini çeken ve görülmesi gereken bir doğa harikasıdır.

İlin merkez ilçesinden başka, Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Battalgazi, Darende, Doğanşehir, Doğanşol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Pütürge, Yazıhan ve Yeşilyurt olmak üzere 13 ilçesi mevcuttur.

İl ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalıdır. Kayısı üretimi Malatya ekonomisi içerisinde en büyük payı ihtiva etmektedir. Ancak son yıllarda sanayi sektörü içerisinde yapılan yatırımlar ve inşaa edilen Organize Sanayi bölgeleri Malatya'nın tarıma dayalı

ekonomik yapısını değiştirmeye başlamıştır. İlde hizmet ve ticaret sektöründe yapılan yatırımlar ve alınan göç nedeni ile sürekli gelişim içerisinde dir.

Malatya ili 2000 yılı G.S.Y.İ.H.'sı 992.948.237 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. İl bu değerle bölge içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Kişi başına düşen G.S.Y.İ.H.'da ise Malatya, 1863 ile 2941 ABD doları olan Türkiye G.S.Y.İ.H.'dan oldukça geridedir.

Malatya ili bölge içindeki diğer illerin aksine çevre illerden göç alan bir konuma sahiptir. İl nüfusu 1990 genel nüfus sayımına göre 702.055 iken, 2000 yılında yapılan genel nüfus sayımında ise ilin nüfusu 853.658 kişiye yükselmiştir. Malatya'nın bu denli göç alma nedeni, ekonomik, sosyal, toplumsal, kültürel ve siyasi görünümün çevre illere nazaran daha gelişmiş bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır.

Yapılan çalışmamızın birinci bölümünde ilin coğrafi yapısı, tarihi ve kültürel değerleri incelenerek Malatya'nın bölgesel konumu ve doğal görüntüsü açığa konulmuştur.

İkinci bölümde ise ilin sosyal yapısı, idari örgütlenmesi, nüfus, istihdam, eğitim durumu, sağlık, Teknik altyapı ve spor üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ilin ekonomik değerleri yorumlanarak bölge içindeki diğer illerle ve bölgenin diğer bölgelerle karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise, Malatya'nın potansiyel yapısının planlanmasına zemin hazırlayacak ve yol gösterecek bölgesel SWOT analizi yapılarak, fırsat ve tehlikeleri ile zayıf ve güçlü yönleri irdelenmiş ve ilin iktisadi yapısına uygun ekonomik kalkınma modeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmamızın bu son bölümünde ildeki öncü kişilerle yapılan görüşmelere de yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, yapılan çalışmanın genel olarak değerlendirilmesi yapılarak Malatya'nın tüm yönleri ile gelişim gösterebilecek stratejik sektörleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda il için gelişim sağlayacak stratejik sektörlerin tarım ve sanayii olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapılan çalışma ile Malatya ilinin sosyo-ekonomik yapısı, ve kalkınma stratejisi ortaya konularak ilin gelişimine katkıda bulunmak ve sorunlarına çözüm üretmek hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MALATYA İLİNİN COĞRAFİ YAPISI, TARİHİ KÜLTÜREL VE TURİSTİK ANATOMİSİ

1. COĞRAFİ DURUMU

1.1. Coğrafi Konum

Malatya ili Doğu Anadolu Bölgesinin 4 bölümünden biri olan Yukarı Fırat Havzasında; Adıyaman, Elazığ, Bingöl, Muş ve Van çöküntü alanının güneybatı ucunda yer almaktadır. İl toprakları, 37-54' ve 39-03' kuzey enlemleri ile 38-45' ve 39-08' doğu boylamları arasında kalmakta olup 12.313 km²'lik yüzölçümü ile ülke topraklarının %15.89'unu kaplamaktadır. Malatya 12.313 km²'lik yüzölçümü ile 81 il arasında 23. sırada yer almaktadır. İlde ortalama yükselti 700 ile 1000 m. arasında değişmektedir.

İl doğuda Elazığ, kuzeydoğuda Erzincan, kuzeybatıda Sivas batıda Kahramanmaraş, güneyde Adıyaman, güneydoğuda Diyarbakır illeri ile çevrilidir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illeri İç Anadolu Bölgesine bağlayan ilimiz bu konumu ile tabii bir köprü durumundadır. Bu doğrultuda Malatya Sultansuyu ve Sürgü Çayı vadileri ile Akdeniz'e, Tohma Vadisi ile İç Anadolu'ya, Fırat Vadisi ile Doğu Anadolu'ya açılmaktadır.

1.2. Coğrafi Yapısı

İlin yeryüzü şeklini, Toroslar'ın geçtiği yükseltiler, Tohma Havzası ve Malatya Ovası oluşturur. 750-950 m. yüksekliğinde güneyden kuzeye, batıdan doğuya doğru eğimli derin vadiler ile yarılmış yüksek dağlar ile çevrili platolar topluluğudur.¹ Malatya'da arazi kalkerli bir yapıya sahip olduğundan vadiler çoktur ve oldukça da önemlidir. İl plato ve akarsu bakımından da çoğu ilimizden zengindir. Tüm bunların yanında Malatya'da önemli bir tabii göl yoktur. Doğu Anadolu Bölgesinde yer alması dolayısı ile büyük bir bölümü dağlık yapıda olup bu dağlar çok sayıda akarsu tarafından ayrılmıştır. Bu akarsuların taşıdıkları alüvyonları biriktirmesi ile ilde birçok verimli ova oluşmuştur. Akarsuların tamamına yakını açık havza özelliği taşır ve hemen hepsi Fırat nehrine karışarak denize dökülür.

¹Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, Yerel Ekonomik Gelişme Programı, (1996), s.2.

1.2.1. Dağlar

Büyük bir bölümü III. Jeolojik devirdeki Alp kıvrımlaşması sırasında şekillenen Güneydoğu Torosların kolları, Malatya ilinin güneyini doğu batı yönünde baştan başa kaplar. Malatya'daki dağlar sıradağlar biçiminde şekillenmişlerdir.

Malatya Dağları: Besni, Adıyaman ve Kahta ile Malatya ovasını dolduran dağlara Malatya dağları adı verilir. Yüksek ve çok dalgalı bir yapıya sahiptirler. Çeşitli yönlerden inen akarsular tarafından parçalanan bu sıradağlar Fırat vadisine kadar zaman zaman daralarak zaman zaman da genişleyerek uzanır. Malatya dağları üstünde yer alan en önemli doruklar, batıdan doğuya doğru Korudağ (2100 m.), Karakaya Tepe (2424 m.), Becbel Tepe (2.006 m.), Beydağı (2544 m.), Kelle Tepe (2150 m.) ve Gayrık Tepe (2.306 m.)'dir. Beydağı 2.544 m. ile ilin en yüksek noktasıdır. Büyük bir kısmı meşe koruluğuyla kaplıdır.

Nurhak Dağları: Sultansuyu Vadisinin batısında yer alan ve Kahramanmaraş topraklarından il alanına giren Nurhak dağları genellikle volkanik kökenlidir. Yükseklik çoğunlukla 2.000 m.'nin altındadır. Nurhak dağları üzerindeki en önemli yükseltiler; Derbent Dağı (2.428 m.), Kepez Dağı (2.140 m.), Kuşkaya Tepesi (1.922 m.) ve Akçadağ (2.013 m.)'dir. Yer yer zengin çayır ve otlarla kaplıdır. Yükseklerde meşe ormanı hakimdir.

Akçababa Dağları: Tohma Vadisi ile Kuruçay arasında yer alan bu dağlar pek yüksek olmamakla beraber kuzeybatı yönünde yayılarak geniş bir alanı kaplar. Genellikle çıplak olan bu dağların üzerinde Kuyucakbaşı Tepe (1.734 m.), Akçababalı Tepe (1.164 m.) ve Leylek Dağı (2.052 m.) yer alır.

Yama Dağı: Malatya'nın kuzeyini bütünüyle kaplayan bu dağ Batıda Kuruçay vadisine güneydoğuda Fırat vadisine kadar uzanır. Genellikle volkanik yapılı olup (1.500 m.) yüksekliğe sahiptir. Bu kesim genellikle bir plato görünümündedir. Büyük bir kesimi yeşil çayırarla kaplıdır.

Malatya ilinde bundan başka Venk, İzollu, Şakşak, Karacadağ (2.750 m.) Berik Dağı (2.112 m.), Gök Dağı (2.402 m.) gibi dağlarla tepelerde vardır.

1.2.2. Ovalar

İldeki bütün ovalar Fırat ana vadisine yayılmaktadır. Bu vadinin tabanları Fırat vadisine yaklaştıkça genişler ve ilin önemli ovaları ortaya çıkar. Yükselteleri 850-1.500 m. arasında yer alan ovaların çoğu verimlidir.

Malatya Ovası: Tohma, Sultansuyu ve Fırat vadisi arasında kalan ova; akarsu alüvyonlarının dolması sonucu oluşmuştur. Ovanın yüzölçümü 380 km²'dir. Genelde düz bir ovadır. Dünyaca ünlü Malatya kaysısı bu ovanın ürünüdür. Ortalama yükseltisi 900-1500 m. arasındadır.

Doğanşehir Ovası: Sultansuyu vadisinin her iki yanına sıralanmış, küçük küçük büyüklü düzlüklerden oluşur. İlçe merkezinde yükselti 1.250 m.'ye ulaşır. Sultansuyu ve kolları ovadan pek derin olmayan yataklardan akar.

İzollu Ovası: Malatya Dağlarından başlayarak kuzeydoğu yönünde uzanıp Karakaya Baraj gölüne doğru yayılan düzlükler durumundadır. Malatya ovasının doğusunda yer alan ova Fırat nehrinin koridor oluşturduğu Kömürhan boğazına kadar uzanan kesiminde yer alır.

Sürgü Ovası: Malatya çöküntü alanının güneybatı ucunda yüksek bir ovadır. Akarsuların taşıdığı alüvyonlarla dolması sonucu oluşan ova çok verimli olup sürgü barajından sulanmaktadır.

Mığdı Ovası: Ayvalı, Tohma, Hacılar Tohması vadilerinin birleşme noktasında yer alır. Yüzölçümü 50 m²'dir. Akarsuların taşıdığı alüvyonlarla dolu olan ova verimli durumda olup, yeşil örtüsü söğüt ve kavak ağaçlarından oluşur. Ovanın orta kesimleri düz olup kenarlara doğru yükselti artar.

Yazihan Ovası: Tohma ve Kuruçay vadilerinin Fırat'a ayrıldığı noktada yer alır. Yazihan ovasının su kaynakları kıt olduğundan kuru ve çıplaktır. Malatya ovasından Tohma suyu ile ayrılır.

İlde ayrıca Mendere, Çaplı, Distrik, Erkenek gibi küçük çaplı ovalarda bulunmaktadır.

1.2.3. Akarsular

Malatya, akarsu kaynakları bakımından çoğu illerimizden zengindir. İl topraklarının su kaynağını oluşturan akarsuların hepsi Fırat'a akar. Fırat Havzası'nın yıllık ortalama su hacmi 128 milyar m³'tür. Aynı zamanda Fırat havzası Türkiye'nin en büyük havzası olup su toplama alanı 127.000 km² dolayındadır. Akarsuların tamamı denize ulaştığından il açık havza özelliği taşır.

Fırat Nehri: Fırat nehri Keban Barajından çıkarak Malatya'nın Elazığ ile sınırını oluşturacak şekilde güneybatıdan güneydoğuya doğru geniş bir yay çizerek akar. Fırat nehri üzerinde yer alan Karakaya Barajı Malatya ilinin enerji ve sulama ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamaktadır. Nehir Malatya'nın Diyarbakırla olan il sınırını da oluşturmaktadır.

Tohma Nehri: İlin Fırat nehrinden sonraki ikinci büyük su kaynağı olan Tohma suyu iki koldan oluşmaktadır. Mığdı üzerinde birleşen kollar Malatya Ovasından geçerek Fırat nehrine katılır. Yazihan ilçesinde yer alan Medik barajı Tohma suyu üzerinde yer almaktadır. Tohma suyu Doğanşehir ve Malatya ovalarının sulanmasında önemli yer tutmaktadır. Nehir 52,5 km. uzunluğa sahiptir.

Kuruçay: Hekimhan ilçesindeki Kuruçay Yama Dağından doğar ve Yazihan ilçesinden geçtikten sonra Fırat nehrine dökülür. Yaz ayında suyu iyice azaldığından bu sudan pek faydalanılamamaktadır. Kuruçay'ın uzunluğu 67 km'yi bulmaktadır.

Sürgü Çayı: Göksu ırmağının önemli bir kolu olan Sürgü çayı Adıyaman il sınırlarına girerek Fırat'a dökülür. Üzerinde yer alan Sürgü barajından geniş bir alan sulanmaktadır. Nehrin uzunluğu yaklaşık 30 km.'dir.

Bunların dışında ilde, Şiro, Sögütlü çay, Sazdere, Şotikdere, Yenice çayı, Sultansuyu (24,5 km.), Arapgir çayı, Cevizli su gibi sulama amaçlı kullanılan irili ufaklı akarsular da bulunmaktadır.² Bu akarsularda ya doğrudan ya da dolaylı olarak Fırat nehrine katılmaktadır.

1.2.4. Göller

Malatya doğal göl bakımından oldukça fakirdir. İlde önemli bir tabii göl yoktur. Yalnızca dağlık kesimlerden akan suların kaynak alanlarında ve düşük yükselteli plato

²Malatya Valiliği, Tarihte ve Günümüzde Malatya, (1996), s.16.

basamaklarında yüzeye çıkan suların oluşturduğu küçük göller vardır. Malatya ilinde bulunan doğal göllerle toplam su potansiyelleri aşağıda verilmiştir.

Sülüklü göl (0.6 ha.), Dipsiz göl (0.5 ha.), Ahır gölü (4.4. ha.), Sülük gölü (1.2 ha.), Yusuf gölü (0.6 ha.), Karagöl (8.2 ha.), Sorkun gölü (0.8 ha.), Büyük göl (1.2 ha.).

Toplam 17.5 hm³/yıl potansiyeline sahip doğal göllerin büyük bir kısmı tarım arazilerinin sulanmasında kullanılmaktadır.³

Bunların yanında ilde ayrıca sulama amaçlı 5 adet gölet bulunmaktadır. Malatya Merkez'de Orduzu sulama göleti, Orduzu Zorbalı sulama göleti, Hançayı II. sulama göleti, Arguvan ilçesinde İsaköy sulama göleti, Darende ilçesinde bir adet sulama göleti yanında; Hekimhan Güzelyurt göleti, Arapkir göleti ve Darende Sofular göletleri de inşa halinde olan göletlerdir. Darende Sofular göleti sulama yanında hidroelektrik enerji üretimi amacı ile de inşaa edilmektedir.

Karakaya Baraj Gölü: GAP Projesi çerçevesinde inşaa edilip Malatya ilinin en büyük sulama ve enerji potansiyeline sahip olan bu baraj gölü Malatya il sınırları üzerinde 150.875.583 m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Baraj gölünde balıkçılığın yanı sıra Elazığ-Malatya arasında feribotla yük ve yolcu taşımacılığı da yapılmaktadır. İnşaatı sırasında 67 köy baraj suları altında kalmıştır. 166 km.lik uzunluğa sahip baraj gölü Türkiye enerji üretiminin %36'sını karşılamaktadır. 173 m. yüksekliğe 50 m. taban genişliğine sahiptir.

Bunların yanında ilde sulama ve enerji amacıyla kullanılan Sürgü, Medik, Polat, Sultansuyu ve Çad baraj gölleri de bulunmaktadır.

1.2.5. Jeolojik Yapı

Malatya il alanı, Alp kıvrımlaşması sonrasında şekillenip III. Jeolojik zamanın sonuyla IV. zamanın başlarında ortaya çıkan tektonik hareketler sırasındaki kırılma ve kıvrılmalarla kimi kesimleri yükselmiş ya da çökmüştür. İl alanında çok şiddetli aşınmalar olmuş, çöküntü alanları alüvyonlarla dolmuştur. Bu nedenlerle yörede III. zaman yaşlı kalker ve volkanik küller çok yaygındır. Malatya ovasının kuzeybatı yönünde andezit lavları ile tabakalaşmış beyaz ve yeşil marnlar göze çarpmaktadır.

İlde bulunan toprak grupları arasında ilk sırayı organik madde yönünden zengin kahverengi orman toprakları almakta ve bunu sırası ile kireçsiz-kahverengi orman

³DSİ. Bölge Müdürlüğü, **Brifing Notları**, (Malatya: 2002), s.4.

toprakları, alüvyonlu topraklar, kolüvyol topraklar ile az bir alanda kırmızı Akdeniz toprakları ve çıplak kayalıklar izlemektedir.⁴

1.3. İklim

Malatya ilinde, genellikle karasal iklim koşulları geçerlidir. İlde yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve çoğu kez kar yağışlı geçer. İl denizden yüksek olduğundan iklim serttir. Ancak Malatya Ovasını da içeren çöküntü alanında son yıllarda yapılan Karakaya ve diğer baraj göllerinin etkisiyle, iklim yumuşayarak zaman zaman Akdeniz iklimi özelliklerini de gösterir. En çok yağış ilkbahar ve sonbahar aylarında görülür. İlde en sıcak günler ise yaz aylarında yaşanır.

Malatya Meteoroloji Müdürlüğü kayıtlarına göre, ilde yıllık ortalama sıcaklık derecesi 15.1'dir. En sıcak ay ortalaması 35.7 ile Temmuz, en soğuk ay ortalaması ise -0.7 ile Şubat aylarında yaşanır. İlin yıllık yağış tutarı 316.2 mm. olup yağışın büyük bölümü ilkbahar ve kış aylarında yağmur ve kar şeklindedir. Yıllık nispi nem ortalaması ise % 47.4'tür. İlde nispi nem oranı en yüksek % 79.4 ile Aralık ayında yaşanmıştır.

Tablo 1: Malatya İli 2001 Yılı Meteorolojik Değerleri

Meteorolojik Göstergeler	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Sıcaklık (°C)	3.0	4.0	12.0	14.5	16.0	24.9	28.8	28.4	23.9	16.0	6.1	3.4
Toplam Yağış (mm.)	4.2	55.8	49.5	41.5	60.8	-	7.6	-	2.0	16.2	19.4	59.2
Nisbi Nem (%)	65.1	62.3	52.9	49.3	53.3	28.1	24.9	26.6	27.4	38.8	60.9	79.4
Kapalı Gün Sayısı	13	7	6	3	2	-	-	-	-	2	7	20
Donlu Gün Sayısı	17	20	-	-	-	-	-	-	-	-	11	10
Yağışlı Gün Sayısı	4	10	9	11	18	-	-	-	1	7	8	20
Açık Gün Sayısı	6	8	2	4	6	21	27	25	23	16	9	3

Kaynak: Malatya Meteoroloji Müdürlüğü, 2002.

1.4. Bitki Örtüsü

Malatya genel olarak dağlar ve yüksek ovalardan oluşan doğal bir yeryüzü yapısına sahiptir. Dolayısı ile il önemli bir bitki örtüsünden yoksundur. Eskiden il

⁴İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, (Malatya: 2002), s.2.

alanının önemli bir bölümü ormanlarla kaplı iken bu örtü zamanla yok olmuştur. Yok olan orman dokusunun yerini bozkır şeklinde küçük otlaklar almıştır.

İlin güney bölümü meşe ağaçlarından oluşan korular ve baltalıklarla, kuzeyi ise bozuk nitelikli ormanlarla kaplıdır. Nehir ve çay kenarlarında kavaklık ve söğütlükler yanında merkez ve ilçelere bağlı köylerde kaysı başta olmak üzere geniş meyvelikler bulunur.⁵

Malatya'nın Sultansuyu vadisine bakan yamaçlarda kızılıçlıklara rastlanır. Malatya dağları üzerinde yer alan platolarla, Malatya ovası üzerinde yer alan düzlükler zengin çayır otları ile kaplıdır.

İl arazisinin % 34.5'u tarım arazisi, % 12'si ormanlık ve fundalık, % 43.6'sı çayır ve mera, % 9.9'u tarım dışı araziden oluşmaktadır.⁶

1.5. Yabani Yaşam

Malatya'nın dağlık coğrafi yapısına sahip olması ve göl bakımından kısır olması ilde yabani hayatın çeşitliliğini biraz sınırlar. Su kuşlarının uğrak yerlerinin başında Orduzu Pınarbaşı gelir. Bu alan ördek, yaban kazı ve türleri için uygun bir ortam özelliği taşır. İlde Karakaya Baraj gölünün varlığı su kuşları türünün çeşitliliğine büyük oranda katkı yapar.

İl sürüngen bakımından da oldukça zengindir. Kaplumbağa, kertenkele ve yılan başta gelen sürüngen çeşitleridir.

Malatya'da son yıllarda yapılan gözlemlerde, dünyada nesli tükenmek üzere olan toy kuşlarının göç sırasında ilde konakladığı belirlenmiş ve bu amaçla merkeze bağlı Fatih köyü yakınında 1000 dönüm mera Milli Parklar av ve yaban hayatı koruma genel müdürlüğüne verilerek koruma altına alınması için çalışmalar başlatılmıştır.⁷

Malatya ilinde ayrıca Bildircin, Kınalı Keklik, Tavşan, Tilki, Sülün ve Domuz gibi avlanmalarına belirli aylarda izin verilen yabani hayvanlarda mevcuttur.

Orduzu-Pınarbaşı ve çevresi, Yeşilyurt, Arguvan, Doğanyol ilçeleri yaban hayatı koruma sahası olarak ayrıldığından, bu bölgelerde avcılık yasaklanmıştır.

⁵Türkiye Kalkınma Bankası, *Uygun Yatırım Alanları Araştırması*, (Ankara: 1998), s.6.

⁶İl Tarım Müdürlüğü, *Brifing Notları*, s.2.

⁷Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Proje Programı*, (Malatya: 2002).

2. MALATYA İLİNİN TARİHİ

2.1. İlin Tarihçesi

Coğrafi konumu itibari ile tabii yol üzerinde bulunan Malatya ön tarihinin, Paleolitik çağa kadar indiği, Ansr (Buzluk) ve İnderesi mevkiinde bulunan mağaralardan anlaşılmaktadır.

Tarih kronolojisini takip ettiğimizde, yörenin ana seramiği tek renk olup, ateşte az pişirilmiş, koyu ve astarlıdır. Aslantepe ve Değirmen tepe kazıları, bölgedeki yerleşimin M.Ö. 5000-3000 yılları arasında Kalkolitik çağda devam ettiğini göstermektedir.

M.Ö. 3000 yılında Malatya yöresindeki seramik bulgular genellikle elle yapılmış ve hamuruna ince kum karıştırılmış olup siyah astarlıdır. Bu seramik örneklerine Aslantepe, Hasırcı, Fıncıhöyük, Karahöyük, İshahöyük, Morhamam, Kösehöyük, Değirmentepe ve Pirothöyük kazılarında rastlanmıştır.⁸

İlde M.Ö. 2500 yıllarında Eski Tunç III. Evrelerine ait elle yapılan, ateşle pişirilen seramikler, genellikle deve tüyü renkli olup üzerindeki süsler, geniş bantlar şeklinde desenlerle kaplıdır.

Malatya, eski çağlardan bu yana Orta Asya ve Orta Doğu Mezopotamya'dan gelen ticari yolların kesişmesi, batıya geçit veren bir konumda bulunması dolayısıyla, tarihin her döneminde stratejik bir öneme sahip olmuştur. Tarihi ipek ve kral yollarının Malatya il sınırları içerisinde geçtiği bilinmektedir. Tüm bu nedenlerle Malatya; Asur, Med, Pers, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu ve Osmanlı egemenlikleri yaşanmıştır.⁹ M.Ö. 2000 yıllarından itibaren Malatya'nın tarihteki yerine bakacak olursak; Hititler'in Anadolu'da M.Ö.2000 yıllarının başında varlıklarını gösterdikleri Aslantepe'den çıkarılan bazı seramik örneklerinden anlaşılmaktadır. M.Ö. 1750 yıllarında Kuşşara Kralı Anitta, Anadolu'yu tek bir yönetim altında toplayarak siyasi birliği sağlamıştır. Bu dönemde Malatya'nın bu siyasi birliğe katıldığı sanılmaktadır. M.Ö. 1116-1096 yılları arasında bir Asur vesikasına göre, Asur kralı S.Tiglatpales Malatya üzerine yürüyerek Kral Allumu'yu yenmiştir. Şehir halkını rehin alarak vergiye bağlanmıştır.

Asur Kralı'nın M.Ö.631 yılında ölümünden sonra Asur'un ihtişamlı devri uzun süre devam etmedi. Bu durumu fırsat bilen Med'ler Babil'lerle ittifak yaparak

⁸Malatya Valiliği, *Malatya 2000*, (Malatya: 2000), s.83.

⁹Kültür İl Müdürlüğü, *Geçmişten Günümüze Malatya*, (Malatya: 2001), s.1.

M.Ö.612'de büyük bir saldırı ile Asur topraklarını ele geçirdiler. M.Ö. 585 yılında da Malatya Med'lerin eline geçti. Med devleti askeri güce dayanan despot bir devlettir. İstila ettiği bölgelerde kalıcı bir yönetim sağlayamıyordu. Pers kralı II. Kiros, Med'lerin içine düştüğü bu çelişkiden yararlanarak M.Ö.550'de Malatya'yı topraklarına kattı.

Malatya M.Ö.4.yy.da Makedonya Kralı Büyük İskender'in Anadolu'yu ele geçirmesi ile bu hanedanlığa katılmıştır. Dolayısı ile Malatya bu dönemde Helen kültürünün etkisinde kalmıştır. Büyük İskender'in M.Ö. 323 yılında ölmesi ile Malatya önce Selekoslara (M.Ö.281) sonrada M.Ö.170'de Pontus Krallığına geçmiştir. M.Ö.66'da Pontus Kralı Evpador'un Roma Ordusuna yenilmesi ile bölge Roma topraklarına katılmıştır.

Melitene M.Ö.1.yy.da Roma hakimiyetine girmiştir. Romalıların Malatya'da yaptığı en önemli değişiklik, kent merkezini M.S. 2.yy.da Aslantepenin 4 km. kuzeyine taşımaları olmuştur. Burası günümüzde Battalgazi ilçe merkezidir. Şehrin etrafının surlarla çevrilmesi bu dönemde gerçekleşmiştir. Romalılar tarafından askeri bir karargah olarak kullanılan Melitene'de o döneme ait eserler tahrip olduğundan günümüze pek ulaşamamıştır.

Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395'te ikiye ayrılması ile Melitene Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırları içinde kalarak önemini sürdürmüştür. Bizans döneminde de Melitene askeri bir üs olarak kullanılmıştır. Surlar bu dönemde yeniden restore edilmiştir.

Bizanslıların bölgede bulunduğu, Gündüzbey, Yeşilyurt, Yakınca, Banazı, Bostanbaşı ve Tecde adı ile bilinen yerleşim merkezlerinde yapılan kazılarda elde edilen 7 bizans sikkesi ile Bizans mimarisine ait mozaikli havuz ve ev kalıntıları ile kanıtlanmaktadır.¹⁰ Bizanslılar Melitene'yi Sasanilere karşı hudut şehri olarak kullanmışlardır.

Melitene M.S. 659 yılında Arapların eline geçmiş ve bölgeye şu anki adına yakın olan "Malattiye" adı verilmiştir. II. yy.a kadar Arap hakimiyetinde kalan Malattiye II. yy.da Türklerin eline geçmiştir.

Türklerin Malatya önlerindeki asıl savaşları 11. yy.da olmuştur. Malatya 12.yy.da bir Türkmen beyliği olan Danişmentogulları'nın eline geçmiş ve Selçuklularla beraber ortak şekilde yönetilmiştir. Malatya en parlak dönemlerinden birini bu devirde

¹⁰Babaeski Malatyalılar Kültür ve Dayanışma Derneği, **Malatya Tarihi**, (2002), s.3.

yaşamıştır. İl 1515 yılında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı devletine katılmış, 1521 yılında da Maraş eyaletine bağlanarak Osmanlı sancağı haline gelmiştir. Şehir 1847 yılındaki idari bölünmede ise Harput eyaletine bağlanmıştır.

Malatya 19. yy. boyunca küçük bir kent olarak kalmış, asıl gelişmesi Cumhuriyet döneminde olmuştur.¹¹

Cumhuriyet ile birlikte 1923 yılında il olan Malatya, yabancı işgaline uğramayan, nadir kentlerden birisidir. M.Kemal Atatürk'ün, Cumhuriyetin ilanından sonra yurt çapında başlatılan ekonomik kalkınma faaliyetlerinin gelişimini incelemek üzere gittiği illerin arasında Malatya'da bulunmaktadır.

2.2. İlin Adı

Malatya isim itibari ile başlangıçtan günümüze kadar büyük bir değişikliğe uğramadan gelen Anadolu şehirlerinden birisidir.

Çek bilgini ve çivi yazısı uzmanı B.Hrozny, Hitit tüccarları ile Asur ticaret adamları arasındaki yazışmalarda ilk kez Malatya adına rastlamıştır. Hititçe okunuşunu "Melit-Melid" olarak tespit etmiştir.

Kultepe arşivindeki belgelerde "Melit-Melid-Melita" olarak okunan Malatya adının Hitit belgelerinde "Maldiya" şeklinde yazıldığı görülmüştür. Aynı ad, Asur ve Urartu kaynaklarında "Meliddu, Melide, Melitea ve Milidya" olarak geçmektedir.¹² Diğer bir kısım Hitit kitabelerinde ise Malatya şehri "öküzbaşı ve dana ayağı" ile sembolize edilmiştir.

Şehir Romalıların eline geçtiğinde yeni sahipleri tarafından "Melita-Meliten-Melitene" şekline dönüştürülmüştür. Şehre Romalılarca verilen bu isim Bizanslılarca da benimsenmiş ve il Arap hakimiyetine girene kadar "Melitene" adıyla anılmıştır.

M.S.659'da Bizans-Arap mücadelesi sonucu şehir Arapların egemenliğine girmiştir. Adı Bizans döneminde Melitene olan il Araplarca günümüzdeki şekline yakın bir ifade ile "Malattiye" adı ile anılmaya başlanmıştır.

¹¹Malatya Valiliği, *Tarihte ve Günümüzde Malatya*, s.40.

¹²Turizm İl Müdürlüğü, *Brifing Notları*, (Malatya: 2002).

Ünlü Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde, Malatya'yı anlatırken bu şehre İranlıların "Aspozan", Türkmenlerin "Malatta", Yunanlıların da "Rakbe" diye adlandırdıklarını belirtmiştir.¹³

Malatya, Türklerin eline geçmesi ile bugünkü adını almış ve ilin adı günümüze kadar değişmemiştir.

Sonuç olarak şehrin ismi Hittitçe'de bal ve bal gibi meyva bahçeleri anlamına gelen "Melidu ve Melid" kelimelerinden türemiştir.¹⁴

2.3. İlin Kültürel ve Tarihi Değerleri

Malatya bulunduğu coğrafi konum itibari ile tarihten günümüze kadar bir çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.

Yörede sırası ile Hitit, Asur, Urartu, Med, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı hanedanlıkları hüküm sürmüştür. Bu sebeple tarih ve arkeoloji bakımından büyük ve eski bir kültüre sahiptir.

Malatya'da ilk kez 1932 yılında Atatürk'ün koruyuculuğunda Fransızlar tarafından bilimsel kazı yapılmıştır. Ancak köklü araştırmalar 1961 yılından bu yana çeşitli tarihlerde ve çeşitli yörelerde Fransız, İtalyan ve Türk arkeologları tarafından yapılmaktadır.¹⁵

Günümüz Malatya'sı genç bir şehir olduğu için tarihi eser ve kalıntıların yoğun olduğu bir yer değildir. Bu nedenle tarihsel mekanlar çoğunlukla eski Malatya'da bulunmaktadır.

2.3.1. İilde Bulunan Höyükler

Aslantepe Höyüğü: Malatya Orduzu semtinde yer alan tepe, şehre 4 km. uzaklıktadır. Höyükte 1932 yılında bilimsel kazılara başlanmış olup günümüzde halen devam etmektedir. Yapılan kazılarda geç Kalkolitik döneminden Roma dönemine kadar 7 kültür tabakası tespit edilmiştir. En önemli yerleşimi geç Hitit döneminde olmuştur.¹⁶ Höyükten çıkartılan eserlerin tümü Ankara ve Malatya müzesinde sergilenmekte olup, ören yeri olarak ziyarete açıktır.

¹³Mevlüt OĞUZ, *Malatya Tarihi ve Sosyo Ekonomik Durumu (M.Ö.1500-M.S.1920)*, (Kişisel Yayınlar, 2001), s.3.

¹⁴Ticaret ve Sanayi Odası, *Malatya'yı Tanıyalım*, (Malatya: 2002), s.1.

¹⁵Malatya Valiliği, *Brifing Notları*, (Malatya: 2002), s.4.

¹⁶Malatya Valiliği, *Tarihte ve Günümüzde Malatya*, s.168.

Köşgerbaba Höyüğü: İlin 31 km. kuzeydoğusunda, Fırat köyü sınırları içerisinde. En üstteki büyük bir Osmanlı yerleşmesinin altında Roma kenti yer alır. Yapılan kazılar sonucu, Urartu katında demir silahlar elde edilmiştir. Höyük baraj gölünün suları altındadır.

Pirot Höyük: Malatya'nın 40 km. kuzeydoğusunda, bugün baraj gölü altındaki Kıyıcak köyündedir. Yapılan kazılarda ilk Tunç çağından Bizans'a değin yerleşim alanı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

Fethiye Höyük: İlin 36 km. batısında Fethiye köyündedir. İlk Tunç çağı yerleşmesinden çok sayıda çakmak taşı bulunmuştur. Höyük Roma dönemine kadar iskan görmüştür. Çok fazla tahrip edilmiştir.

Değirmentepe Höyük: Malatya'nın 24 km. batısında yer alan höyükte yapılan kazılarda ilk Tunç çağı katında uruk tipi keramik, çakmak taşı araçlar bulunmuştur. Son kalkolitik çağda Orta Anadolu, Kuzey Mezopotamya ve Suriye ile ticari ilişkileri bulunan önemli bir merkezdir.

Fırıncılar höyük, Ören, Güzelyurt, Samanköy, İshöhük, Morhamam, Karahöhük, Sürgü Höyük, Hasırcılar, Aslantaş ildeki diğer arkeolojik alanlardır.¹⁷

2.3.2. İlde Bulunan Sivil Mimariler

Taşhan: Hekimhan ilçesinde Malatya-Sivas karayolu üzerinde yer alan Taşhan; Selçuklu sultan hanlarının geleneklerini devam ettiren, önde revaklı kare avlu, avluyu takibende hol kısmından oluşur. Avlunun çevresi ölçüleri birbirini tutmayan odalarca sarılmıştır. Odaların üstü beşik tonozlarla örtülü olup içlerinde birer ocak vardır.¹⁸ 1980'li yıllarda yapı vakıflar idaresince onarım görmüştür.

Bedesten: Eski Darendede ilçesinde yer alan Bedesten, dikdörtgen biçiminde tipik bir Osmanlı yapısıdır. Yapının taşıyıcı kısmı kesme taş, diğer bölümleri ve üzeri moloz taşlarla örtülüdür. İki bölümden oluşur. Birinci bölümde karşılıklı olarak 6, ikinci bölümde ise 9 oda yer alır.

Çobanlı Konağı: Osmanlı dönemi eseri olan konağın duvarları taş malzeme ile örtülmüş, aralarına ahşap hatıllar atılmış olup çatısı ise saçla kaplanmıştır. Giriş katı ile beraber üç kattır. Konak Osmanlı paşalarından Cevat Şakir Paşa Konağı olarakta anılır.

¹⁷Malatya Valiliği, *Tarihte ve Günümüzde Malatya*, s.26.

¹⁸Turizm İl Müdürlüğü, *Brifing Notları*, s.8.

Hanikah: Eski Arapkir Ulu caminin hemen yanında yer alan yapı tahminen 14. yy.da İlhanlı Beyliği tarafından bir külliye olarak yapılmıştır. Yapı tamamen moloz taştan inşa edilmiş olup, planı L şeklindedir.

Namazgah: Seceddün İsak Oğlu Kemalettin Kamyar tarafından 1243 yılında yaptırılan eser orijinal durumunu muhafaza etmiştir. Tamamı kesme taş olan eser Selçuklu döneminde yol güzergahında seyahat eden yolcuların rahatlıkla namaz kılması için yaptırılmıştır. Namazgahta 1 mihrap ve 7 basamaklı minber yer alır.

2.3.3. İde Bulunan Önemli Hamam ve Kervansaraylar

Çarşı Hamamı: Arapkir ilçesinde yer alan hamam tamamen moloz taştan yapılmıştır. 1806 yılında yapıldığı tahmin edilen hamam iki kubbelidir. Yapı 3 bölümden oluşup dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır.

Osman Paşa Hamamı: 19. yy. Osmanlı eseri olan hamam, dikdörtgen alan üzerine oturtulmuş olup yapının dış duvarları kesme, iç duvarları ve kubbe moloz taşla inşa edilmiştir.

Hasanpaşa (Çarşı) Hamamı: Eski Darende de yer alan hamam dikdörtgen planlıdır. Erkek ve kadınlara ayrılmış iki bölümden oluşur. Dıştan taş kaplama olan hamam 1838 yılında Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kubbeye geçiş trampalarla sağlanmıştır.

Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı: Eski Malatya Alacakapı Mahallesinde dikdörtgen alan üzerine inşa edilmiş olan kervansaray açık avlu ve kapalı hol kısımlarından oluşur. Kervansarayın kalın duvar örgüsünün görünümü, yukardan açılan pencerelerle giderilmeye çalışılmıştır.

Yapı 1632 tarihinde IV.Murat'ın silahtarı Bosnalı Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.¹⁹ Kısmen restore edilmiştir.

¹⁹Malatya Belediyesi, Şehir Planı, (Malatya: 2002), s.2.

2.3.4. İlde Bulunan Kaleler

Battalgazi Şehir Kalesi: Malatya-Sivas karayolunun sağ kanadı boyunca uzanıp geniş bir alanı kaplayan kalenin yapımına Roma döneminde başlanmış ve Bizans İmparatoru Justinious (522-565) zamanında son şeklini almıştır. Surlar beşgen şeklinde olup harap durumdadır. Kalenin 95 burcu ve 11 kapısı bulunmaktadır.

Eski Arapkir Kalesi: Anadolu Selçuklular dönemine ait olan eser sert kayalar üzerine inşa edilmiş olup temel kısımları blok taştan, diğer kısımları ise kesme taştan yapılmıştır. Günümüzde harap durumdadır.

Doğanşehir Kalesi: Beşgen bir yapıya sahip olan kale Roma döneminde inşa edilmiştir. Kalede eski resim veya gravüre rastlanmamıştır. Günümüzde harap durumdadır.

2.3.5. İlde Bulunan Önemli Camiler

Yeni Cami: 1912 yılında Mustafa oğlu Yusuf tarafından yaptırılan Osmanlı eseridir. Güney duvarındaki mihrap, dışa taşkın beş köşeli ve yarım kubbelidir. Kesme taştan 28,5 x 29,5 boyutlarında yapılmıştır. Kuzey duvarının her iki yanında iki şerefeli iki minare vardır.

Yusuf Ziya Paşa Camii: İzzetiye mahallesi, Mücceli caddesi üzerindeki cami 1792'de Sadi Paşa tarafından annesi Ayşe Hatun adına yaptırılmıştır. 14,5x7,5 m. boyutlarında kesme taştan inşa edilmiştir. Ana mekan 4 ahşap sütunun taşıdığı ahşap bir çatı tarafından örtülüdür. Camii de 2 adet mezar bulunur.

Çarşı Camii: Çarşı içinde 17. yy.da yapıldığı tahmin edilen yapı, bir kiliseden camiye dönüştürülmüştür. Kiremit çatıyla örtülüdür. 26x14 cm. boyutlarında ve dikkörtgen planlıdır. Neftlerin üzeri kaburgalı haç tonozlarla örtülüdür.

Ulu Cami: Battalgazi ilçesinde yer alan cami, 1224 yılında Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat tarafından yaptırılmıştır. İçinde yer alan çini ve mozaikler devrin en güzel örnekleridir. Cami taş ve tuğladan yapılmış olup 1970'li yıllarda restore edilmiştir.²⁰ Mihrap önü kubbesi, buna bağlı eyvan ve iç avlu, yapının özünü oluşturur.

²⁰Battalgazi Kaymakamlığı, *İlçeyi Tanıyalım*, (Malatya: 2002), s.2.

2.3.6. Türbeler ve Kiliseler

Emir Ömer Türbesi: 1363 yılında yapılan türbe eski Malatya surları içerisinde.

Sıddı Zeynep Kümbeti: Selçuklu dönemine ait olan kümbet, Battalgazi ilçesinde olup sekizgen bir yapıya sahiptir. Kümbet taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Kanlı Kümbet: 13. yy. Selçuklu dönemi eseri olan kümbet eski mezarlığın içine inşa edilmiş kriptalı bir mezar anıtıdır. Battalgazi ilçesinde bulunmaktadır. Kubbe içten yarım ay şeklindedir.

Kabak Abdal Türbesi: 1844 tarihinde yapılan türbe kare planlı olup üzeri kubbelidir. Türbe Kuluncak ilçesi Alver köyünde bulunmaktadır. Yapı içerisinde beton sıvalı bir mezar yer alır.

Vank Kilise: Merkeze bağlı Çamurlu köyündedir. 13. yy. yapımı olan kilise 12,5x6,9 m. boyutlarında olup kesme taştan tonoz örtülü bir yapıdır. Günümüzde kilise harap durumda olup, restore edilmeyi beklemektedir.

Taşhoron Kilise: Çavuşoğlu'nda bulunan kilise 17. yy.a ait bir yapıdır. Ahşap kubbesi çökmüştür. Dikdörtgen planlı, tek kubbeli yapının taşıyıcı unsurları kesme taştır. Doğu yönünde merdivenle çıkılan papaz odaları yer alır.

Malatya Müzesi: Malatya il ve ilçelerinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda bulunan tarihi eserlerin sergilendiği müze 1969 yılında geçici binasında kurulmuş, 1979 yılında bugünkü binasına taşınmıştır. Müzede yaklaşık 17.000'e yakın eser sergilenmektedir.²¹ Müzede yer alan eserler arasında M.Ö.8000 yılında yapıldıkları tahmin edilen neolitik heykelcikler, 1985 yılında Caferhöyük'te yapılan kazılardan elde edilen eserler yer alır.

Aslanhöyükte yapılan kazılarda ele geçirilen Eski Tunç dönemine ait bronzdan yapılmış gümüş kakmalı kılıç ve mızrak uçları yine müzede sergilenen eserler arasındadır.

Bunların yanında müzede; orijinali korunmuş mezarlar, mühür baskılar, Bizans dönemine ait sikkelerde görsel ziyarete açık bulunmaktadır.

²¹Kültür İl Müdürlüğü, *Geçmişten Günümüze Malatya*, s.22.

Malatya'da ayrıca 17 kütüphane, 1 adet kültür merkezi, 1 adet müze müdürlüğü, 1 adet güzel sanatlar galerisi ve 1 adet de Türk halk merkezi koro müdürlüğü bulunmaktadır.²² İnönü müzesi ise 2002 yılında açılışı yapılarak hizmete girmiştir.

3. İLİN TURİSTİK DEĞERLERİ

Turizm açısından diğer bölgelerle kıyaslandığında oldukça gerilerde kalan Doğu Anadolu Bölgesi, terör sorununun son yıllarda aşılması ile bir kıpırdanma sürecine girmiştir. Malatya da bu süreçte önemli hedefleri olan bir il konumundadır.

1989 yılında başlayan GAP projesi ile, barajların faaliyete geçmesinin su sporları açısından Malatya'nın önemini arttıracığı beklenmektedir. İlde bulunan Karakaya Baraj gölü etrafındaki dinlenme tesislerinin sayısının artırılması Malatya'yı turizm açısından daha cazip hale getirebilir.

Malatya bölgesel bazda bakıldığında Doğudaki bir çok ile göre daha büyük avantajlara sahip olan bir ildir. Yörede bulunan Nemrut dağı yerli turistlerin yanında yabancı turistlerinde büyük ilgisini çekmektedir. Dünyanın 8. Harikası sayılan Nemrut'ta halen arkeolojik kazı ve araştırmalar devam etmektedir.

Yörede yapılan festivaller, şelaleler ve bir tabiat harikası olan Nemrut dağı önemli turizm varlıklarıdır.

İlde bulunan Türkiye'nin ve hatta Dünyanın sayılı atlarının yetiştirildiği Sultansuyu harası da turizme az da olsa bir canlılık kazandırmaktadır.

Bunların yanında Malatya, yeni turizm yatırımları ve DAP projesinin tamamlanması ile turizmdeki yerini sağlamlaştırarak önemini arttıracaktır.

İlde bulunan turistik ve mesire yerleri şu şekilde sıralanabilir. Nemrut Dağı, Orduzu Pınarbaşı, Horata, İnek Pınarı, Sultansuyu, Karakaya Baraj Gölü, Sürgü, Gürpınar Şelalesi, Levent Vadisi, İçmeler, Somuncu Baba, Gündüzbey.

²²İl Planlama Müdürlüğü, **Brifing Notları**, (Malatya: 2001), s.4.

3.1. Nemrut Dağı

Dünyanın 8. harikası olarak kabul edilen Nemrut Dağı Malatya'nın Pütürge ilçesi ile Adıyaman'ın Kahta ilçesi sınırlarının kesiştiği noktada 2.150 m. yükseklikte ve ile 94 km. uzaklıkta bulunan bir dağdır.

İlk bakışta dağın doruğu gibi görünen tepe, tahminen 50 m. yüksekliğinde ve 150 m. çapında bir höyüktür. Bu höyüğün doğusu ve batısında Kommagene Kralı I. Antiochos tarafından yaptırılmış çok ilginç heykeller ve tapınaklar bulunmaktadır. Birbiri üzerine yığılan taşlarla meydana getirilmiş höyük çağımıza ulaşabilmiş ender hazinelerden birisidir.²³ Tümülsüz, topraktan yapılmamış yumruk büyüklüğünde kırılmış taşlardan meydana gelmiştir. Bu höyüğün altında Kral I. Antiochos'un mezarının bulunduğu sanılmaktadır.

Nemrutta bulunan "son kutsal dinlenme yeri", bir açık hava tapınağı olarak düşünülmüş, Antiochos; halkın kutsal günlerde, kendi doğum günü ve tahta çıkış gününde buraya gelmesini ve yiyip içip eğlenmelerini istemiştir.²⁴

Dağda bulunan heykeller soldan sağa doğru, 1. Apollon (Güneş Tanrısı), 2. Fortuna (Bereket Tanrısı), 3. Zeus (Baş Tanrısı), 4. Herakles (Kudret Tanrısı), 5. Kuzey Başta Kommagene'nin ilk kralı I. Antiochos (M.Ö. 69-38) şeklinde sıralanırlar. Bu tanrı ve tanrıça heykellerinin iki yanında doğuya özgü bir arslan ve kartal heykeli kudret ve kuvvet simgesi olarak yerleştirilmiştir. Bu eserler son Helenistik çağı sanatının Anadolu'ya özgü eşsiz belgeleridir.

Nemrut dağı yalnızca heykel ve rölyefler için ziyaret edilmez. Güneşin doğuşu ve batışı yörenin diğer büyük çekiciliğidir.

Nemrut dağı günümüzde bir çok turistin ilgisini çekmektedir. İle gelen turistler Turizm İl Müdürlüğünün düzenlediği turlarla bölgeye ulaşabilmektedirler.

Ancak Nemrut'a daha yakın olan Malatya-Tepehan-Nemrut karayolunun standardının çok düşük olması il turizmine gölge düşürmektedir. Projenin acilen bitirilmesi turizme oldukça büyük katkı sağlayacaktır. Yine Nemrut dağının büyük tur şirketlerince gezi programına alınmaması ve Nemrut dağı tanıtımına fazla pay ayrılmaması doğa turizmine oldukça büyük darbe vurmaktadır. Ayrıca Nemrut dağında

²³Malatya Valiliği, **Malatya 2000**, (Malatya: 2000), s.143.

²⁴Malatya Çevre, (Çevre Vakfı Yayınları, Haziran 2000), s.26.

konaklama ihtiyacını giderecek yatırımlara hız verilmesi ülke GSYİH'na büyük katkı yapacaktır.

3.2. Orduzu Pınarbaşı

Malatya-Elazığ karayolu üzerinde, merkeze 5 km. mesafede kaynak sularının önüne set çekilerek oluşturulmuş bir gölettir. Etrafının çam ağaçları ile çevrili olması ve suyun bol olması bölgeye eşsiz bir mesire yeri özelliği katmaktadır. Dünyaca ünlü Mişmiş (Kaysı) Festivali Orduzu Pınarbaşında yapılmaktadır. Ayrıca bu mesire yerinde Malatyaspor Kulübü spor kompleksi de yer almaktadır.

3.3. Gürpınar Şelalesi

Darende ilçesinin 10 km. batısında yer alan şelale, Gürpınar çayı kaynağından çıktıktan sonra kayalar arasından oldukça yüksek bir düşüş yapar. Şelalenin çıkardığı ses, toz halinde çevreye yayılan su zerreciklerinin kayalar üstündeki akışı izlenmeye değer görüntüler ortaya çıkarır.²⁵

Özellikle kış aylarında kaya üzerinin buz tutması şelalenin görseelliğini daha muhteşem kılmaktadır.

3.4. Levent Vadisi

Malatya-Ankara yolunun bitişiğinde Sarıhacı köyü önünde başlayıp Tohma Nehri boyunca devam eden ve Epreme ile Ansur köylerine kadar uzanan Levent vadisi yüksekliği yer yer değişen granit kayalardan taraçalı yapıda oluşmuş bir doğa harikasıdır. Üzerindeki yüzlerce mağara Levent Vadisine daha mistik bir hava katmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucu, mağara evlerini Hıristiyanlığın ilk yıllarında din adamlarının Kapadokya'dakine benzer bir şekilde inşa ettikleri anlaşılmıştır.

3.5. İnek Pınarı

Yeşilyurt ilçesindeki İnek Çayı'nın kaynağında ilçeye 5 km. mesafede, Kadir Uşağı köyüne giden yol üzerindedir. Doğal güzelliği, sakinliği ve yöredeki meyve bahçelerinin bolluğu inek pınarını görülmeye değer kılar.

²⁵Malatya Valiliği, Tarihte ve Günümüzde Malatya, s.128.

3.6. Horata

İl merkezine 5 km. mesafedeki Konak kasabasında, Beydağı eteklerinden çıkan Horata suyu, yeşil doğası ve buz gibi kaynak suyu ile mükemmel bir mesire yeri özelliği taşır. Görülmeye değer bir doğa harikası olan Horata ilde bulunan önemli doğal güzelliklerden biridir.

3.7. Karakaya Baraj Gölü

Büyük bir bölümü Malatya il sınırları içerisinde kalan Karakaya Barajı göl alanında Valilikçe yaptırılan turistik tesisler ve feribot işletmesi göl turizmine çok büyük canlılık katmıştır. Ayrıca baraj kıyısında Turizm Bakanlığı'nca turizm geliştirme planları yapılmış ve arazi mülkiyet tespiti gerçekleştirilmiştir.

Bunun dışında, baraj gölünde su ürünleri yetiştiriciliği yapılmakta ve göl çevresinde avcılık sporları sayesinde il turizm potansiyeline büyük katkı sağlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MALATYA İLİNİN SOSYAL YAPISI

1. MALATYA İLİNİN SOSYAL YAPISI

Malatya'nın sosyal yapısı bütün özellikleri ile Türkiye'nin sosyal yapısının küçük bir örneğini göstermektedir. Malatya, Doğu, Güneydoğu, Güney ve Orta Anadolu bölgelerinin hemen kesişme noktasında bulunması nedeniyle; ilin sosyal yapısı çeşitlilik ve zenginlik gösterir.

İl göç veren illerin aksine göç alan bir il konumundadır. Özellikle 1994 yılından sonra terör ve ekonomik zorluklar nedeni ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden çok sayıda insan Malatya'ya göçmüştür.

Malatya'dan göçen insanlar İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, İçel gibi gelişmiş illeri tercih ederlerken, göç için Malatya'yı tercih eden illerin başında ise Adıyaman, Erzincan (Kemaliye), K.Maraş (Elbistan ve Afşin) ve Elazığ (Ağın, Baskil, Keban, Palu) gelmektedir.

Malatya'nın göç alma nedenleri arasında; İnönü Üniversitesi, Özal Tıp Merkezi, 2. Ordu ve GAP ilk sırada gösterilebilir. İlin nüfus artış hızı incelendiğinde, 1980'li yıllardan sonra gelişim göstermesi bu durumu doğrulamaktadır.

İlde 1990 DİE verilerine göre hane halkı büyüklüğü, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Türkiye'de hane halkı büyüklüğü 4,97 iken bu oran Malatya'da 5,82'ye ulaşmıştır. Bu değer bize, ilde, hızlı şehirleşme sonucu sosyal ilişkilerde, inanç ve tutumlarda, geleneksel aile yapısından az da olsa uzaklaşıldığını göstermektedir.

Malatya, ülke sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 38. sırada yer almaktadır. İl, gelişmişlik değerleri açısından orta sınıf sayabileceğimiz 3. derece gelişmiş iller grubundadır.

Aşağıda; Türkiye genelinde incelenen 858 ilçe içerisinde Malatya ve ilçelerinin sosyo-ekonomik açıdan gelişmişlik sıralaması verilmiştir.

Tablo 2: İlçeler İtibari İle Gelişmişlik Sıralaması

İlçe Adı	Gelişmişlik Durumu	İl İçindeki Gelişmişlik Sıralaması
Merkez	41	1
Yeşilyurt	286	2
Arapkir	356	3
Hekimhan	442	4
Battalgazi	497	5
Akçadağ	536	6
Darende	569	7
Doğanşehir	649	8
Kuluncak	695	9
Arguvan	742	10
Yazıhan	770	11
Doğanyol	780	12
Pütürge	813	13
Kale	820	14

Kaynak: DPT., Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 1998.

Tablo 2'den de görüleceği üzere Merkez ilçe, Türkiye genelinde incelenen 858 ilçe içerisinde 41. sırada, il içerisinde ise 1. sırada yer almaktadır. Kale ilçesi ise il içerisinde son sırada yer alırken, Türkiye genelinde 820. sırada bulunmaktadır.

1.2. Sosyal Göstergeler

1.2.1. İlin İdari Yapısı

Yüzölçümü 12.313 km² olan ilin, merkez ilçesinden başka Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Battalgazi, Darende, Doğanşehir, Doğanyol, Hekimhan, Kale, Kuluncak,

Pütürge, Yazıhan, Yeşilyurt olmak üzere toplam 13 ilçesi mevcuttur. İlde 13 ilçenin yanında, 494 köy ve 55 Belediye bulunmaktadır.²⁶

Aşağıdaki tabloda ilçelerin yerleşim düzenleri gösterilmiştir.

Tablo 3: İlin Yerleşim Düzeni (2002)

İlçe Adı	Belediye Sayısı	Köy Sayısı	Bucak Sayısı
Merkez	10	47	2
Akçadağ	4	69	3
Arapkir	1	42	2
Arguvan	1	46	2
Battalgazi	3	12	1
Darende	7	41	2
Doğanşehir	7	29	2
Doğanyol	2	13	1
Hekimhan	6	50	3
Kale	1	18	1
Kuluncak	2	20	1
Pütürge	3	60	2
Yazıhan	3	27	1
Yeşilyurt	5	20	1
Toplam	55	494	24

Kaynak: Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.4.

İlde coğrafi yapı nedeni ile kuru tarım yapılan tarlalara sürekli gidilmesi gerekmediğinden insanların bir arada yaşadığı toplu köyler ortaya çıkmıştır. Malatya köylerinin % 84.7'sini teşkil eden toplu köylere kamu hizmetleri daha kolay götürülmektedir.

1.2.2. Malatya İlinin Nüfusu

Malatya 1923 yılından beri il statüsündedir. Yukarı Fırat havzasında yer alan Malatya nüfusu ile Türkiye'nin 14. büyük kenti, Doğu Anadolu'nun ise en kalabalık iki kentinden biridir. Türkiye'de ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında ülkenin nüfusu

²⁶Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, (Malatya: 2002), s.1.

13.648.000 iken, ilin nüfusu 305.785 olarak belirlenmiştir. Sayım sonucuna göre il merkezinin nüfusu ise 46.470 kişi olarak sayılmıştır.

2000 yılında yapılan genel nüfus sayımında ise Malatya ilinin nüfusu 853.658 olarak tespit edilmiştir. Buna göre 1927-1999 sayımları arasında geçen 72 yıl içinde ilin nüfusu sayım devrelerine göre eşit dağılımlar göstermese de yaklaşık % 280 dolayında teorik olarak artmıştır. Aşağıdaki tabloda sayım yıllarına göre ülke ve il nüfusu ile artış hızı gösterilmiştir.

Tablo 4: Sayım Yıllarına Göre Ülke ve Malatya İl Nüfusu

Yıllar	Ülke Nüfusu	İl Nüfusu	Artış Hızı (%)
1927	13.648.000	305.785	-
1935	16.158.018	410.162	36.71
1940	17.820.950	418.473	4.01
1945	18.790.174	428.660	4.81
1950	20.947.188	483.568	24.11
1955	24.064.763	342.835	-68.79
1960	27.754.820	394.172	27.91
1965	31.391.421	452.624	27.65
1970	35.605.176	510.979	24.25
1975	40.347.719	574.558	23.45
1980	44.736.957	606.996	10.98
1985	50.664.458	665.809	18.50
1990	56.473.035	702.055	10.60
2000	67.803.927	853.658	19.22

Kaynak: DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Malatya, 2002, s.11.

İlde en fazla nüfus artışı 1935, 1960 ve 1965 yıllarında yaşanmıştır. 1935 yılında, nüfusun yıllık ortalama artış hızı %36,71 iken, 1960-1965 yıllarında sırası ile %27,91 ve %27,65 olarak gerçekleşmiştir.

Bu dönemlerde ilde yaşanan nüfus artışının nedenleri arasında 1939 yılında I. Beş Yıllık Plan çerçevesinde gerçekleşen Sümerbank Dokuma Fabrikası, Tekel Sigara

Fabrikası, 1937'de açılan Sivas - Malatya Demiryolu Hattı ve 1956 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası gösterilebilir.²⁷

Bu gelişmeler ile birlikte 1960-1965 yılları arasındaki hızlı nüfus artış nedenleri arasında; II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik büyüme ve katma değer yaratan sanayiinin gelişmesi, yine 1990'lardan sonra yaşanan artışta İnönü Üniversitesi'nin varlığı, GAP ve bu çerçevede inşaa edilen Karakaya Baraj Gölü, Turgut Özal Tıp Merkezi, 2. Ordu ile Organize Sanayiinin varlığı; can alıcı noktaları oluşturmaktadır.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ilin nüfus artış hızının 1960 yılı istisna olarak tutulduğunda 1955 yılından itibaren genel olarak azaldığı görülmektedir. Özellikle, 1955 yılında (%o-68,79) nüfus artış hızındaki azalmanın başlıca sebebi Malatya'ya bağlı olan Adıyaman'ın il olarak ayrılması ve Kemaliye ilçesinin Erzincan'a bağlanmasıdır. Bununla birlikte Karakaya Baraj gölünün yapılması, 67 köy alanını sular altında bırakmış, bu köylerde oturanlar ile ve il dışına göç etmek zorunda kalmıştır.

Tablo'da 1980 sayımından bir önceki sayıma göre nüfusun %o7,5 oranında arttığı görülmektedir. Bu artış; ilde bu dönemde kurulan Malatya İnönü Üniversitesi ve terörden kaçan halkın ile göç etmesi ile açıklanabilir.

1927'de toplam nüfusun % 84,8'i köylerde (259.315), % 15,2'si şehirde (45.570) yaşamakta idi. Bu oran 2000 yılına kadar değişerek, şehir nüfusunda belirli artışlar meydana getirmiştir.

Bugün il nüfusunun % 58,5'i (499.713) şehirlerde, % 41,5'i (353.945) köylerde yaşamaktadır.

2000 nüfus sayımı sonuçlarına göre şehir nüfus oranı en fazla olan ilçe Merkez ilçedir. Merkez ilçede 457.566 kişinin 381.081 (% 83,3)'ü şehirde, 76.485 (%16,7)'si ise köylerde yaşamaktadır. Şehir nüfusunun oran itibari ile en düşük olduğu ilçeler ise Kale (% 41,4) ve Arguvan (% 25,8) ilçeleridir.

²⁷Malatya Valiliği, Tarihte ve Günümüzde Malatya, (Malatya: 1996), s.89.

Tablo 5: Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi

Yıllar	Şehir Nüfusu	İl Nüfusu
1927	46.470	305.785
1935	71.082	410.162
1940	78.423	418.473
1945	83.130	428.660
1950	96.054	483.568
1955	90.882	342.835
1960	120.478	394.172
1965	147.040	452.624
1970	179.647	510.979
1975	215.250	575.558
1980	241.560	606.996
1985	307.623	665.809
1990	379.188	702.055
2000	499.713	853.658

Kaynak: Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, 2002, s.1.

Yıllar itibari ile şehir nüfusundaki artış nedenleri arasında, tarımda makinalaşma ile köylerde işgücü fazlalığının doğması, baraj gölünün yapılması ile köyleri sular altında kalan sakinlerin göçü, İnönü Üniversitesi ve 2. Ordunun ilde bulunması, sağlık ve işgücü yatırım harcamalarının artması, terörden kaçan vatandaşların ile sığınması ve mevsimlik olarak gelen işçilerin varlığı önemli yer teşkil etmektedir.

2000 yılında yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre il genel nüfusunun 853.658'e ulaştığı görülmektedir. İl nüfusunun 499.713'ü (%58.5) şehirde, 353.945 (%41.5)'i ise köylerde yaşamaktadır.

Aşağıdaki tabloda Malatya'nın şehir ve köy nüfusu ile ilgili ayrıntılı veriler yer almaktadır.

Tablo 6: Malatya İli Şehir ve Köy Nüfusu (2000 Sayımı)

İLÇELER	TOPLAM	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus Yoğunluğu (km ²)
Merkez	457.566	381.081	76.485	968	473
Akçadağ	48.670	13.432	35.238	1.193	41
Arapkir	16.625	10.180	6.445	956	18
Arguvan	10.594	2.730	7.864	1.037	11
Battalgazi	28.085	15.154	12.931	213	132
Darende	54.438	13.908	40.530	1.356	41
Doğanşehir	60.708	13.517	47.191	1.290	48
Doğanyol	10.778	5.360	5.418	233	47
Hekimhan	42.515	13.206	29.309	1.844	24
Kale	9.569	3.966	5.603	192	50
Kulancak	20.882	6.101	14.781	664	32
Pütürge	28.382	4.795	23.587	1.181	25
Yazihan	19.295	4.285	15.010	618	32
Yeşilyurt	45.551	11.998	33.553	568	81
Toplam	853.658	499.713	353.945	12.313	71

Kaynak: Malatya İl Planlama Uzmanlığı, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s. 1.

12.313km² yüzölçümüne sahip Malatya ilinde 2000 Nüfus sayımına göre km²'ye 70 kişi düşmektedir. Türkiye genelinde ise bu rakam km²'ye 83 kişidir.

İlde nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilçeler km²'ye 473 ve 132 kişi düşen Merkez ilçe ve Battalgazi ilçesidir. Malatya'da nüfus yoğunluğunun en az olduğu ilçeler ise km²'ye 11 ve 18 kişi düşen Arguvan ve Arapkir ilçeleridir.

Ülke nüfusunun yerleşim merkezlerine göre oransal dağılımına bakıldığında 1985 yılında nüfusun % 55'i şehirde, % 45'i köylerde yaşarken, 1990 yılında bu oranlar şehirde % 54, köylerde ise % 46 olmuştur.²⁸ 2000 yılında ise nüfusun % 58.5'i şehirde % 41.5'i köylerde yaşamaktadır. Bu rakamlar bize son yıllarda köyden kente göçün hız kazandığına en büyük işarettir.

²⁸Türkiye Kalkınma Bankası, **Uygun Yatırım Alanları Araştırması**, (Ankara: 1998), s.11.

Malatya ilinden iç göç, Doğu Anadolu'daki gelişmişlik seviyesinin düşük olması nedeni ile önceleri İstanbul, Ankara ve İzmir gibi sanayi kentlerine olmuştur. 1970'li yıllardan sonra Adana, Bursa ve Serbest Bölge kapsamına da alınan Mersin illerine gerçekleşmiştir. İlden yurt dışına göç edilen ülkelerin başında ise Almanya gelmektedir. Almanya'yı ise sırası ile Fransa (Ammabaser, Asiy), İsviçre (Zürih ve Basel) ve Hollanda izlemektedir.

Aşağıda ilin Türkiye genelinde içe göç, dışa göç ve net göç hızı sayı ve oranları gösterilmiştir.

Tablo 7: 1985-1990 Arası İçe Göç, Dışa Göç, Net Göç Hızı

	Türkiye	Doğu Anadolu	Malatya
1990 (2)	50.518.291	6.273.280	234.412
İçe Göç	4.065.173	255.871	36.364
Toplam Göç İçindeki Pay (%)	1.000	63	9
1990 Nüfusu İçindeki Pay (%)	80	56	58
Dışa Göç	4.065.173	724.374	71.571
Toplam Göç İçindeki Pay (%)	1.000	178	18
1990 Nüfusu İçindeki Pay (%)	80	157	114
Net Göç (1)	-	-468.503	-35.207
Net Göç Hızı, % (2)	-	-102	-56

(1) Türkiye toplamında iç göç dış göçe eşittir.

(2) 1990 Nüfusundan 0-4 yaş nüfusu çıkarılmıştır.

Kaynak: DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler**, Ankara, 1998, s.12.

1990 yılı nüfus sayımına göre yıl ortası nüfus tahmininin 753.700 olması beklenirken 1997 yılı genel nüfus sayımında 815.105 olarak gerçekleşmiştir. Aradaki 61.405 kişi olan farkın civar illerden alınan nüfus göçü olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kayısı hasat sezonunda 2 ay boyunca civar illerden geçici işçi olarak gelen 30.000 civarındaki nüfus hareketi bu rakamlara dahil değildir.²⁹

Nüfus hareketleri; doğumlar ve ölümler ile göç konularını içine alan dinamik bir süreçtir. Bu süreçte nüfus, çağdaşlaşma yönünden ülkeler bazında da önemli bir kriter olarak kabul edilir.

²⁹Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Nüfus ve İstihdam**, (Malatya: 2002), s.7.

İlde doğurganlık hızı % 46.4, doğal nüfus artış hızı da % 9.5 olarak tespit edilmiştir. Yine 0-12 yaş arası bebek nüfusu 14.414; 15-49 yaş arası kadın nüfusu da 190.077 olarak saptanmıştır.³⁰

Nüfus içinde izlenen başka bir değişken nüfus içindeki erkek ve kadın sayısı ile yaş dilimlerindeki dağılımların dengesiz olmasıdır. Malatya'da 1927 yılından 1940 yılına kadar kadın nüfusu fazlalığı bulunmakta iken, 1939 yılında Sümerbank dokuma ve Tekel fabrikasının 1956 yılında şeker fabrikasının faaliyete geçmesi, erkek nüfusunu öne geçirmiştir. Bu tarihten itibaren erkek nüfus kadın nüfusun arkasına düşmemiştir. Günümüze kadar erkek nüfus fazlalığının nedeni olarak özellikle 2. Ordu Merkezinin Konya'dan ile alınması, İnönü Üniversitesinin açılması, Organize sanayi çerçevesinde yeni iş alanlarının açılması, ve bazı ekonomik ve sosyal yatırımlar gösterilebilir.

İl nüfusunun cinsiyet yapısı, yaş dilimlerinin toplam nüfusları ve genel toplam içindeki paylarını incelersek, il nüfusunun % 37'sini çocuklar (0-14 yaş grubu); % 58'ini aktif nüfus ve yetişkinler (15-64 yaş grubu); % 5'ini ise yaşlıların (65 ve + grubu) oluşturduğunu görürüz.

Tablo 8: Malatya İli Nüfusunun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	Nüfusun Oranı (%)
0-14	135.255	51.5	127.550	48.5	262.805	37.5
15-64	205.158	50	204.554	50	409.712	58.4
65+	13.728	46.5	15.810	53.5	29.538	4.1
Toplam	354.141	49.3	347.914	50.7	702.055	100.0

Kaynak: Malatya İl Sağlık Müdürlüğü, Sağlık İstatistikleri Yıllığı, Malatya, 2002, s.21.

Malatya ilinin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ilin genç bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. İlin toplam nüfusunun yaklaşık % 50'si erkek % 50'si ise

³⁰Malatya İl Sağlık Müdürlüğü, İl Sağlık İstatistikleri Yıllığı, (Malatya: 2002), s.38.

kadıdır. Türkiye genelinde bu oranlar % 50.6 erkek % 49.4 kadındır. İl nüfusunun cinsiyet yapısı genel olarak ülke nüfusunun cinsiyet yapısını yansıtmaktadır.

1.2.3. İstihdam

Malatya ili iş sahası bakımından, Doğu Anadolu'daki diğer illerle karşılaştırıldığında; özel ve kamu sektör yatırımları açısından daha fazla talep gördüğü söylenebilir. İl ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalıdır.

24 Ocak istikrar kararları ve 1980 sonrası uygulanan serbest piyasa ekonomisi, Türkiye de olduğu gibi Malatya'da da ekonomik yönden önemli gelişmelerin başlangıcı olmuştur. Türkiye genelinde başlatılan sanayileşme sürecinde organize sanayilerinin kurulması ve uygulanan teşvik tedbirleri ile Malatya'da da sanayileşme yolunda önemli adımlar atılmıştır.

Malatya; özellikle 1990 yılından itibaren sanayileşmede bir atılım yaparak, son on yıldır gösterdiği yatırım performansı ve sanayi performansı ile sanayiinin belli alt sektörlerinde belli bir üstünlüğe sahip olduğunu göstermiştir.³¹

Özellikle 1989 yılında faaliyete geçen I. Organize Sanayi Bölgesi barındırdığı 129 fabrika ile ilin en önemli istihdam kaynağını teşkil etmektedir. Kısmen faaliyete geçen II. Organize Sanayi ile Darende Organize Sanayi projelerinin tamamlanması ile il bazında işsizlik oldukça düşük bir seviyeye gerileyecektir.

Ancak 2001 Kasım ayında yaşanan ekonomik kriz tüm Türkiye'de olduğu gibi bölgesel bazda Malatya'yı da etkilemiştir. Yaşanan bu kriz neticesinde ilde kapanan fabrika sayısı 19, eksik kapasite ile çalışan fabrika sayısı 22 olarak tespit edilmiştir.

İlin iktisadi faaliyet kollarına göre nüfus dağılımı aşağıdaki gibidir.

³¹Ticaret ve Sanayi Odası, *Kriz Sonrası Malatya*, (Malatya: 2002), s.2.

Tablo 9: İl İktisadi Faal Nüfusunun Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı (1990)

Faaliyet Kolları	İstihdam	(%)
Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	176.502	63.98
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	367	0.13
İmalat Sanayii	18.522	6.71
Elektrik, gaz ve su	669	0.24
İnşaat	9.895	3.59
Ticaret, Lokanta ve Oteller	15.788	5.72
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	7.648	2.77
Mali Hizmetler, Sigorta Aracı ve Yrd.Hiz.	2.942	1.07
Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	42.444	15.38
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	1.103	0.40
Toplam	275.880	100.00

Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Malatya, Ankara, 1998, s.21.

1990 nüfus sayımına göre iktisaden faal olan nüfusun (275.880), 168.855'ini (%61) erkek, 107.025'ini (%39) kadınlar oluşturmaktadır.

Malatya ekonomisinin büyük bir kısmı tarıma dayalıdır. Dolayısı ile iktisaden faal nüfusun tarımdaki payı yaklaşık % 64 dolayındadır. 1990 nüfus sayımına göre bu oran Türkiye'de % 53'tür. Bu sektörde çalışanların sayısı tablodan da görüldüğü gibi 176.502 kişi olup bunun % 46'sını (80.563) erkek, % 54'ünü (95.939) kadınlar oluşturmaktadır.

İlde istihdamın yoğun olduğu ikinci sektör hizmet sektörüdür. Hizmet sektöründe toplam işgücünün % 15.38'i istihdam edilmektedir. Bu oran Türkiye genelinde % 14.3'tür.

İmalat sanayii ise % 6.71 ile il'e en çok istihdam sağlayan üçüncü sektördür. İmalat sanayii içinde işgücünün iş kollarına göre dağılımında ilk sırayı gıda sektörü alırken onu sırası ile tekstil ve makina sektörü izlemektedir.

İl düzeyinde iş sahibi olan 275.880 kişinin ortalama % 30'u ücretli, % 0.6'sı işveren, % 22'si kendi adına iş yapan, % 47'si ücretsiz aile işçisidir. İşsizlerin ve faal olmayan nüfusun dışında kalan ve üretim sürecinde yer alan 275.880 kişinin % 61'i erkek, % 39'u ise kadındır.³²

Malatya ilinde sosyal güvenlik kapsamında bulunan nüfus gruplarının sosyal güvenlik kuruluşlarına göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 10: Nüfusun Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Göre Dağılımı

	SSK Sigortalısı	Bağ-Kur Sigortalısı
Aktif Sigortalılar	55.787	36.548
Malullük Aylığı Alanlar	1.140	295
Yaşlılık Aylığı Alanlar	19.383	6.235
Dul ve Yetim Aylığı Alanlar	8.617	3.159
İş Göremezlik Aylığı Alanlar	321	-

Kaynak: İl Planlama Müdürlüğü, **Malatya Valiliği**, Malatya, 2002, s.3.

İlde kamuya ve özel sektöre ait tescilli iş yeri sayısı 25.595 faal işyeri sayısı 9.475 olup çalışan işçi sayısı ise 40.090'dır.

Malatya iş ve işçi bulma kurumuna 2002 yılında iş bulmak amacı ile 9.682 kişi başvuruda bulunmuş. Bunların 2710'u işe yerleştirilmiştir. Ayrıca yurt içi için 11.113 kişi ve yurt dışı için 2 kişi olmak üzere toplam 11.115 kişi işe girmek için sıra beklemektedir.

Malatya her ne kadar Doğu Anadolu Bölgesindeki diğer illere nazaran istihdam yönünden daha iyi durumdaysa da; var olan ve yaşanan kriz ile de artan işsizlik sorununa çare olacak yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. İktisaden faal olan nüfusun büyük bir kısmının tarım sektöründe istihdam edilmesine rağmen, artan nüfus ve arazilerin miras yolu ile bölünmesi sonucu tarım sektörü ihtiyaca cevap veremez

³²Türkiye Kalkınma Bankası, **Uygun Yatırım Alanları Araştırması**, "Malatya", (Ankara: 1998), s.12.

duruma gelmiştir. Bu durumda köyden kente göçü hızlandırdığından ilde işsizlik oranı son yıllarda artış göstermiştir.

İlde istihdamı arttıracak yatırımlara hız verilmeli, tamamlanamayan yatırımlar öncelikle ele alınmalı ve bu doğrultuda yatırım teşvikleri ile rekabet kolaylığı sağlayıcı tedbirler alınmalıdır. Özellikle tarımsal ve sanayi ürünleri işleyen fabrikaların açılması hem tarım, hem de sanayi sektöründe işgücü talebini arttıracak ve istihdam sorununa çare olacaktır.

1.2.4. Eğitim

Malatya ilinde 6 yaş ve üzeri nüfus içinde okuma-yazma bilenlerin oranı 1975'te % 58, 1980'de % 63, 1985'te % 77, 1990'da % 90.4 olmuş ve 2002 yılında da % 97'ye ulaşmıştır. Bu saptamaya Malatya il nüfusu olan 853.658 sayısının, Halk Eğitim Merkezleri tarafından yapılan tarama sonucu elde edilen 23.195 okuma-yazma bilmeyen kişi sayısı sonucunda ulaşılmıştır. İlde okuma yazma oranı (%85.4) olan Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Tablo 11: İldeki Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları

Eğitim Kademesi	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Dersliğe Düşen Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi	2.137	118	108	108	20
İlköğretim	120.074	4.766	870	3.495	35
Özel İlköğretim	771	55	4	28	28
Genel Lise	23.473	1.185	68	755	31
Mesleki Lise	5.686	737	18	433	13
Toplam	152.141	6.861	1.068	4.819	26

Kaynak: Malatya İl Planlama Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.6.

Tablodan da görüleceği gibi ilde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 108 okul öncesi eğitim, 870 ilköğretim, 86 genel ve teknik lise ile 4 özel ilköğretim okulu bulunmaktadır. İldeki okullarda; ana sınıfında 2.137, ilköğretim okullarında 120.074, Genel ve Mesleki Liselerde 29.159, MEB'na bağlı olmayan okullarda 771 öğrenci öğrenim görmektedir.

İlde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı; okul öncesi öğretimde 18, ilköğretimde 25, genel lise de 20, mesleki lisede 8, özel ilköğretimde ise 14'tür.

İl genelinde taşınmalı eğitim kapsamında 86 merkez okula 291 okulun toplam 5.116 öğrencisi taşınmaktadır. Bu öğrencilerin 2.909'u erkek 2.207'si ise kızdır.³³

İlçeler bazında taşınmalı eğitim ile ilgili bilgiler aşağıda detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 12: İlçeler Bazında Taşınmalı Eğitimin Uygulandığı Okul ve Sınıf Sayısı

İLÇELER	Taşıma Yapılan Merkez Okul	Taşınan Okul Sayısı	1-5 Sınıflar	6-8 Sınıflar	Toplam
Merkez	12	50	99	634	733
Akçadağ	11	41	160	504	664
Arapkir	-	-	-	-	-
Arguvan	5	28	206	132	338
Battalgazi	3	6	-	158	158
Darende	19	54	173	901	1.074
Doğanşehir	13	14	48	427	475
Doğanyol	2	9	6	114	120
Hekimhan	-	-	-	-	-
Kale	1	12	66	140	206
Kuluncak	7	31	105	302	407
Pütürge	2	12	34	253	287
Yazihan	5	18	61	293	354
Yeşilyurt	6	16	80	220	300
Toplam	86	291	1038	4078	5116

Kaynak: Malatya İl Planlama Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.5.

Taşınmalı ilköğretim kapsamında 2.909'u erkek, 2.207'si kız olmak üzere toplam 5.116 öğrenci 86 merkez okula taşınmaktadır. Taşınması yapılan okul sayısı 291'dir. İl genelinde 82 (487 derslik) ilköğretim okuluna, 3 liseye ve 200'er kişilik 7 öğrenci pansiyonuna ihtiyaç duyulmaktadır.

³³Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, (Malatya, 2002), s.5.

Tablo 13: Malatya İnönü Üniversitesi Akademik Göstergeleri

Bölüm Adı	Akademik Personel	Öğrenci Sayısı
Eğitim Fakültesi	101	5273
Fen-Edebiyat Fakültesi	148	2506
İktisadi ve İdari Bilimler	74	1852
Darende İlahiyat Fakültesi	34	110
Mühendislik Fakültesi	59	925
Tıp Fakültesi	436	461
Adıyaman Fen-Edebiyat Fakültesi	6	215
Sosyal Bilimler Enstitüsü	13	220
Fen Bilimleri Enstitüsü	3	149
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	5	16
Malatya Sağlık Yüksekokulu	11	506
Adıyaman Sağlık Yüksek Okulu	6	359
Malatya Meslek Yüksek Okulu	34	3051
Adıyaman Meslek Yüksek Okulu	16	932
Arapkir Meslek Yüksek Okulu	6	556
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu	4	202
Battalgazi Meslek Yüksek Okulu	4	216
Kale Meslek Yüksek Okulu	3	233
Akçadağ Meslek Yüksek Okulu	2	183
Sürgü Meslek Yüksek Okulu	3	167
Yakınca Meslek Yüksek Okulu	2	169
Hekimhan Meslek Yüksek Okulu	2	120
TOPLAM	1087	18.036

Kaynak: İnönü Üniversitesi Bülteni, Malatya.

Üniversitede 4500 m² alanı bulunan ve 1997 tarihinde hizmete giren 350 kişilik kütüphanede yaklaşık 37.380 adet kitap bulunmaktadır. Ayrıca 138 süreli yayına da

abone olunmuştur. Bunların 13'ü Türkçe, 125'i yabancı dildedir. Kitap ve süreli yayınlar bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

İnönü üniversitesine bağlı fakülte, enstitü ve yüksek okullarda toplam 284 adet bilgisayar kullanılmaktadır. Üniversiteye ulaşım her 15 dakikada bir belediye, halk otobüsü ve minibüslerle sağlanmaktadır.

Üniversite öğrencilerin barınabilmesi için; kampusta Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı 1514 öğrenci kapasiteli üç bloktan oluşan kız öğrenci yurdu, şehir merkezinde 130 kişi kapasiteli kız öğrenci yurdu ve 1544 kişi kapasiteli erkek öğrenci yurdu hizmet vermektedir. Ayrıca kampus içinde 80 dönüm arazi yurt yapılması için Kredi ve Yurtlar Kurumu'na tahsis edilmiştir.³⁵ Yine Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı, Adıyaman ilinde kız ve erkek, Arapkir ilçesinde erkek, Darende ilçesinde kız ve erkek, Sürgü ilçesinde de kız ve erkek öğrenci yurtları bulunmaktadır. Bu yurtlarda 45 kız 30 erkek öğrenci barınmaktadır.

İnönü Üniversitesinin bu avantajları yanında en büyük dezavantajı, kendisini ve faaliyetlerini ülke çapında yaygınlaştıramaması ve yeterince ifade edememesidir. Bu sorun aşıldığında hem üniversite bazında hem de il bazında büyük atılımlar gerçekleştirilebilir.

İlde sosyal hizmet alanına giren çalışmalar 5 kamu, altı özel kuruluş tarafından yürütülmektedir. Bu kuruluşlar 58 çocuktan oluşan çocuk yuvası, 137 çocuktan oluşan erkek ve kız yetiştirme yurdu, 100 yatak kapasiteli ve 82 kişinin barındığı yaşlılar huzur evi, 175 kişinin tedavi gördüğü Zihinsel Özürlüler Rehabilitasyon Merkezi ve 1'i kamu 6'sı özel olmak üzere 180 kişi kapasite toplamı bulunan Gündüz Kreş ve Bakımevlerinden oluşmaktadır. Bu kurumların tamamı Malatya Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde faaliyet görmektedirler.

³⁵İnönü Üniversitesi Bülteni, (Malatya: Haziran 2001, Sayı: 3), s.32

1.2.5. Sağlık

Malatya ilinde 7 Devlet Hastanesi, 1 SSK Hastanesi, 3 SSK Dispanseri, 1 Sağlık Müdürlüğü, 1 Halk Sağlığı Laboratuvarı Müdürlüğü, 2 Verem Savaş Merkezi, 1 Üniversite Araştırma (Turgut Özal Tıp) Merkezi, 4 Özel Hastane, 2 Hemodiyaliz Merkezi, 86 Sağlık Ocağı, 417 Sağlık Evi ve 44 Ambulans bulunmaktadır.³⁶

Tablo 14: Malatya Sağlık Tesislerinin İlçelere Dağılımı

İlçeler	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı		Sağlık Ocağı Sayısı	Sağlık Evi Sayısı
		Kadro	Filii		
Merkez	Devlet Hastanesi (1)	455	452	23	179
	SSK Hastanesi (1)	516	416		
	Tıp Merkezi (1)	566	559		
	Özel Hastane (4)	221	218		
Akçadağ	Devlet Hastanesi (1)	30	30	9	4
Arapkir	Devlet Hastanesi (1)	50	42	2	3
Arguvan	-	-	-	3	0
Battalgazi	-	-	-	3	6
Darende	Devlet Hastanesi (1)	25	25	9	5
Doğansehir	-	-	-	7	9
Doğanyol	-	-	-	2	0
Hekimhan	Devlet Hastanesi (1)	30	30	7	4
Kale	-	-	-	1	0
Kuluncak	-	-	-	2	1
Pütürge	Devlet Hastanesi (1)	30	15	6	3
Yazihan	-	-	-	2	0
Yeşilyurt	Devlet Hastanesi	50	50	5	8
Toplam		1.973	1.837	81	222

Kaynak: Malatya İl Sağlık Müdürlüğü, **İl Sağlık İstatistikleri Yıllığı**, 2002, Malatya, s. 11.

Malatya yataklı tedavi kurumlarının yatak kapasitelerinin % 30'u SSK'ya, %1'i özel hastanelere, % 39'u Sağlık Bakanlığı'na aittir. İlde yatak başına düşen nüfus 402 iken bu rakam Türkiye genelinde de 402 olarak gerçekleşmiştir. Yine Malatya'da 10.000 kişiye düşen yatak sayısı % 24.9 ile % 24.8 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir.

³⁶Malatya İl Sağlık Müdürlüğü, **İl Sağlık İstatistikleri Yıllığı**, (Malatya, 2002), s.21.

Malatya'da hastane sayısı içinde kamu hastaneleri oranı ise % 77.78'dir. İl genelindeki diğer sağlık göstergeleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 15: İl Geneli Sağlık Göstergeleri ve Personel Başına Düşen Nüfus

Görev Ünvanı	Personel Sayısı	Personel Başına Nüfus
Uzman ve Pratisyen Hekim	739	940
Uzman Hekim	263	2.649
Pratisyen Hekim	476	1.464
Diş Hekimi	98	7.109
Eczacı	146	4.707
Sağlık Teknisyeni	587	1.169
Hemşire	1.113	626
Ebe	763	913

Kaynak: Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.10.

Ayrıca ilde 5 ecza deposu, 99'u il merkezinde 133 eczane, 6 röntgen laboratuvarı, 6 tıbbi tahlil laboratuvarı, 2 patoloji laboratuvarı, 1 nükleer tıp merkezi, 22 sağlık kabini ve 6 sağlık meslek lisesi bulunmaktadır.

Tablo 16: Taburcu Olan Hasta ve Ameliyat Sayısı

Ameliyat Sayısı					Toplam	
Büyük	Orta	Küçük	Taburcu	Ölen	Yatan	Çıkan
9.492	5.335	3.475	63.139	1111	65.137	63.139

Kaynak: Malatya İl Sağlık Müdürlüğü, **İl Sağlık İstatistiği Yıllığı**, 2002, s.16.

Malatya'nın Doğu'daki diğer illerle karşılaştırıldığında; sağlık hizmetleri yönünden bir çok ilden daha iyi konumda olduğu söylenebilir. Ancak hekim ve hastane başına düşen nüfusa bakıldığında yatırımların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bugün bu talebi fark eden özel hastaneler sağlık sektörüne yatırım yaparak bu açığı kapatmaya çalışmaktadırlar.

Turgut Özal Tıp Merkezi: İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi, bir üniversite araştırma ve uygulama hastanesi olmasının yanı sıra kurulduğu bölgenin

tümüne üst düzeyde tıp hizmeti verebilecek büyük bir tıp merkezi olarak projelendirilmiştir.

Tıp merkezi 24.000 m²'lik bir alan üzerine oturtulmuş olup, birbirine bağlı 26 bloktan oluşmaktadır. Toplam kapalı alanı 124.000m² olan merkez, 16 katlı hasta yatak kulesi, 5'er katlı yoğun bakım üniteleri, 7 katlı 3 blok halinde araştırma ve uygulama laboratuvarı, 4 katlı poliklinik, teşhis tedavi, acil servis, ameliyathane, idari bilimler ve servis hacimlerinin bulunduğu bloklardan oluşmaktadır. Hastanenin 1 bodrum katında 26 adet hijyenik ameliyathane mevcuttur.

Bugüne kadar 70 uzman doktor, 9 hemşire, 6 teknisyen ve 11 uzman olmak üzere toplam 101 eleman ABD'de eğitilmiş ve yurda dönmüştür.

Hastanenin ana bilim ve bilim dalları günde ortalama 50 olmak üzere yılda 300.000 hastaya muayene, 30.000 hastaya da cerrahi tedavi hizmeti sunabilecek durumdadır.

Ancak dönemin Cumhurbaşkanı'nın ani ölümü, siyasi oyunlar, doktor ve diğer personele vaat edilen sözlerin tutulmaması, ilgisizlik ve disiplinsizlik, ödenek yetersizliği vb. nedenlerle ABD'deki Houston Tıp Merkezi'nin benzeri olarak yapılan Özal Tıp Merkezi'nin istenilen seviyeye ulaşmadığı söylenebilir.

Bu ve benzeri sorunların aşılması ve gerekli ödeneğin sağlanması ile yarım kalan ünitelerin tamamlanması ve tıp merkezinin tam kapasite ile devreye girmesi ilin sağlık turizmindeki çekiciliğini arttıracaktır.

2. TEKNİK ALTYAPI

2.1. Ulaştırma

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Malatya, Doğu illerinin ulaşım merkezi olması ve Doğu Anadolu'dan Akdenize ve Güneydoğu'ya giden yollarında geçiş

merkezi olması nedeni ile karayolları bakımından gelişmiş bir ildir. Malatya Doğu Anadolu'nun batı ucunda yer aldığından bölgenin engebeli coğrafyasından uzaktır. İle karayolu, demiryolu ve havayolu ile ulaşmak mümkündür. Ayrıca Batı bölgelerinden İç Anadolu ve Akdeniz bölgesinden gelen yolları Doğu Karadeniz'e, Doğu Anadolu'ya ve Güneydoğu Anadolu'ya bağlaması ulaşım planlaması içinde ilin önemini arttırmaktadır.

2002 yılı Ekim ayı itibari ile ilde 49.556 motorlu kara taşıtı bulunmaktadır. Bu taşıtların dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 17: İlde Trafığe Kayıtlı Araç Sayısı

Araç	Adet
Otomobil	29.936
Otobüs	891
Kamyon	3.056
Traktör	12.175
Motosiklet	4.675
Kamyonet	5.134
Yol ve İş Makinesi	606
Minibüs	3.083
Toplam	49.556

Kaynak: DİE., **Haber Bülteni**, Kasım 2002, Ankara, s.18.

İlde 2000 yılı itibari ile 10.000 kişiye düşen özel otomobil sayısı 326, motorlu kara taşıtı sayısı 522'dir. İl bu değerlerle 10.000 kişiye düşen özel otomobil ve motorlu kara taşıtı sıralamasında Türkiye genelinde 54. sırada yer alırken, bölge genelinde Erzincan, Elazığ ve Iğdır illerinden sonra 4. sırada yer almaktadır³⁷.

Malatya 10.000 kişiye düşen özel oto ve motorlu kara taşıtı değerlerinde 652 olan Türkiye ortalamasının çok altındadır.

³⁷ DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (Ankara;2002),s:101

Tablo 18: Malatya'nın Komşu İllere ve Bazı Önemli Merkezlere Uzaklığı

İl Adı	Uzaklık (Km)
Ankara	672
İstanbul	1.126
İzmir	1.219
Bursa	1.052
Adana	410
Antalya	967
Elazığ	101
Adıyaman	185
Sivas	247

Kaynak: Malatya İl Planlama Müdürlüğü, 2002.

Karayolu: Malatya'nın diğer illerle ulaşımında, yük ve yolcu taşımacılığında karayolu ilk sırada yer alır. Karayolunu sırası ile havayolu ve demiryolu izlemektedir. Malatya il sınırı içindeki karayolu ağı toplamı 1.128 km. olup bunun 487 km.si devlet yolu, 567 km.si ise il yoludur. Karayollarının 1054 km.si asfalt, 11 km.si stabilize, 53 km.si toprak ve 10 km.si geçit vermeyen yoldur. Buna karşılık 6.367 km.lik köy yollarının 957 km.si asfalt, 2364 km.si stabilize, 2.764 km.si tesviye, 282 km.si ise ham yoldur.

6367 km.lik Malatya ili köy yol ağı 81 ilde 12. büyüklükte yol ağına sahiptir. İlde asfalt köy yolu oranı % 15 ile % 14 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu oranla 81 il içerisinde Malatya 42. il konumundadır.³⁸

Malatya'nın ilçe ve komşu illerle olan karayolu bağlantısı asfaltdır. İlin Karayolları 8.Bölge Müdürlüğüne bağlı, 81. Bakım Şube Şefliği ile Arapkir 85. Şube Şefliği tarafından yapılmıştır. Köy hizmetleri köy yollarının Belediyeler ise şehir içi yollarının onarımını yapmaktadır.

³⁸ Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, Brifing Notları, (Malatya, 2002), s.16.

Tablo 19: Malatya Merkezin İlçelere Olan Uzaklığı

İlçe Adı	Uzaklığı (Km.)	İlçe Adı	Uzaklığı (Km)
Akçadağ	37	Pütürge	74
Arapkir	120	Yazıhan	40
Arguvan	72	Yeşilyurt	8
Battalgazi	8		
Darende	107		
Doğanşehir	59		
Doğanyol	90		
Hekimhan	80		
Kale	40		
Kuluncak	110		

Demiryolu: Malatya; 1931'de Malatya-Fevzi paşa, 1937'de de Malatya-Sivas demiryolunun yapılması ile önemli bir demiryolu kavşağı haline gelmiştir. Malatya garı üç yol kavşağına konulmuş olup bir taraftan Adana'ya, bir taraftan Sivas üzerinden Ankara ve İstanbul'a, diğer taraftan Elazığ üzerinden İran hududuna ve yol sathı üzerinden Diyarbakır ve Kurtalan'a bağlanmıştır. Demiryollarının il içindeki uzunluğu 238 km. olup ülke genelindeki demiryolları ağıнын % 3'ünü teşkil eder. Bu yollar üzerinde 5 durak 15 istasyon bulunmaktadır.

Tablo 20: İlin Komşu İllere Demiryolu Uzaklığı

İl Adı	Uzaklık (Km)
Elazığ	119
Diyarbakır	234
KMaraş	226
Sivas	252
Erzincan	361

Kaynak: Malatya TCDD 5. Bölge Başmüdürlüğü Bülteni.

Şehre İstanbul'dan; Pazartesi, Çarşamba, Cuma ve Cumartesi Güney Ekspresi, Salı ve Pazar günleri de Vangölü Ekspresi ile ulaşmak mümkündür.

Havaalanı: İlde sivil havaalanı bulunmamaktadır. Sivil hava taşımacılığı il merkezine 35 km. uzaklıkta bulunan Erhaç askeri havaalanı ile gerçekleştirilmektedir.

Amir...
Bölge...
...

İlden her gün Ankara bağlantılı İstanbul ve haftada 4 gün direkt İstanbul olmak üzere uçak seferleri gerçekleştirilmektedir.

İle 2001 yılı Ocak-Eylül ayları arasında THY ile gelen yolcu sayısı 35.014, giden yolcu sayısı ise 33.253'tür.³⁹

Malatya'nın en önemli ihraç ürünlerinden biri olan yaş kayısının çabuk bozulan bir meyve olması, ilde hava alanının önemini oldukça arttırmaktadır. Bu nedenle ilde yapılacak sivil bir hava alanı bölge şehir konumundaki Malatya için olumlu bir gelişme ve atılım olacaktır.

2.2. Haberleşme

İlde, merkez ilçe dahil tüm ilçe, kasaba ve köylerle telefon bağlantısı mevcuttur. Malatya'da il merkezi ve ilçeleri dahil otomatik santral kapasitesi 201.501 olup toplam abone sayısı Ocak 2002 itibari ile 182.750'dir. İlde 581 ankesörlü, 964 Araç telefonu, 74 Çağrı Cihazı, 24 Telekom bayii, 24 Teleks bulunmakta olup, her 100 kişiye düşen hat sayısı 20'dir. Toplam yıllık kontör sayısı 809.000.000 olup haneye düşen kontör sayısı 474'tür.

Ayrıca Malatya'da 5 tane günlük, 9 tane haftalık yayın yapan gazete mevcuttur. İlde okunan günlük gazete sayısı 70.000 civarındadır. Bunların yanında 5 adet yerel televizyon, 15 adet de yerel radyo yayın yapmaktadır.⁴⁰

2.3. Enerji

İlde bulunan tüm ilçe, bucak, belediye, köy ve mezraların tamamında elektrik mevcuttur. İl elektrik enerjisini enterkonekte sistemden (ulusal enerji ağı) temin etmektedir. İlin enerji kaynağı, Kernek, Erkenek, Derme, Tohma elektrik santralleridir. Keklice hidroelektrik santrali de inşa halindedir.

³⁹ Ticaret ve Sanayi Odası Bülteni, (Malatya, 2002), s.14

⁴⁰Malatya Valiliği, Malatya 2000, (2000), s.56.

İlin hidroelektrik enerji toplamı 331.6 MWh olup, Malatya Tedaş elektrik dağıtım müessesesi müdürlüğünce 2001 yılında 414.210 (KW) enerji satın alınmış, 320.533 (KW) enerji satılmıştır. Kayıp oranı ise% 22.6'dır.⁴¹

Malatya ili elektrik tüketiminin abone gruplarına göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 21: Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Göre Dağılımı (KWh)

Abone Grubu	Adedi	Tüketimi	Oranı (%)
Sanayi	1.605	136.610.275	42.62
Ticarethane-Yazıhane	23.134	23.697.509	7.39
Resmi Daire, KİT, Belediye	2.006	44.979.619	14.03
Tarımsal Sulama	7.964	3.148.661	0.98
İçme Suyu-Aritma Tesisi	141	487.420	0.15
Şantiye	1.214	1.348.568	0.42
Hayır Kurumları	381	145.557	0.05
Meskenler	200.879	93.149.707	29.06
Genel Aydınlatma	2.036	16.381.927	5.11
TOPLAM	240.611	320.532.108	100.00

Kaynak: TEDAŞ Malatya Elektrik Dağıtım Müessesesi Md., 2002.

İlde elektrik tüketiminde ilk sırayı % 42.62'lik bir oranla sanayi sektörü almaktadır. Sanayi sektörü toplam elektrik tüketimi içinde 136.610.275 KWh tüketimle, ikinci sırada yer alan meskenlere % 13.56'lık bir fark atmıştır. Meskenleri ise sırası ile Resmi Daire, KİT, Belediye gibi kamu kuruluşları ve ticarethaneler izlemektedir. İlde kişi başına düşen elektrik tüketimi 838 KWh/kişidir.

Toplam içinde en fazla elektrik tüketimi Türkiye için sanayi işletmelerinde, Doğu Anadolu Bölgesi için meskenlerde, Malatya da ise sanayi işletmelerinde görülmektedir.⁴²

Malatya Tedaş il müdürlüğünün 2001 yılı itibari ile toplam 9 yatırım projesi olup, bunların 6 adedi şehir şebekesi, 2 adedi köy şebekesi, 1 adedi de kırsal dağıtım tesisleri şebekesinden oluşmaktadır.

⁴¹Tedaş Elektrik Dağıtım Müessesesi Müdürlüğü, (Malatya, 2002), s.3.

⁴²DPT., İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, (Ankara, 2002), s.101.

İl 2000 yılı itibari ile kişi başına düşen elektrik tüketimine göre Türkiye genelinde 46. sırada iken, bölge genelinde Elazığ'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır.

2.4. İçme Suyu

İlde içme suyu sorunu yoktur. İl suyu sağlık açısından da bir problem taşımamaktadır. Sertlik derecesi ve hijyen durumu suyun tüketilmesinde engel teşkil etmemektedir.

Malatya merkezi ve 11 belediyenin içme suyu ihtiyacı, Malatya'ya 22 km uzaklıktaki Gündüzbey-Pınarbaşı membasından temin edilmektedir.⁴³ İlk olarak 1935 yılında şehre getirilen içme suyu, 1971 yılında tamamlanan proje ile birlikte kapasitesini arttırmıştır. Ancak il nüfusunda meydana gelen artışlar ile, ileriki dönemlerde büyük su ihtiyacına gerek duyulacağı hesaplanmış ve bu amaçla Sultansuyu barajından 1991 yılında 17 km.lik ishale hattı inşa edilerek sorun aşılmıştır. Ayrıca Çad barajından da içme suyu ihtiyacını gidermek amacıyla yararlanılmaktadır.

Malatya ilinde, 2001 yılı itibari ile 494 köy ve 1.103 mezranın sayısal olarak ve nüfus olarak % 99.9'unda sağlıklı içme suyu vardır. İlde 315 köy ve 206 mezra olmak üzere toplam 521 üniteye şebekeli içme suyu bulunmaktadır. Geri kalanı ise çeşmeli sistemdir.

Ayrıca meskenlerin su tüketiminde, 2000 yılında % 75 artış olurken 2001 yılında artış oranı % 42 olarak gerçekleşmiştir.⁴⁴ İl yeterli içme suyu olan nüfus oranına göre sıralamada % 85 ile % 60 olan Türkiye ortalamasının çok üzerindedir.

⁴³Çevre Koruma Vakfı, *Malatya Çevre Dergisi*, (Malatya, 2000), s.81.

⁴⁴Malatya Belediyesi, *Malatya*, (Malatya, 2002), s.9.

3. MALATYA'DA SPOR

Malatya'da sporun gelişimi, hemen hemen Malatyaspor'un kuruluşu ve İnönü Stadının yapıldığı 1966-1967 yıllarına rastlar. Malatya'da spor tarihinin geçmişine bakacak olursak, sadece futbol, güreş ve atletizm branşlarında faaliyet gösterildiğine rastlarız. Özellikle ata sporumuz olan güreşte elde edilen 32 Türkiye şampiyonluğu ile de güreşe olan ilgiye açık bir kanıttır.

İlde tüm halkı tek yürek yapan branş Türkiye'nin bir çok ilinde olduğu gibi futbol yani Malatyaspor'dur. Bu vesile ile futbol, Malatya'da spor denilince akla ilk gelen branştır.

3.1. Malatyaspor

1966 yılında kurulan Malatyaspor uzun yıllar Türkiye 2. ve 3. liginde oynadıktan sonra 1983-1984 sezonunda Türkiye 2. liginde grubunda yenilgisiz şampiyon olarak 1. lige yükseldi. 1. ligde 6 sezon mücadele eden sarı kırmızılı ekip 1987-1988 sezonunda lig üçüncüsü olarak ülkemizi bir sonraki sezon Balkan Kupası'nda temsil etti.⁴⁵ 1990 yılında tekrar ikinci lige düşen Malatyaspor 11 yıl sonra 2001-2002 sezonunda 1.Lige (Süper Lig) yükselerek mücadelesine üst sıralarda devam etmektedir. İlde her yaştan vatandaş maddi ve manevi destek vererek Malatyasporu eski günlerine taşımaya çalışmaktadır.

3.2. İlde Bulunan Spor Tesisleri

Malatya merkezde çim zeminli 18.000 kişi kapasiteli İnönü Stadyumu, 2000 kişilik Atatürk kapalı spor salonu, 750 kişilik Yeşiltepe spor salonu ve Arapkir spor salonu olmak üzere toplam 3 kapalı spor salonu, 1 adet olimpik açık yüzme havuzu, 1 adette yarı olimpik kapalı yüzme havuzu olmak üzere toplam 2 yüzme havuzu, Yeşiltepe'de 1 adet atlı cirit sahası, Pınarbaşı'nda 1 adet çim yüzeyli antreman sahası ve 1 adet tenis kortu, Darendede ve Yeşilyurt'ta karakucak güreş alanı, 15 adet semt antreman

⁴⁵Kültür İl Müdürlüğü, *Geçmişten Günümüze Malatya*, (Malatya, 2002), s.51.

sahası, 1 adet hafif silahlar için atış poligonu, 1 adet gençlik kamp merkezi ve 1 adet 18 yataklı eğitim kamp merkezi bulunmaktadır. Ayrıca Akçadağ, Darende, Doğanşehir, Doğanyol, Hekimhan, Kale ve Yeşilyurt ilçelerinde de 1'er futbol sahası mevcuttur. 6 adet merkez, 6 adette köylerde olmak üzere toplam 12 adet toprak yüzeyli futbol sahası da ilde bulunmaktadır.

İlde Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü 2002 yılı itibari ile 22 branşta faaliyetlerini sürdürmektedir. 42 branşta amatör olarak yaklaşık 15.000 lisanslı sporcu bulunmaktadır. Aşağıda; bazı branşlarda kulüp ve lisanslı sporcu sayıları verilmiştir.

Tablo 22: İlde Faal Spor Dalları ve Sporcu Sayısı

Branş	Klüp Sayısı	Lisanslı Sporcu
Atıcılık	6	44
Atletizm	10	44
Basketbol	21	601
Boks-Kingboks	9	131
Jimnastik	1	2
Güreş	11	83
Hentbol	17	253
Karate	12	85
Masa Tenisi	9	29
Tekvando	22	652
Voleybol	20	113
Yüzme	8	98
Vücut Geliştirme	7	21
Futbol	47	9.798
TOPLAM	200	11.949

Kaynak: Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Malatya, 2002.

Buna rağmen ilde 2. Ordu ve İnönü Üniversitesi nedeni ile genç nüfusun fazla oluşu tesis sayısının yetersizliğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca gençleri futbol dışındaki branşlara yöneltecek eğitimlere ve tesisleşmeye hız verilmelidir.

Bu doğrultuda İnönü Üniversitesine, Malatya Valiliğine, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile Milli Eğitim İl Müdürlüğü'ne büyük iş düşmektedir.

İl jeopolitik konumu dolayısıyla da birçok Türkiye şampiyonalarına da ev sahipliği yapmıştır. Malatya 2002 yılında; Mart ayında Türkiye kupası basketbol şampiyonasına, masa tenisi büyükler Türkiye grup şampiyonasına, Nisan ayında badminton Türkiye birinciliği ve Temmuz ayında da Elazığ-Malatya bisiklet yol yarışına ev sahipliği yapmıştır.

Bu tip etkinliklerin Malatya'da yapılması, gençleri futbol dışındaki branşlara özendirme açısından oldukça büyük önem arz etmektedir.

Ayrıca ilde her yıl Ağustos ayında Zengibar Karakucak güreşleri de düzenlenmektedir.

4. İLİN ÇEVRE SORUNLARI

Malatya'nın artan nüfusu; ilin, ekolojik dengesi üzerinde büyük tahribata yol açmaktadır. Dolayısı ile de hızlı kentleşme sürecinin yüklü faturası doğaya kesilmektedir.

İlin en önemli çevre sorunu hava kirliliğidir. Bunu sırası ile plansız kentleşme, gürültü kirliliği ve orman tahribatı izlemektedir.

İlde yapılan kükürt dioksit ölçümlerinde 12 aylık ortalama sonucu SO₂ miktarı % 89 olarak tespit edilmiştir. Yine 12 aylık ortalama duman miktarı da % 37 olarak ölçülmüştür. Ölçüm yapılan aylar içerisinde en yüksek değer % 149 ile Aralık ayında yaşanmıştır. Son yıllarda il sanayisi hızla geliştiğinden hava kirliliği daha ciddi boyutlara varmadan önlem alınması yerinde olacaktır.

İldeki diğer çevre sorunları aşağıda verilmiştir.

- Plansız kentleşme
- Toplanan çöplerin imha sorunu
- Gürültü kirliliği
- Altyapı yetersizliği

Üçüncü Bölüm

MALATYA İLİNİN EKONOMİK DURUMU

1. MALATYA İLİNİN EKONOMİK DEĞERLERİ

1.1. İlin GSYİH İçindeki Payı

İl ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayılı bir yapıya sahiptir. Ancak ilde son yıllarda özellikle sanayi sektöründe ciddi atılımlar kaydedilmektedir.

İlin G.S.Y.İ.H. içindeki değerlerine bakacak olursak;

Cari fiyatlarla G.S.Y.İ.H. gelişme hızı 2000 yılında Türkiye'de %60.9, Doğu Anadolu Bölgesinde %54.3, Malatya ilinde %63.1 olarak gerçekleşmiştir. Sabit fiyatlarla G.S.Y.İ.H. gelişme hızı ise 2000 yılında Türkiye'de %7.4, Doğu Anadolu Bölgesinde %4.3 Malatya ilinde de %12.5 değerine ulaşmıştır.⁴⁶

Malatya ili 2000 yılı itibariyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla sıralamasında, Cari fiyatlarla 992.948.237 milyon TL ile 28. sırada yer alırken, kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla sıralamasında 1.110.121 milyon TL ile 44. sırada yer almaktadır.⁴⁷ Kişi başına G.S.M.H.'da Malatya 1.863.\$ ile 2.941 ABDS olan Türkiye ortalamasının çok altındadır.

Malatya ilinin iktisadi faaliyet kollarına göre Gayri Safi Yurtiçi Hasılasındaki durumu ile Cari ve Sabit fiyatlarla G.S.Y.İ.H.'sı aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

⁴⁶DİE. **Haber Bülteni**, (Ankara; Aralık 2001), s.2.

⁴⁷Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel MD.. **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (DPT Yayınları, Ankara; 2002), s.13.

Tablo:23 Cari ve Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

		A- Değer (Milyar TL.)	B- Pay (%)	C- Gelişme Hızı (%)	D- K.B. Düşen GSYİH (ABD \$)		
		Cari Fiyatlarla			Sabit Fiyatlarla (1987)		
		Türkiye	D.Anadolu	Malatya	Türkiye	D.Anadolu	Malatya
1987	A...	74,722	3,054	668	74,722	3,054	668
	B...	100	4,1	0,9	100,0	4,1	0,9
	C...	-	-	-	-	-	-
	D...	1,629	664	1,128	-	-	-
1988	A...	129,225	5,231	1,100	76,306	3,120	684
	B...	100	4,0	0,9	100	4,1	0,9
	C...	72,9	71,3	64,7	2,1	2,2	2,4
	D...	1,685	690	1,123	-	-	-
1989	A...	227,324	8,782	1,900	76,498	3,053	693
	B...	100	3,9	0,8	100	4,0	0,9
	C...	75,9	67,9	72,7	0,3	-2,2	1,3
	D...	1,933	768	1,280	-	-	-
1990	A...	393,060	16,061	3,221	83,578	3,322	707
	B...	100	4,1	0,8	100	4,0	0,8
	C...	72,9	82,9	69,5	9,3	8,8	2,0
	D...	2,655	1,130	1,744	-	-	-
1991	A...	630,117	26,672	5,513	84,353	3,230	737
	B...	100	4,2	0,9	100	3,8	0,9
	C...	60,3	66,1	71,2	0,9	-2,8	4,2
	D...	2,603	1,176	1,846	-	-	-
1992	A...	1.093.368	46,545	9,519	84,401	3,374	792
	B...	100	4,3	0,9	100	3,8	0,9
	C...	73,5	74,5	72,7	6,0	4,5	7,5
	D...	2,682	1,239	1,916	-	-	-
1993	A...	1.981.867	83,064	16,136	96,590	3,500	816
	B...	100	4,2	0,8	100	3,6	0,8
	C...	81,3	78,5	69,5	8,0	3,7	3,0
	D...	2,981	1,377	2,014	-	-	-
1994	A...	3.868.429	160,284	32,793	91,321	3,481	852
	B...	100	4,1	0,8	100	3,8	0,9
	C...	95,2	93,0	103,2	-5,5	-0,5	4,4
	D...	2,173	1,009	1,547	-	-	-
1995	A...	7.762.456	308,826	62,935	97,888	3,414	866
	B...	100	4,0	0,8	100	3,5	0,9
	C...	100,7	92,7	91,9	7,2	-1,9	1,7
	D...	2,727	1,236	1,879	-	-	-
1996	A...	14.772.110	567,575	117,668	104,745	3,503	868
	B...	100	3,8	0,8	100	3,3	0,8
	C...	90,3	83,8	87,0	7,0	2,6	1,1
	D...	2,888	1,286	1,979	-	-	-
2000	A...	24.583.458.276	5.162.029	92.948.237	18.789.113	3.889.589	942.046
	B...	100	4,1	0,8	100	3,3	0,8
	C...	60,9	54,3	63,1	7,4	4,3	12,5
	D...	2,941	1,598	1,863	-	-	-

Kaynak: DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Ankara, 2002.

Tablo 24: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre G.S.Y.İ.H (1996)

	A- Değer (Milyar TL.)	B- Pay (%)			C- Gelişmişlik Hızı (%)		
		Cari Fiyatlarla			Sabit Fiyatlarla (1987)		
		Türkiye	D.Anadolu	Malatya	Türkiye	D.Anadolu	Malatya
1. Tarım	A...	2.489.773.564	143.219.366	30.597.183	15.284.401	906.539	185.391
	B...	16,9	25,2	26,0	14,6	25,9	21,4
	C...	104,4	67,3	134,5	4,4	0,1	8,9
2. Sanayi	A...	3.716.528.359	74.837.301	23.818.895	29.743.452	625,28	214,793
	B...	25,2	13,2	20,2	28,4	17,9	24,8
	C...	82,0	76,0	46,6	7,1	2,2	-10,1
3. İnşaat Sanayi	A...	857.761.769	33.902.592	4.230.708	6.200.057	214,721	36,528
	B...	5,8	6,0	3,6	5,9	6,1	4,2
	C...	101,3	127,7	67,5	5,8	6,9	-9,6
4. Ticaret	A...	3.022.314.509	77.036.948	23.741.529	22.412.929	577,868	202,304
	B...	20,5	13,6	20,2	21,4	16,5	23,3
	C...	90,4	77,7	80,3	8,9	9,4	6,4
5. Haberleşme ve Ulaştırma	A...	1.941.574.197	58.998.282	11.041.987	13.458.089	335,395	82,548
	B...	13,1	10,4	9,4	12,8	11,0	9,5
	C...	97,9	86,5	90,3	7,6	6,5	7,0
6. Mali Kuruluşlar	A...	732.340.065	11.817.067	2.358.873	2.476.302	40,402	7,891
	B...	5,0	2,1	2,0	2,4	1,2	0,9
	C...	127,0	102,3	114,9	2,2	-13,3	-8,5
7. Konut Sahipliği	A...	442.934.780	13.472.665	2.801.388	535,909	239,557	55,250
	B...	3,0	2,4	2,4	5,1	6,8	6,4
	C...	77,8	81,2	108,1	2,4	2,0	1,3
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	A...	554.079.623	7.370.280	1.826.798	2.398.720	34,479	10,112
	B...	3,8	1,3	1,6	2,3	1,0	1,2
	C...	93,1	77,3	83,3	6,5	3,0	2,4
9. İzafe Banka Hizmetleri	A...	709.234.737	7.942.277	1.105.375	2.072.612	25,743	3,773
	B...	4,8	1,4	0,9	2,0	0,7	0,4
	C...	162,3	100,6	62,0	0,6	-15,2	-10,3
10. Sektörler Toplamı	A...	13.048.072.129	412.712.224	99.311.986	95.253.247	2.998.498	791,044
	B...	4,8	72,7	84,4	90,9	85,6	91,2
	C...	162,3	78,3	85,5	6,8	3,7	0,7
11. Devlet Hizmetleri	A...	1.238.327.311	148.610.380	16.340.759	4.468.738	433,798	55,767
	B...	8,4	26,2	13,9	4,3	12,4	6,4
	C...	99,8	101,6	99,7	-0,3	-1,2	-0,5
12. Kar Amacı Olmayan Özel Hizmet Kuruluşu	A...	26.922.359	129,374	19,675	386,34	8,763	596
	B...	0,2	0,0	0,0	0,4	0,3	0,1
	C...	84,7	87,4	77,3	0,9	-10,8	-3,2
13. Toplam	A...	14.313.521.799	561.451.978	115.672.480	100.108.325	3.441.059	847,407
	B...	96,9	98,9	98,3	95,6	98,2	97,7
	C...	91,4	83,9	87,4	6,4	3	0,6
14. İthalat Vergisi	A...	458.588.390	6.122.751	1.995.513	4.636.825	61,907	20,177
	B...	3,1	1,1	1,7	4,4	1,8	2,3
	C...	61,4	71,8	65,0	21,3	29,1	24,1
GSYH (Alıcı Fiyatlarıyla) (13+14)	A...	14.772.110.189	567.574.729	117.667.933	104.745.151	3.502.966	867,584
	B...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	C...	90,3	83,8	87,0	7,0	3,4	1,1

Kaynak: DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Ankara, 1998, s.328.

Tablo:25 İlçeler İtibariyle Gayrisafi Yurtiçi Hasıla 1995-1996

İlçeler	1995			1996		
	Alıcı Fiyatlarıyla GSYİH	Türkiye GSYİH İçerisindeki Paylar (%)	İl İçerisinde İlçe Payları (%)	Alıcı Fiyatlarıyla GSYİH	Türkiye GSYİH İçerisindeki Payları (%)	İl İçerisinde İlçe Payları (%)
TOPLAM	62.935.047	0,81	100,0	117.667.933	0,80	100,00
Merkez	43.983.439	0,57	69,89	75.656.153	0,51	64,30
Akçadağ	4.290.169	0,06	6,82	10.667.401	0,07	9,07
Arapkir	935,47	0,01	1,49	1.897.301	0,01	1,61
Arguvan	926,552	0,01	1,47	1.697.995	0,01	1,44
Battalgazi	1.510.172	0,02	2,40	2.832.819	0,02	2,41
Darende	1.551.386	0,02	2,47	3.035.672	0,02	2,58
Doğanşehir	2.916.004	0,04	4,63	8.357.357	0,06	7,10
Doğanyol	475,152	0,01	0,75	396,818	0,00	0,34
Hekimhan	1.465.845	0,02	2,33	2.847.100	0,02	2,42
Kale	449,816	0,01	0,71	1.060.082	0,01	0,90
Kuluncak	794,927	0,01	1,26	1.130.881	0,01	0,96
Pütürge	880,648	0,01	1,40	1.316.816	0,01	1,12
Yazihan	1.397.386	0,02	2,22	3.139.640	0,02	2,67
Yeşilyurt	1.358.083	0,02	2,16	3.631.901	0,02	3,09

Kaynak: DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Ankara, 1998, s.330.

Tablo 23'de görüleceği gibi 2000 yılı verilerine göre cari fiyatlarla G.S.Y.İ.H içindeki yaratılan değer 992.948.237 milyar TL'dir. İlin Türkiye G.S.Y.İ.H.'sındaki payı %0.8; gelişme hızı %63.1 ve kişi başına düşen ABD doları 1863'tür. Sabit fiyatlarla G.S.Y.İ.H.'da yaratılan değer ise 942.046 milyar TL'dir. İlin Türkiye G.S.Y.İ.H.'sındaki payı %0.8, gelişme hızı %12.5 olarak gerçekleşmiştir.

Malatya'nın cari fiyatlarla 1999 yılında G.S.Y.İ.H içinde yarattığı değer 608.806.888 milyar TL'dir.⁴⁸ Dolayısı ile bir önceki yıla göre il, ülke G.S.Y.İ.H.'na %61.4'lük bir katkı sağlamıştır.

Tablo 24'de ilde 1996 yılı iktisadi faaliyet kollarına göre G.S.Y.İ.H.'da yaratılan en yüksek değer 30.597.183 milyon TL ile tarım sektöründe gerçekleşmiştir. İlin tarımsal üretimde Türkiye içindeki payı cari fiyatlarla %26.0, gelişmişlik hızı %134.5'tir.⁴⁹ İktisadi

⁴⁸DPT, İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, (Ankara; 2002), s.7.

⁴⁹DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, "Malatya", (Ankara; 1998), s.328.

faaliyet kollarına göre G.S.Y.İ.H. yaratılan değer içinde tarım sektörünü sırası ile Sanayi, Ticaret ve Haberleşme-Ulaştırma sektörü izlemektedir.

Tablo 25'de ise ilçeler itibarıyla G.S.Y.İ.H. içerisindeki en fazla paya sahip ilçe 43.983.439'luk değer ve %64.3'lük payla merkez ilçe olurken, onu 4.290.169'luk değer ve %9.07'lik payla Akçadağ ilçesi izlemektedir. İlçeler içinde en az paya ise 475.152'lik değer ve %0.34'lük pay ile Doğanşol ilçesi sahiptir. Bu değerlerle Merkez ilçe 910 ilçeyi içine alan Türkiye sıralamasında 46, Doğanşol ise 908. sırada yer almaktadır.

Malatya ili diğer bölge illeri arasında en yüksek değeri üreten ildir. Değer olarak Malatya'ya en yakın il olan Erzurum (856.611.768)'un yaklaşık %115.9 kadar bir değer yaratırken, Elazığ'ın (807.198.035) ise yaklaşık %123'ü kadar bir değer yaratmaktadır.

Malatya Türkiye genelinde en yüksek değeri üreten il olan İstanbul (27.548.600.621)'un yaklaşık %3.7'si kadar değer üretirken; Ankara (10.371.837.263) ilinin yaklaşık %9.6'sı kadar bir değer üretmektedir.

- Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya ilinin Türkiye GSYİH'na katılan payı incelendiğinde:

Doğu Anadolu Bölgesi 1987 yılında GSYİH'ya %4'lük bir pay ile katkı sağlarken; 2000 yılında bu pay %4.1 yükselmiştir.

Malatya ili, Türkiye G.S.Y.İ.H.'na 1987'de %0.4'lük bir pay ile katkı sağlarken: 2000 yılında bu pay %0.8 olmuştur.⁵⁰

- Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi G.S.Y.İ.H.'na katılım payını incelersek:

Malatya ili 1987 yılından günümüze dek genelde istikrarlı bir trend yakalamıştır. 1987 yılında il Doğu Anadolu Bölgesi G.S.Y.İ.H.'na %21.8'lik bir pay ile katkı sağlarken 1996'da %20.8, 1998'de %19.3, 1999'da %18.2 ve 2000 yılında %19.2'lik bir pay ile katkıda bulunmuştur.

⁵⁰ DPT, İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, (Ankara; 2002), s.7.

- Malatya ili ve bazı bölge illerin Türkiye G.S.Y.İ.H.'na katılım payı incelendiğinde;

Malatya ilinin, G.S.Y.İ.H.'na kattığı pay bölge illerle karşılaştırıldığında; 1987'den 2000 yılına kadar en yüksek katılma payına sahip olduğu görülür. Örneğin; 1993 yılında G.S.Y.İ.H.'ya Doğu Anadolu Bölgesinde en fazla katkı yapan ikinci il olan Erzurum (13.467.863) %0.7'lik bir katılım sağlarken, Malatya (16.135.886) %0.9'luk bir katkı yapmıştır. Yine 2000 yılında Erzurum (856.611.768) %0.7'lik bir katkı sağlarken Malatya %0.8'lik bir katkı sağlayarak yine ilk sırada yer almıştır.

- Kişi başına G.S.Y.İ.H. değerleri için Malatya ve bazı bölge illeri karşılaştırıldığında:

Malatya kişi başına G.S.Y.İ.H.'da bölge iller arasında da 1. sırada yer almaktadır. Malatya'yı sırası ile Elazığ, Erzincan, Erzurum ve Tunceli illeri izlemektedir.

- Kişi başına G.S.Y.İ.H. değerleri içinde 2000 yılı itibari ile Doğu Anadolu Bölgesi 7 bölge içinde 635.411 milyon TL ile son sıra da yer almaktadır. Bu kriter içerisinde 1. sırada 2.621.463 milyon TL ile Marmara bölgesi bulunmaktadır.⁵¹

Malatya ili Türkiye ve bölge illerle karşılaştırıldığında kişi başına düşen G.S.Y.İ.H açısından Türkiye'den daha düşük diğer illerden daha yüksektir. Malatya bütün iller arasında 2000 yılı itibari ile kişi başına düşen G.S.Y.İ.H'da 1.110.121 milyon TL ile 44. sırada yer almaktadır.

- 2000 yılı itibariyle Malatya ve bölge illeri için bir sıralama yaparsak;

Malatya birinci sıradan yer alırken onu sırası ile Erzurum, Elazığ, Van, Erzincan, Ağrı ve Kars illeri izlemektedir.

Aşağıda Malatya ve bazı bölge illerinin cari ve sabit fiyatlarla G.S.Y.İ.H. değerleri verilmiştir.

---

⁵¹DPT, İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, (Ankara; 2002), s.14.

Tablo:26 Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Cari Fiyatlarla G.S.Y.İ.H. Sıralaması

İLLER	1997	1998	1999	2000
Malatya	235.198.157	421.637.606	608.806.888	992.948.237
Elazığ	184.070.877	353.269.528	538.009.675	807.198.035
Erzurum	176.254.378	328.462.457	551.260.633	856.611.768
Erzincan	86.938.147	162.033.327	212.187.081	303.041.403
Van	121.422.453	243.108.379	371.281.560	610.047.942
Ağrı	52.785.151	100.399.853	175.118.488	272.088.039
Kars	51.185.359	107.102.900	162.789.359	233.791.446
Türkiye	28.835.883.135	52.224.945.129	77.415.272.307	124.583.458.276

Kaynak: DPT, 2002, s.7.

Tablo: 27 Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Sabit Fiyatlarla G.S.Y.İ.H. Sıralaması

İLLER	1997	1998	1999	2000
Malatya	906,886	904,429	837,706	942,046
Elazığ	644,227	683,897	637,388	630,71
Erzurum	527,935	525,382	558,186	577,505
Erzincan	243,024	252,588	243,437	224,245
Van	374,583	406,489	400,352	442,405
Ağrı	144,944	155,552	173,703	183,939
Kars	168,675	188,823	184,084	186,356
Türkiye	112.631.210	116.113.609	110.645.883	118.789.113

Kaynak: DPT, 2002, s.10.

1.2. Tarımsal Yapı

Malatya Doğu Anadolu Bölgesinde yer almasına rağmen bölgenin engebeli coğrafyasından az da olsa uzaktır. İlde Karasal iklim koşulları geçerli olmasına rağmen, GAP projesi çerçevesinde inşaa edilen barajlar nedeni ile hava ılımanlaşarak yetiştirilen ürün çeşitliliğini arttırmıştır.

İl ekonomisi tarıma dayalıdır. İlin toplam arazi varlığı, 1.231.306 hektar olup arazi varlığının 425.045 hektarı tarım arazisidir.⁵² Tarım arazisi toplam arazi varlığının %34.5'ini teşkil eder.⁵³

⁵²Malatya Valiliği **Brifing Notları**, (2002), s.5.

⁵³Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, (2002), s.3.

Tablo:28 Malatya İlinin Toprak Kaynakları Potansiyeli

Arazinin Cinsi	Kapladığı Alan	İl Alanına Oranı (%)
Tarım Arazisi	425,045	34,5
Çayır-Meralar	536,978	43,6
Orman Arazisi	148,456	12,0
Kültür Dışı Alan	120,827	9,8
TOPLAM	1.231.306	100,0

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.3.

İlde en fazla 2. sınıf tarım arazisi bulunmaktadır. İldeki tarım arazisinin 391.541 hektarı sulamaya elverişli olup. Bununun 198.715 hektarı (%50.75) fiilen sulanmaktadır.

Tablo:29 Malatya İli Sulanabilir Arazi Değerleri

Arazinin Vasfı	Tarla (ha)	Meyva (ha)	Sebze (ha)	Bağ (ha)	TOPLAM
Sulanan	106,865	86,278	5,572	-	198,715
Sulanabilir	192,826	-	-	-	192,826
Susuz	25,943	-	-	7,485	33,504
Toplam	325,634	86,278	5,572	7,485	425,045

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.3.

1990 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre iktisadi faal nüfusun yaklaşık %64'ü tarım sektöründe çalışmaktadır.

2001 yılı verilerine göre Malatya köylerinin birinci derece geçim kaynağı %44 tarla ziraatı, %17 meyvecilik, %1 sebzeçilik, %16 hayvancılık ve %22'si işçilik iken; ikinci derece geçim kaynağı ise %29 tarla ziraatı, %22 meyvecilik, %9.4 sebzeçilik, %34.4 hayvancılık, %4.5 köy el sanatları, %2 ipek böcekçiliği ve %0.4 aracılıktır.⁵⁴

- Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya ilinin Türkiye tarım sektörüne katılma paylarına bakarsak.

Doğu Anadolu Bölgesi 1970 yılında %12.5 olan tarım işgücüne katılım payını 1990 yılında %9.5'e düşürmüştür.

Malatya ili 1970 yılında sektördeki işgücüne Türkiye'de %1.5 katılım sağlarken; 1990 yılında bu oran yine değişmeyerek %1.5 olmuştur.

Tablo:30 Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya ilinin Türkiye Tarım Sektörüne İşgücü Katılım Oranları (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Türkiye	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Doğu Anadolu	12,5	12,8	12,9	12,8	9,5
Malatya	1,5	1,6	1,5	1,5	1,5

Kaynak: DPT, 2002.

- Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi tarım sektörü işgücüne katılım payı ise;

1970 yılında %11.9'luk bir payla Doğu Anadolu Bölgesindeki işgücünü karşılarken, bu pay 1990'da %12.6'ya yükselmiştir.⁵⁵

Tablo:31 Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesi Tarım Sektörü İşgücüne Katılım Payları (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Doğu Anadolu	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Malatya	11,9	12,5	11,5	11,9	12,6

Kaynak: DPT, 2002.

- İlin ve bazı bölge illerinin tarım sektöründeki işgücü değerleri ise;

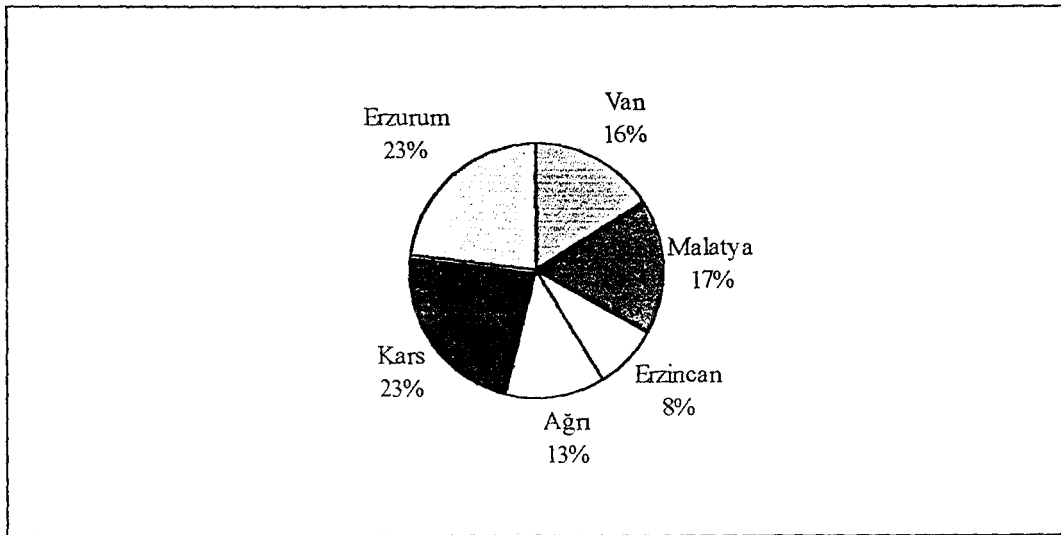
Malatya, Türkiye tarım sektörüne katılım payları açısından bölge illerle yapılan karşılaştırmada 3. sırada yer almaktadır. Bu sektörde Kars ve Erzurum illeri birinci sırayı paylaşırken; bu illeri Malatya, Van ve Ağrı illeri izlemektedir.

⁵⁴Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, (Malatya, 2002), s.5.

Tablo:32 Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Sektördeki İşgücüne Katılma Payları (%)

İller	1970	1975	1980	1985	1990
Malatya	1,5	1,6	1,5	1,5	1,5
Kars	2,4	2,4	2,4	2,2	2,0
Erzurum	2,3	2,5	2,4	2,2	2,0
Elazığ	0,9	0,9	0,9	1,1	1,0
Tunceli	0,6	0,5	0,5	0,5	0,4
Erzincan	0,9	0,7	0,8	0,7	0,7
Van	1,1	1,3	1,4	1,4	1,4
Ağrı	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1
Muş	0,9	0,8	0,9	1,1	1,0
Türkiye	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: DPT, 2002.

Şekil 1: Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Türkiye Tarım Sektöründeki İşgücüne Katılım Payları

Kaynak: DPT, 2002.

⁵⁵DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Malatya, (Ankara; 1998), s.201.

1.2.1. Bitkisel Üretim

Malatya il topraklarının 425.045 hektarlık kısmı (%35) tarıma elverişli durumda olup bunun %79'unu tarla, %1'ini sebzelikler, %18'ini meyvelikler ve yaklaşık %2'sini de bağlar oluşturmaktadır.

Tarla alanı olarak kullanılan toplam arazinin 1.608.480 dekarlık kısmında, başta buğday olmak üzere tahıl ürünleri üretimi, 113.130 dekarlık (%7) kısmında baklagiller, 36.070 dekarlık (%2.3) kısmında endüstriyel bitkiler ve 7230 dekarlık (%0.5) kısmında da yumru bitkiler üretimi yapılmaktadır.

İlde tarla ürünleri toplam üretimin içinde %69.68'lik bir pay almaktadır.⁵⁶

Malatya ili tarla ürünleri üretiminde ilk sırayı ekiliş ve üretim miktarı en fazla olan buğday almakta, buğdayı sırası ile Arpa ve Mısır üretimi izlemektedir.

Tablo:33 Tarla Ürünleri Üretimi (2001)

Ürün Adı	Ekilen Alan (da)	Üretim (Ton)	2000-2001 Artış Azalış (%)
Buğday	1.289.310	222.906	26,64
Arpa	313.820	59.506	42,52
Mısır	5.010	540	-1,81
Çeltik	60	18	-25
Yulaf	160	16	60
Çavdar	120	12	-14,28

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.8.

İl, tarla ürünleri üretimi içerisinde tahıllarda %0.53, baklagillerde %0.75, yumru ve endüstriyel bitkilerde ise sıfıra yakın düzeylerde pay almaktadır. Genel olarak Malatya il tarla üretiminin Türkiye üretimi içindeki payı önemsiz düzeydedir.

Malatya il sınırları içerisinde nohut; bakliyat üretiminde ilk sırayı almaktadır. Nohudu sırası ile Fasulye ve Mercimek üretimi izlemektedir.

⁵⁶DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Malatya**, (Ankara; 1998), s.195.

Tablo: 34 Bakliyat Üretimi (2001)

Ürün Adı	Ekilen Alan (da)	Üretim (Ton)	2000-2001 Artış Azalış (%)
Nohut	56,500	53,341	4,93
Fasulye (Kuru)	52,310	9,762	-17,18
Kır.Mercimek	3,920	341	3,33
Yeş.Mercimek	400	36	-18,18

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.10.

İlde, tarla ürünleri üretiminde tahıl ve baklagillerden sonra en yüksek paya endüstri bitkileri sahiptir.

Malatya'da şekerpancarı ve tütün ekimi, 1936'da açılan şeker fabrikası, 1939'da açılan tütün fabrikasıyla beraber başlamış ve üretim kapasitesinin büyümesi ile rekoltesini arttırmıştır. Ancak son yıllarda taban fiyatın düşük tutulması çiftçiyi alternatif ürün arayışına itmiştir.

Tablo: 35 Endüstriyel Bitki Üretimi (2001)

Ürün Adı	Ekilen Alan (da)	Üretim (Ton)	2000-2001 Artış Azalış (%)
Şeker Pancarı	29,200	133,500	-19,6
Tütün	6,870	1,066	-59,3

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.11.

İl bulunduğu coğrafi bölge itibari ile büyük ve küçük baş hayvancılığa yatkın olduğundan yem bitkileri üretimi büyük önem kazanmıştır. Yem bitkileri içerisinde en büyük paya fiğ üretimi sahiptir.

Tablo:36 Yem Bitkileri (2001)

Ürün Adı	Ekilen Alan (da)	Üretim (Ton)	2000-2001 Artış Azalış (%)
Fiğ	19,370	4,771	3,29
Yonca (Kuru ot)	12,340	6,430	21,11
Korunga (Kuru ot)	2,540	477	44,98

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.11.

2001 yılı itibari ile yumru bitki üretimi aşağıda gösterilmiştir. Yumru bitki üretimi içinde en önemli paya patates üretimi sahiptir.

Tablo: 37 Yumru Bitki üretimi (2001)

Ürün Adı	Ekilen Alan (da)	Üretim (Ton)	2000-2001 Artış Azalış (%)
Patates	3,690	6,034	-0,16
Soğan (Kuru)	3,190	4,926	-14,36
Sarımsak (Kuru)	250	130	-50,57

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.12.

İlde GAP'ın da etkisi ile sulanabilir arazi varlığındaki artış yapılan barajlarla iklimin ılımanlaşması ilin meyve ürünleri üretimini, verimliliğini ve çeşitliliğini önemli ölçüde arttırmıştır. Aşağıda Malatya ili meyve potansiyeli ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo: 38 İl Meyve Ürünleri Üretimi (2001)

Ürün Adı	Ekiliş (Ağaç Sayısı)	Üretim (2001) (Ton)	2000-2001 Artış Azalış (%)
<i>Yumuşak Çekirdekli</i>			
Elma	387,558	15,236	7,78
Armut	207,225	3,378	-10,32
Ayva	20,295	235	-0,42
<i>Taş Çekirdekli</i>			
Erik	31.295	651	-0,3
İğde	4,400	33	22,22
Kayısı	6.668.454	268,434	-18,83
Zerdali	47.150	1,355	-15,68
Kiraz	83,095	1,355	-10,19
şeftali	60.230	1,071	-3,25
Kızılcık	6,15	67	-4,28
Vişne	44,365	720	2,85
<i>Üzimsü Meyveler</i>			
Çilek	45 (ha)	420	636,84
Üzüm	7.485 (ha)	17,955	-7,89
Dut	140.405	5,101	-5,64
Nar	2.020	6	-
Trabzon Hurması	6,250	-	-
<i>Sert Kabuklular</i>			
Antep Fıstığı	71,640	70	22,88
Ceviz	121,045	1,840	-9,14
Badem	32,385	232	-36

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.8.

Tablodan da görülebileceği gibi 318.159 ton olan 2001 yılı Malatya ili meyve ürünleri üretimi içerisinde en büyük payı taş çekirdekli meyveler (%86.3) almaktadır. Üretim miktarı açısından ikinci sırada üzüksü meyveler (%7.3) üçüncü sırada yumuşak çekirdekli meyveler (%5.9), son sırada ise sert kabuklu meyveler (%0.7) bulunmaktadır.

Türkiye toplam taş çekirdekli meyve üretimi içinde Malatya'nın payı %3 düzeyindedir.

Taş çekirdekli meyveler arasında kayısı il ekonomisi açısından özel bir önem taşımaktadır. Diğer kategorilerdeki meyve üretimlerinin Türkiye üretimi içerisinde önemli bir payı bulunmamaktadır.⁵⁷

Dünya kuru kayısı piyasasının %90'ı Türkiye'ye aittir. Bununda %70'i Malatya'dan karşılanmaktadır. Kayısıdan her yıl ülke ekonomisine 130 ile 150 milyon ABD \$ civarında döviz girdisi sağlanmaktadır.⁵⁸

Son yıllarda yapılan barajlar ve özellikle GAP'ın etkisi ile Malatya her geçen yıl kayısı rekoltesini arttırarak bu alandaki liderliğini sürdürmektedir. 1989 yılında başlayan GAP projesinden önce ilin kayısı rekoltesi 33.545 ton iken, Projenin sonuçlarının alınması ile birlikte bu rakam 1991'de 37.650 ton'a, 1992'de 39.474 tona, 1999'da 40.000 tona ve 2001'de de 58.500 tona ulaşmıştır.

Tüm bunların yanında kayısının rekoltesi ile ihrac miktarı arasında homojen bir dağılım görülmemektedir. Bu durumun başlıca sebebi belli bir ihracat stratejisinin olmamasıdır. Yine yeni pazar alanlarının yaratılamaması, mevcut rekoltenin piyasa şartlarına göre dengelenememesi; arz talep dengesini menfi yönde etkilemektedir.

İlde sebze üretimi de yapılmaktadır. Malatya ili sebze üretimi genel olarak Türkiye toplam sebze üretimi içinde çok düşük bir pay almaktadır.

⁵⁷Türkiye Kalkınma Bankası, **Uygun Yatırım Alanları Araştırması**, (Ankara, 1998), s.21.

⁵⁸Malatya Valiliği, **Malatya 2000**, (Malatya, 2000), s.107.

Tablo:39 İl Sebze Ürünleri Üretimi (2001)

Ürün Adı	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (da)	2000-2001 Artış Azalış (%)
<i>Yaprağı Yenen Sebzeler</i>			
Lahana	1,353	600	-3,28
Marul	150	150	5,29
İspanak	1,732	1,580	11,88
Maydanoz	101	100	-27,85
<i>Meyvesi Yenen Sebzeler</i>			
Domates	41,33	14,120	13,4
Biber	8,151	5,950	-3,7
Patlıcan	2,096	1,740	0,23
Hıyar	5,613	2,770	26,76
Kavun	19,359	12,830	-0,93
Karpuz	45,362	13,430	14,71
Kabak	680	1,451	1,25
<i>Baklagil Sebzeler</i>			
Fasulye	673	1,120	-17,11
<i>Soğans- Yumru Kök Sebzeler</i>			
Soğan (Taze)	548	420	0,72
Sarımsak (Taze)	46	50	1,5
Turp (Kırmızı)	50	50	-12,28
Havuç	90	90	-10

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.4.

Tablodan görüldüğü gibi 2001 yılı itibari ile 56.001 dekar alanda yapılan il sebze ürünleri üretimi içerisinde en yüksek pay meyvesi yenen sebze ürünlerine ait olup, 127.324 ton civarında gerçekleşen toplam sebze üretimi içerisinde %96.3 gibi yüksek bir pay almaktadır. Meyvesi yenen sebze üretimini; %2.7 ile yaprağı yenen sebzeler %0.6 ile soğans, yumru ve kök sebzeler, %5 ile Baklagil sebze üretimi izlemektedir.

İlde tarım genelde makineli olarak yapılmaktadır. Yine il arazisinin büyük bir kısmı gübrelenebilmektedir. İlde 12.175 traktör bulunması makineli tarıma en büyük kanıttır.

Malatya'da toplam 47 adet kooperatif mevcuttur. Bunların 22 adedi köy kalkınma kooperatifi, 15 adedi sulama kooperatifi, 8 adedi su ürünleri kooperatifi, 1 adedi de pancar ekicileri kooperatifinden oluşmaktadır.⁵⁹

1.3. Hayvancılık

Malatya'da tarımın önemli kollarından biriside hayvancılıktır. İl arazisinin %43.6'sı çayır ve meralarla kaplı olduğundan, besicilik olanakları ile il uygun bir ortama sahiptir. İlde hayvan ırkı ıslah çalışmaları sürmektedir. Yerli ırk büyük baş hayvanlar yerini zamanla melez ırka terk etmiştir. Malatya'da hayvancılığın tarımdan sonra ciddi bir yere sahip olması son yıllarda yem bitkisi üreticiliğine de hız kazandırmıştır.

İlde hayvan varlığı Türkiye genelinde önemli bir yer işgal etmemektedir. İl hayvan varlığı Türkiye büyükbaş hayvan varlığının ancak %1 kadardır. Yine il küçükbaş hayvan varlığı da Türkiye genelinin %0.71'i kadardır.

Malatya'da coğrafi yapı nedeni ile yapılan çalışmalarda dağlık alanlarda koyun besiciliğinin yaygınlaşmasına, ovalık alanlarda ise süt sığırcılığının daha fazla geliştirilmesine önem verilmektedir.⁶⁰ Zira bu yolla ilde hayvansal verimlilik daha üst düzeye çıkarılmaya çalışılmaktadır.

İlin 2000 yılı cari fiyatlarla canlı hayvanlar üretim değeri 69.243.300 milyon TL; hayvansal ürünler üretim değeri 69.386.648 milyon TL'dir. Bu değerlerle Türkiye genelinde 81 il içerisinde 32. sırada bulunmaktadır.⁶¹

Aşağıdaki tabloda ildeki 2000 ve 2001 yıllarına ait hayvan varlığı ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

⁵⁹Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, (Malatya, 2002), s.20.

⁶⁰Malatya 2000, (Malatya Valiliği Yayını, Malatya, 2000), s.108.

⁶¹DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (Ankara, 2002), s.60.

Tablo:40 2000-2001 Yılı Hayvan Varlığı

Hayvanlar	Cinsi	2000	2001	2001 Yılı Toplamı
Büyükbaş	Dana-Düve	35,722	33,262	108,867
	Boğa-Öküz	5,760	8,287	
	İnek	71,063	67,318	
Küçükbaş	Koyun	230,972	211,911	250,638
	Kıl-Tiftik Keçi	40,845	38,727	
Kanatlılar	Tavuk-Horoz	211,080	212,600	220,915
	Hindi	11,270	5,630	
	Ördek-Kaz	3,100	2,685	
Tek Tırnaklılar	At	2,587	2,702	10,587
	Katır	2,220	1,949	
	Eşek	6,085	5,936	
Arı	Eski Usul Kovan	9,446	9,823	66,079
	Yeni Usul Kovan	64,086	56,256	

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.2.

İlde hayvansal üretimin tarımsal üretimden sonra ikinci sırada yer alması hayvansal yeme olan talebi arttırmıştır. İlde yem talebi 4 adet yem fabrikasınca karşılanmaktadır. Ancak toplam üretim talebe cevap veremediğinden yem açığı il dışından satın alma yolu ile kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu alanda yapılacak yatırımlar hem ili hem de yatırımcıyı memnun edecektir.

Malatya ilinde et ve süt, doğal hali ile tüketildiği gibi, et kombinası ve imalathanelerinde, sucuk ve salam üretimi de yapılmaktadır. İlde sağılan ve kesilen hayvan içerisinde en büyük payı sırasıyla %62 ve %78 ile koyun almaktadır. Sağılan süt ve ürünleri mandıralarca işlenerek tüketime sunulmaktadır.

İlde 2000 yılında başlatılan süt ürünleri ve süt inekçiliği projesi ile Malatyalı çiftçi ve köylülere süt ineği tahsis edilerek kaysıya alternatif çeşitlilik sağlanmıştır. Kaysı ile içli dışlı olan Malatya'lı çiftçi ve köylüler kendilerine verilen süt ineklerinden elde ettikleri sütlerini satacakları bir fabrikanın, yıl içinde Organize sanayi bölgesinde temelini atmış ancak kriz nedeni ile yapımı yavaş sürmüştür.⁶²

⁶²Çevre Korumu Vakfı, **Malatya Çevre**, (Malatya, Ekim-Kasım-Aralık, 2000), s.23.

2002 yılında faaliyete geçen bu tesiste hem tüm süt ürünlerine dayalı gıda üretimi yapılmakta, hem de ilin tarım ve sanayisini canlandırarak ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır.

Tablo:41 Hayvansal Ürünler Üretimi (2001)

Hayvansal Ürünler	2000 Yılı	2001 Yılı	Artış Eksiliş (%)
Süt (Ton)	170,099	171,280	0,69
Et (Ton)	9,872	6,404	-31,13
Yapağı-Kıl	-	42,7	-
Bal (Ton)	681,55	535,81	-21,38
Balmumu (Ton)	18,8	32,495	72,84
Yumurta (Adet)	27.361.000	25.131.000	-8,15

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.1.

Tablodan da görülebileceği gibi ilde süt üretimi bir önceki yıla göre artarken, et üretiminin düştüğü görülmektedir. 2001 yılı itibari ile bir önceki yıla göre hayvan cinsi sayısı düşmesine rağmen süt üretiminin artması, ildeki süt üretiminde yöntem ve tekniklerin modernleşmesi ve verimliliğin artması ile açıklanabilir. Süt üretimi dışında diğer hayvansal ürünlerin üretim miktarının azalması yaşanan kriz ve maddi olanaksızlıklara bağlanabilir.

1.3.1.Sultansuyu Harası

Hara; Malatya'nın 27 km batısında Akçadağ ilçesinin 8 km doğusunda Malatya-Kayseri karayolu üzerinde Sultansuyu vadisinde bulunmaktadır. 1928 yılında Sultansuyu harası adını alan at üretim çiftliği 25.852 dekar arazi üzerine kurulmuş olup rakım seviyesi 981 m. dir.

Hara bitkisel üretim şubesi; tarım ziraatı, tohum hazırlama, çayır-mera yem bitkileri kayısı bahçesi, park ağaçlandırma üniteleri şeklinde faaliyet gösterirken hayvan üretim şubesi; atçılık, sığırcılık ve tavukçuluk alanlarında faaliyet göstermektedir.⁶³

Sultansuyu Harasında yılda ortalama 1.5 ile 2.5 yaşında 40-45 baş erkekli dişili safkan arap atı piyasaya satılmaktadır.

Harada arap atı yanında, damızlık olarak dişi sığır, düve ve boğa yetiştiriciliği de yapılarak il ekonomisine katkı sağlanmaktadır. Yine haradan hayvansal yem ihtiyacı da doğal yollardan karşılanmakta ve piyasaya sunulmaktadır.

Sultansüyu Harası; atların satışından elde ettiği hasılatla ilin önemli ekonomik gelir kaynaklarından birini teşkil eder. Satışlardan elde edilen rakamlar oldukça ciddi düzeydedir. 2001 yılı satış hasılatı 1.800.000.000 TL'lik bir rakama ulaşmıştır. Bu alana yapılacak yeni yatırımlar hem Türkiye'de sayılı yerde bulunan haranın il bazında tanıtımını yapacak hem de ile ciddi bir gelir sağlayacaktır.

İlde su avcılığı için Fırat Nehri, Tohma Çayı ve Karakaya baraj gölünden yararlanılmaktadır. Ayrıca Karakaya baraj gölünde su ürünleri yetiştiriciliği yapılarak yöre insanının ekonomisine katkı sağlanmaktadır.

1.4. Ormancılık

İlin en önemli eksikliklerinden biri orman varlığının sınırlı düzeyde oluşudur. Malatya önceleri yeşil Malatya adı ile anılırken, ormanlar düzensiz ve bilinçsiz faydalanmalar sonucunda ya tamamen tahrip olmuş ya da verimliliklerini kaybetmişlerdir.

Malatya Orman İşletme müdürlüğü; Malatya işletme şefliğinde 6, Darende işletme şefliğinde 8, Doğanşehir işletme şefliğinde 5, Hekimhan işletme şefliğinde 2, Pütürge işletme şefliğinde 8 olmak üzere toplam 29 alan ünitesinden oluşmaktadır.

İlin yüzölçümünün %12'si ormanlarla kaplıdır. İlde 2001 yılı itibari ile 1500 ha ağaçlandırma yapılmıştır. 1973 yılından günümüze kadar ise toplam 31.750 (da) alanın orman işletme müdürlüğüne ağaçlandırılması yapılmıştır.⁶⁴

⁶³Ticaret ve Sanayi Odası, **Kalkınma Yolundaki Malatya İçin Odamızın Sunduğu Proje ve Sonuçları**, (Malatya, 2002), s.17.

⁶⁴Malatya Orman işletme Müdürlüğü, **Bilgilendirme Çalışması**, (Malatya, 2002), s.4.

Malatya Orman İşletme Müdürlüğü
Bilgilendirme Çalışması

Tablo:42 Malatya İli Ormanlık Alan Durumu

ORMANLIK ALAN								Açık Saha (Ha)	Genel Saha (Ha)
ŞEFLİĞİ	Koru Ormanı		Baltalık Orman		Ağaçlandırılmış	Toplam (Ha)			
	Normal (Ha)	Bozuk (Ha)	Normal (Ha)	Bozuk (Ha)	Saha (Ha)				
Malatya	-	-	-	39,158	9,830	48,588	509,633	558,218	
Darende	-	-	-	4,514	1,730	6,244	232,779	239,023	
Doğanşehir	48,5	2,856	1,650	11,475	740	16,770	119,688	136,458	
Hekimhan	-	159	504	18,099	3,528	21,790	148,375	170,165	
Pütürge	1,438	-	13,330	27.224.5	15,916	57.308.5	808,59	138.167.5	
Toplam	1486,5	3,015	15,484	100.475.5	31,750	150,707	1089,525	1.242.031.5	

Kaynak: Malatya Orman İşletme Müdürlüğü, **Bilgilendirme Çalışması**, 2002, s.4.

İlde önemli orman alanları Pütürge, Doğanşehir, Hekimhan ve Darende ilçelerinin sınırları içerisinde bulunup, kaliteli orman alanı 16.971 (ha)dır. Bu orman alanının büyük bir kısmı Pütürge ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Ormanlık alanın yaklaşık %95'i meşe ağaçları ile kaplıdır.

İl toplam orman üretimi, ihtiyaca cevap vermediğinden; var olan talep açığı, dışarıdan satın alma yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır.

1.5. Madencilik

İl madencilik açısından oldukça zengin maden yataklarına sahip, zengin bir ildir. İlde ekonomik değeri çok yüksek olan yer altı ve yerüstü maden yatakları bulunmaktadır. Elazığ'ı Malatya, Tunceli, Adıyaman ve Kahramanmaraş illerini de içine alan Orta Anadolu 4. bölge MTA müdürlüğünün ilde bulunması maden işletmeciliği alanında ilde ciddi çalışmalar yapılabileceğinin bir göstergesidir.

İldeki mevcut madenlerden krom, bakır, asbest, profilit, kurşun ve kömür yatakları ruhsatlı olarak çeşitli firmalar tarafından işletilmektedir. Demir maden yatakları ise Türkiye Demir Çelik İşletmelerince işletilmektedir.

İldeki önemli maden varlığının dağılımı ve niteliği aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Malatya Orman İşletme Müdürlüğü
Bilgilendirme Çalışması
2002

Tablo:43 Malatya ili Seçilmiş Maden Varlığının Dağılımı ve Niteliği

MADEN CİNSİ	Bulunduğu Yer	Tenör ve Kalite	Rezervler	Diğer Bilgiler
Alüminyum (Boksit)	Doğanşehir	% 21 Fe ₂ O ₃	140.000 ton muhtemel	-
Bakır	Kale	-	701.000 ton	Önemsizdir Çalışma yeterli
Demir	Kuluncak	% 52 Fe	Toplam 200.000 Ton	Cevher hematittir.
Demir	Hekimhan/Mer.	% 43,39 Fe % 6,16 SiO ₂	Görünür+ Muhtemel 10.000.000 Ton	Cevher siderittir.
Demir	Hasançelebi	% 52 Fe	Görünür+ Muhtemel 278.000 Ton	Cevher manyetittir.
Demir	Hasançelebi/Sırzı	% 49 Fe % 5Mn	Görünür+ Muhtemel 371.681.382 ton	-
Demir	Hekimhan/Karakuz	% 14,5 Fe ₃ O ₄	Muhtemel 4.200.000 ton	-
Demir	Doğanşehir/Sürgü	% 42 Fe	Muhtemel 200.000 ton	-
Krom	Kuluncak	% 40 Cr ₂ O ₃	Kalınlık 100 m.	Zaman zaman işletilmektedir.
Alçı Taşı	Hekimhan	% 33 CaO % 40-50 SO ₃	Kalınlık 100 m.	-
Asbest	Yeşilyurt	Lif Yüzdesi Düşük	111.000 ton Görünür 230.000 ton Muhtemel	Zaman zaman üretim yapılır.
Fosfat	Doğanşehir	% 3.75 P ₂ O ₅	Kalınlık 0.5-2 m.	Önemsizdir.
Kömür (Linyit)	Merkez	-	Toplam 1.000.000.000 Ton	Böl sulü ve yumuşaktır.
Kaplıca Suyu	Hekimhan	ısı 29°C PH: 6.20	Debi: 3Lt/sn.	Normal tesis mevcuttur.
Dolomit	Hekimhan	% 21 MgO	121.875.000 ton.	-

Kaynak: Orta Anadolu MTA 4. Bölge Müdürlüğü, Malatya, 2002, s.250-51-52.

Malatya madencilik sektörü gerekli destek sağlandığında gelecek vaat eden sektörlerin başında gelmektedir.

Malatya, Hekimhan, Hasançelebi demir yatağı, Hasançelebinin hemen yakınlarından başlayarak batıya doğru 19 km'lik bir alanda yayılım göstermektedir. Demir yataklarının ortalama tenörünün düşük olması nedeniyle, demir cevheri, doğrudan fırına verilememektedir. Bunun için cevherin zenginleştirilmesi gerekmektedir. Sahada 380.000.000'ten rezerv tespit edilmiştir.

Malatya, Karakuz demir yatağı Hekimhan ilçesinin 17 km kuzeybatısında yer almaktadır. Sahada çalışmalar 1936 yılında başlamış olup bölgede %14.5 demir tenörlü 371.681.381 ton rezerv saptanmıştır.

Malatya, Kuluncak krom yatağı ruhsatlı olarak özel bir şirket tarafından işletilmektedir. Sahada %40 tenörlü 320.000 ton kromit bulunmaktadır.⁶⁵

İlde endüstri hammaddesi olarak kullanılan pirofilit, Pütürge ilçesinin Babik köyü civarından bulunmaktadır. Tekstil, cam, boya, kağıt ve plastik sanayiinin kullanım alanına girmektedir. Sahada 30.000.000 ton pirofilit rezervi bulunmaktadır. Bu tip madenler ara malı olarak talep gördüğünden ilde bu sektörün gelişmesine büyük oranda katkı yapmıştır.

Malatya Kuluncak ilçesi Başören köy mevkiinde bulunan Toryum madeninin yapılan çalışmalarda ülke ihtiyacına cevap verebilecek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu maden üzerine yapılacak yatırımlar ilin G.S.Y.İ.H. içindeki payı üzerinde olumlu etkide bulunacaktır.

Malatya ili Hekimhan ilçesinde bulunan ve ilçeye 15 km uzaklıkta bulunan Zorbehan Dağından çıkartılan Dolomit; Seramik, refrakter ve demir çelik sanayiinde hammadde olarak kullanılmaktadır. Sahada %21 MgO tenörlü 121.875.000 ton rezerv tespit edilmiştir.⁶⁶

İlde ayrıca Pütürge Lor da Sillimanit; Ersele de Granat; Darıca, Arapkir, Arguvan da Bentonit; Darendede de Çimento hammaddeleri çıkartılarak işlenmektedir.

Hekimhan Ağherman köy mevkiinden çıkartılan Alçı taşı geleneksel metotlarla işlenmekte veya şehir dışına ihraç edilmektedir.

- Türkiye, Doğu Anadolu ve Malatya ilinin madencilik sektöründeki işgücüne katılım paylarını incelersek;

⁶⁵Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, 2002, s.9.

⁶⁶Orta Anadolu MTA 4. Bölge Müdürlüğü, **Brifing Notları**, (Malatya, 2002), s.251.

Doğu Anadolu Bölgesinin madencilik sektöründeki işgücüne katılım payı 1970 yılında %4.9 iken, 1990 yılında bu oran %3.5'e gerilemiştir.

Malatya ili madencilik sektörü işgücüne katılım payı ise 1970 yılında %0.5 iken; 1990 yılında bu oran %0.2'ye gerilemiştir. 1990 yılında madencilik sektöründe 367 kişi istihdam edilmiştir.⁶⁷ 1970 yılında bu sektörde 580 kişi çalıştığı göz önüne alınırsa geçen 20 yıllık süre içinde madencilik sektöründe çalışan işgücünün %0.5'ten %0.2'ye gerilemesi olağandır.

Tablo:44 Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya İli'nin Türkiye Madencilik Sektörü İşgücüne Katılım Payları (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Türkiye	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Doğu Anadolu	4,9	4,2	5,6	3,7	3,6
Malatya	0,5	0,2	0,5	0,7	0,2

Kaynak: Orta Anadolu MTA 4. Bölge Müdürlüğü, Malatya, 2002, s.250-51-52.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde 1970 yılında madencilik sektöründe 5.480 kişi çalışırken, 1990 yılında bu rakam 4.664'e gerilemiştir.

- Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi madencilik sektörü işgücüne katılım payı incelendiğinde;

Malatya ili 1970 yılında Doğu Anadolu Bölgesi madencilik sektörü işgücüne katılım payı %10.6 iken; bu oran 1990 yılında %7.9'a gerilemiştir.

Tablo:45 Malatya İli Doğu Anadolu Bölgesi Madencilik Sektörü İşgücüne Katılma Payları (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Doğu Anadolu	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Malatya	10,6	4,7	8,9	2,4	7,9

Kaynak: Orta Anadolu MTA 4. Bölge Müdürlüğü, Malatya, 2002, s.250-51-52.

⁶⁷DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, "Malatya" (Ankara, 1998), s.238.

• Malatya ve bazı bölge illerinin Türkiye madencilik sektöründeki işgücüne katılım payları incelendiğinde,

Bölge içinde Erzurum'un Türkiye maden sektöründeki işgücüne katılım payı %1.6'dır ve il bu değerle birinci sırada yer almaktadır. Elazığ ilinin sektördeki katılım payı %0.9 iken, Erzincan ili %0.5'lik bir katılım sağlamaktadır. Malatya ise %0.2'lik payla bölge içinde 4. sırada yer almaktadır.

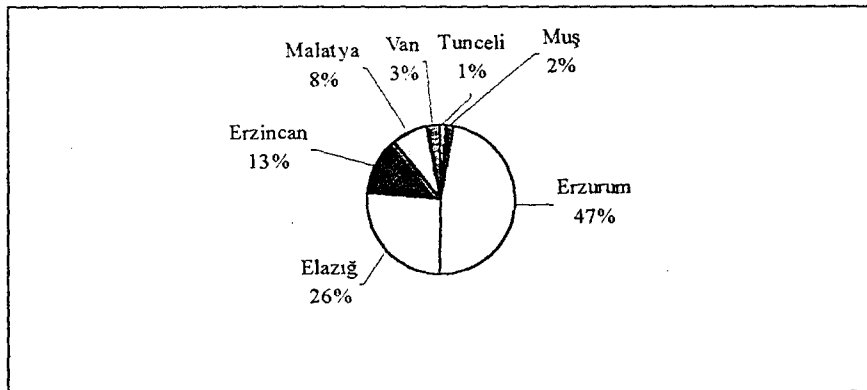
Bu illerin ardından Türkiye maden sektöründeki işgücüne; Van, Muş, Tunceli ve Ağrı illeri %0.1'lik bir katılım ile katkı yapmaktadır.

Tablo:46 Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Maden Sektöründeki İşgücü Değerleri

İller	1970	1975	1980	1985	1990
Malatya	580	216	647	891	367
Erzurum	882	722	1,836	2,147	2,069
Kars	158	178	239	67	48
Elazığ	2,949	2,940	1,944	669	1,155
Tunceli	110	45	188	99	54
Erzincan	426	379	756	617	544
Van	243	108	289	229	93
Ağrı	12	32	39	54	43
Muş	42	6	205	80	76
Türkiye	110,856	111,746	132,186	137,126	130,823

Kaynak: DPT, 2002.

Şekil-2: Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Türkiye Maden Sektörüne Katılım Payları

Kaynak: DPT, 2002.

1.6. Malatya Sanayisinin Yapısı

1.6.1. Malatya İli Sanayisinin Tarihsel Gelişimi

Tarımsal üretimin yanında geleneksel el sanatları ve küçük imalat dışında, önemli bir ekonomik faaliyeti olmayan Malatya, Cumhuriyet dönemine sönük bir ekonomi ile girmiştir. İlerdeki sanayi küçük ölçekli olup el sanatlarına dayanmaktadır.

1927 sanayi sayımına göre ilde 1.039 işyeri vardı ve bu iş yerlerinde toplam 2.447 kişi çalışmakta idi. Bu işyerleri aynı zamanda Türkiye'deki toplam 65.245 işyerinin %1.6'sını oluşturuyordu. İşyeri sayısının bu denli yüksek oluşunda, bu yıllarda, Adıyaman, Kahta ve Kemaliye'nin Malatya'ya bağlı birer ilçe olmaları etkilidir.

1933'lerde başlayan KİT'lere dayalı sanayileşme süreci sonucunda Malatya ilinde tekel işletmelerine bağlı Malatya tütün fabrikası, Sümerbank'a bağlı Malatya Bez fabrikası yatırımları yapılmıştır.

Malatya'nın 1968 yılında "Kalkınmada öncelikli iller" kapsamına alınmasının sonucu olarak; 1970'ler kamu kesiminin genişletme yatırımları ve özel sektörün çeşitli dallarındaki yatırımlarıyla bir canlanma dönemi olmuştur.⁶⁸

1987 yılına kadar Malatya'da özel sektöre ait yatırımlar çok cılız kalırken, Sümerbank, Tekel ve Şeker Fabrikası gibi üç önemli kamu kuruluşu sanayiinin lokomotifi durumundaydı. 1980'li yılların başında uygulanan teşvik tedbirleri ile Organize Sanayi ve Küçük sanayi sitelerinin kurulması, 1988 yılından itibaren ilde özel sektöre ait sanayi tesisleri sayısında önemli bir artışa neden olmuştur.⁶⁹

İl her ne kadar tarıma dayalı bir yapıya sahipse de açılan Organize Sanayii sayesinde hızla sanayileşme sürecine girmiştir. Bu bağlamda ilin ekonomik yapısında gıda, Dokuma ve giyim sanayi, ile kimya sanayii önemli yer tutmaktadır.

⁶⁸Malatya Valiliği, *Tarihte ve Günümüzde Malatya*, (Malatya, 1996), s.89.

⁶⁹Türkiye Kalkınma Bankası, *Uygun Yatırım Alanları Araştırması*, (Ankara, 1998), s.33.

Malatya ilinde sanayi büyük oranda Merkez ilçede ve Yeşilyurt'ta toplanmıştır. İlçelerde tarım sektörü sanayi sektörünün oran olarak önünde seyretmektedir. Tarım dışında ilçelerde öne çıkan sektörler; Akçadağ, Battalgazi ve Darende ilçelerinde Turizm; Hekimhan ve Kuluncak ilçelerinde ise Madencilik sektörleridir.

Malatya'da halıcılık ve kilimcilik ilçeler düzeyinde önemini sürdürmektedir. Özellikle Hekimhan ilçesinde önemini sürdüren bu geleneksel el sanatı daha çok ev atölyesinde dokunarak hayat bulmaktadır.

Yine ilde bakır işlemciliği de öne çıkan geleneksel el sanatlarının başında gelmektedir. Malatya ilinde sanayi ağırlıklı olarak özel sektör tarafından kurulmuştur. Ancak kamu kesimi yatırımları da ilde azımsanmayacak düzeydedir.

1.6.2. Malatya İli Sanayi Sektörü

Malatya ili ekonomisi her ne kadar tarıma dayalı bir yapıya sahipse de, 1990 yılında bu yana sanayileşme alanında da hızlı gelişmeler görülmüştür. İl bu yapısı ile Doğu Anadolu Bölgesi içinde G.S.Y.İ.H.'ya diğer illerden daha fazla katkı sağlamaktadır.

Sanayi sektörü, Malatya ili ekonomisinde %6.71'lik pay ile 3. sırada yer almaktadır.

- Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya ilinin Türkiye sanayi sektöründeki iş gücü değerleri incelendiğinde;

Doğu Anadolu Bölgesi sanayi sektörünün Türkiye işgücüne katılım payı 1970 yılında %3.9 iken bu oran 1990 yılında %2.8'e gerilemiştir.⁷⁰

Malatya ilinin sanayi sektörünün Türkiye işgücüne katılım payı 1970 yılında %0.9 iken; 1990 yılında % 0.7 olmuştur.

⁷⁰DPT, İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, (Ankara, 2002), s.29.

Tablo: 47 Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya İlinin Sanayi Sektörü İşgücüne Katılım Payları (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Türkiye	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Doğu Anadolu	3,9	3,3	3,1	2,6	2,8
Malatya	0,9	0,7	0,8	2,6	0,7

Kaynak: DPT, 2002, s.29.

- Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi sanayi sektöründeki işgücü değerleri irdelendiğinde;

Malatya ilinin sanayi sektörü işgücünün Doğu Anadolu Bölgesine katılma payı 1970 yılında %24.5 iken 1990 yılında %24.1'e gerilemiştir.

Tablo:48 Malatya ilinin Doğu Anadolu Sanayii Sektörü İşgücüne Katılım Payı (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Doğu Anadolu	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Malatya	24,5	21,3	26,0	25,6	24,2

Kaynak: DPT, 2002, s.28.

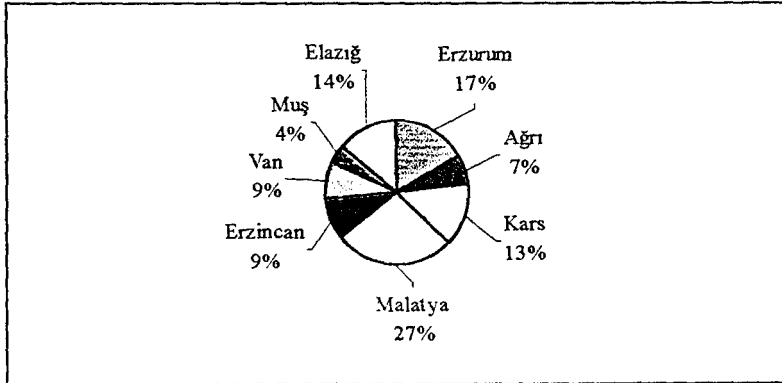
- Malatya ili ve bazı bölge illerinin sanayi sektörü işgücü değerlerini irdelersek;

Malatya ilinin Türkiye sanayi sektörüne katılan toplam işgücü sayısı 18.522 kişidir. İl bu istihdam seviyesi ile bölge iller içerisinde Türkiye sanayi sektörü işgücüne %7'lik bir katılımla birinci sırada yer almıştır. Bu sektörde Malatya'yı, %0.5'ile Erzurum, %0.4 ile Elazığ ve Kars illeri izlemektedir. Bölge içinde Türkiye sanayi sektörü işgücüne en az katılım sağlayan il %0.1 ile Tunceli'dir.

Tablo:49 Malatya ve Bazı Bölge illerinin Sanayi Sektöründeki İşgücü Payları

İller	1970	1975	1980	1985	1990
Malatya	12,205	9,954	15,673	14,434	18,522
Erzurum	10,487	9,714	10,361	9,809	11,268
Kars	5,993	5,173	7,000	4,815	8,610
Elazığ	7,370	7,888	10,537	10,172	9,836
Tunceli	1,415	840	1,028	823	941
Erzincan	4,739	5,476	6,213	6,594	6,356
Van	2,642	2,333	3,723	3,443	6,235
Ağrı	1,952	1,481	2,441	3,07	4,986
Muş	1,855	1,042	1,787	2,052	3,249
Türkiye	1.287.800	1.457.283	1.975.596	2.185.369	2.781.717

Kaynak: DPT, 2002.

Şekil-3: Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Türkiye Sanayi Sektörü İşgücüne Katılım Payları

Kaynak: DPT, 2002.

Malatya ve bazı bölge illerinin Türkiye Sanayi Sektörü katılım payları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo:50 Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Sektördeki İşgücüne Katılma Payları (%)

İller	1970	1975	1980	1985	1990
Malatya	0,9	0,7	0,8	0,7	0,7
Erzurum	0,9	0,7	0,6	0,5	0,5
Kars	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4
Elazığ	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4
Tunceli	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Erzincan	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Van	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3
Ağrı	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
Muş	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2
Türkiye	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: DPT, 2002.

1.6.3. Sanayi Sektörünün Meydana Getirildiği Katma Değer

Malatya sanayileşmede son yıllarda atılım yapmış ve diğer sektörleri, özellikle geri bağlantılı olduğu sektörleri birlikte sürüklemeye başlamıştır.

İlde katma değer yaratan sektörler; Gıda, içki ve tütün sanayi, tekstil, giyim ve deri sanayi, kereste sanayi, taş ve toprağa dayalı sanayi, metal eşya, makine ve teçhizat sanayidir.

Malatya imalat sanayiinde üretilen toplam değer 1996 yılı itibari ile 7.561.849 milyon TL'dir.

Konuların...
K...
R...

Tablo:51 Sanayi Gruplarına Göre Sabit Sermayeye Yıl İçinde Yapılan Gayrisafi İlaveler Girdi, Çıktı ve Katma Değer

Sektörler		Sabit Sermayeye Yıl İçinde Yapılan Gayri Safi İlaveler	Girdi	Çıktı	Katma Değer
İmalat Sanayi	A	309,532	7.187.117	14.748.966	7.561.849
	B	13,097	3.479.848	8.782.391	5.302.543
	C	296,435	3.707.269	5.966.575	2.259.306
Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	A	24,554	3.509.140	8.656.433	5.147.293
	B	5,300	2.974.959	8.036.516	5.061.557
	C	19,264	534,181	619,917	85,736
Tekstil, Giyim ve Deri Sanayi	A	250,055	3.431.147	5.744.603	2.313.456
	B	7,797	487,112	715,143	228,031
	C	242,258	2.944.035	5.029.460	2.085.425
Kereste ve Kereste Ürünleri Sanayi	A	-	2,645	5,812	3,167
	B	-	2,645	5,812	3,167
	C	-	-	-	-
Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi	A	-	-	-	-
	B	-	-	-	-
	C	-	-	-	-
Kimya Sanayi	A	-	-	-	-
	B	-	-	-	-
	C	-	-	-	-
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	A	6,136	53,905	85,654	31,749
	B	-	15,132	24,92	9,788
	C	6,136	38,773	60,734	21,961
Metal Ana Sanayi	A	-	-	-	-
	B	-	-	-	-
	C	-	-	-	-
Metal Eşya ve Makina Teçhizat Sanayi	A	28,777	190,280	256,464	66,184
	B	-	-	-	-
	C	28,777	190,280	256,464	66,184
Diğer İmalat Sanayi	A	-	-	-	-
	B	-	-	-	-
	C	-	-	-	-

Kaynak: DİE, 1998, s.251.

Sanayi sektörü içinde en yüksek katma değer gıda, içki ve tütün sanayide yaratılırken; Tekstil, giyim, deri sanayi ikinci, Metal Eşya, makine ve teçhizat sanayiinde üçüncü sırada bulunmaktadır.

1.6.4. İmalat Sanayi

Malatya ili, sanayileşme konusunda çevre illere nazaran her ne kadar daha gelişmiş bir yapıya sahip olsa da, teşvik ve yatırım açısından son sırada yer alan Doğu Anadolu Bölgesinde bulunması, ilin gelişim potansiyeli önünde en büyük engeli teşkil etmektedir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra yapılan yatırımlar sanayileşme açısından umut verici olsa da il hala tarıma dayalı yapısını aşamamış durumdadır. Malatya'ya yapılacak yeni yatırımlar, verilecek teşvikler daha çok gıda ve tekstil alt ve yan sanayisinde değerlendirilebilir.

Malatya'nın 1996 yılında 117.667 milyon TL olan G.S.Y.İ.H'sı içinde sanayi sektörü 23.818 milyon TL ile %20.2'lik bir paya sahiptir ve bu pay ile 2. sektördür.

Ayrıca 2001 yılı Şubat ayında yaşanan ve tüm ülkede olduğu gibi yerel bazda Malatya'yı da etkileyen ekonomik krizin sonuçlarına bakacak olursak;

Bünyesinde 10'dan fazla işçi çalıştıran işletmelerden Şubat 2001 krizi ile 19 adedi kapanmıştır. Bu kapanan fabrikalarının 8 tanesi iç talep yetersizliği, 8 tanesi (%42) Dış talep yetersizliği 1 tanesi de yönetimden kaynaklanan sorunlar neticesi ile tasfiye olmuştur. Yine bu kapanan 19 fabrikanın 9 tanesi (%47'si) Gıda, 4 tanesi (%21) Tekstil, 5 tanesi (%26'sı) imalat, 1 tanesi (%6)sı maden sektörüne aittir.⁷¹

Kapanan işletmelerin 9 tanesi (%47'si) ihracatçı, 10 tanesi (53'ü) imalatçı firmalardan oluşmaktadır.

Ülkede yaşanan bu kriz neticesinde ilde eksik kapasite ile çalışan 22 adet fabrika tespit edilmiştir. Bu fabrikaların 17 tanesi (%77'si) iç talep, 11 tanesi (%50'si) dış talep yetersizliği problemi ile karşı karşıyadır. Yine eksik kapasite ile çalışan bu 22 fabrikanın 10 tanesi (%45)Gıda, 8 tanesi (%36'sı) Tekstil, 4 tanesi (%18'i) imalat sektörüne aittir.⁷²

İlde imalat sanayiinde 10 kişinin üzerinde işçi çalıştıran toplam 157 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin 66'sı gıda, içki ve tütün sanayi, 44'ü tekstil sanayi, 16'sı metal

⁷¹ Ticaret ve Sanayi Odası, *Kriz Sonrası Malatya*, (Malatya, 2002), s.2.

⁷²Ticaret ve Sanayi Odası, *Kriz Sonrası Malatya*, (Malatya, 2002), s.3.

metal eşya, makine ve teçhizat sanayi, 13'ü taş ve toprağa dayalı sanayi, 12'si kimya sanayi, 6'sıda kereste ve ürünleri sanayi, alanlarında faaliyet göstermektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi imalat sanayiinde işyeri sayısının Türkiye toplam imalat sanayii işyeri sayısı içerisindeki oranı %1.44 iken, Malatya ilinde bu oran %41'dir.⁷³ Bölge bu rakamlarla imalat sanayi yatırımları açısından çok geri kalmıştır. Malatya ili imalat sanayi iş yeri sayısının Doğu Anadolu Bölgesi içindeki oranı ise %28.3'tür ve il bu değerle bölge içerisinde 1. sırada yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye, bölge ve il düzeyinde imalat sanayiinde işletme sayıları gösterilmiştir.

Tablo:52 İmalat Sanayiinde Ülke, Bölge ve İl Genelinde İşletme Sayıları

İmalat Sanayi	İşletme Sayısı		
	Türkiye	Doğu Anadolu	Malatya
Toplam	10,127	145	41
Özel	9,734	98	33
Devlet	393	47	8

Kaynak: DİE, 1998, s.246.

Gıda Sanayii

İlde imalat sanayi içerisinde pay olarak en büyük yüzdeye gıda sektörü sahiptir. Gıda sektörü içerisinde de kayısı üretimi ve çeşitleri işletmelerce ilk sırada tercih edilmektedir. Malatya'da 2002 yılı itibari ile gıda sektöründe 110 işletme faaliyette bulunmaktadır. Bu işletmelerin 23 tanesi Organize Sanayi bölgesinde, 10 adedi Hanımın çiftliği kasabasında, 5 tanesi de Yeni Şire Pazarında faaliyet göstermektedir. İlde gıda üretimi ağırlıklı olarak kayısı ve mamullerine dayalıdır. 2001 yılı kuru kayısı rekoltesinin 58.500 ton olması bu durumu doğrulamaktadır.

İlde kayısı üretiminden sonra bu sektörde hayvansal ürün ve mamullerin üretimi en büyük payı almaktadır. Bu alanda son yıllarda yapılan verimliliği artırma çabalarının

⁷³DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, "Malatya" (Ankara, 1998), s.246.

sonuçları alındığında gıda sektörü ilde önemini daha da arttıracaktır. Gıda sektöründe toplam 5.799 kişi istihdam edilmiştir. Sektör istihdam açısından %40.5'lik payla 1. sektördür.

Gıda dalı, imalat sanayiinin en gelişmiş koludur. Bu sektörde büyük ölçekli işyerlerinden şeker ve sigara fabrikası ile yaprak tütün bakım ve işleme evi kamu kesimi; un, süt ve yem fabrikaları ile kayısı kurutma tesisleri ise özel kesim işyerleridir.

Tekstil Sanayi

İlde Gıda sanayiinden sonra bu sektörde ikinci sırayı Tekstil sanayii almaktadır.

Malatya özel müteşebbisleri tarafından son yıllarda yapılan yatırımlar ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tekstil sektörü açısından gelişmiş bir tekstil üretim merkezi haline gelmiştir. Bugün pamuğun her cinsi Malatya'da işlenebilecek duruma sahiptir.⁷⁴

Malatya'da tekstil sektöründe 60 işletme faaliyet göstermekte olup, bunlardan 27 tanesi Organize Sanayi bölgesinde yer almaktadır. Bu sektörde toplam 5.846 kişi çalışmaktadır. Tekstil Sektörü istihdam açısından %40.1'lik pay ile ildeki 2. sektördür.

Metal Eşya, Makine ve Teçhizat Sanayi

Metal Eşya, Makine ve Teçhizat sanayii sektöründe toplam 49 işletme faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerden 9 tanesi Organize Sanayiinde faaliyette bulunmakta olup toplam 883 kişi istihdam edilmektedir. Metal Eşya, Makine ve teçhizat sanayi istihdam açısından %6.2 ile ildeki 3. sektördür.

Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii

İlde bu sektörde 23 işletme faaliyet göstermekte olup, bu şirketlerden 5 tanesi Organize Sanayii bölgesindedir. Malatya'da taş ve toprağa dayalı sanayii içerisinde en yüksek paya kireç üretimi sahiptir. Sektör istihdam açısından 444 kişi ve %3.2'lik pay ile ildeki 4. sektördür.

⁷⁴Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Malatya'yı Tanıyalım**", (Malatya, 2002), s.3.

Kimya Sanayii

İlde gelecek vaat eden sektörlerden biri de kimya sektörüdür. Kimya sektöründe faaliyette bulunan işletme sayısı 21 olup bunlardan, 19 tanesi Organize Sanayi bölgesinde faaliyet göstermektedir. Bu sektörde toplam 295 kişi istihdam edilmiş olup Kimya Sanayi bu rakam ve %2.0'lık payla ilde 5. sektördür.

Kereste ve Orman Sanayii

Malatya orman dokusundan yoksun bir il olduğundan bu durum Orman ve Kereste sanayiinin gelişimini menfi yönde etkilemektedir. Sektörde 18 işletme faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerin 4 tanesi Organize Sanayi Bölgesinde bulunmaktadır. Sektörde toplam 173 kişi istihdam edilmiş olup, Kereste ve Orman sanayi bu rakam ve %1.2'lik payla ilde 6. sektördür.

1.7. Malatya İli Hizmet Sektörü

Malatya ekonomisinde tarım sektöründen sonra en yüksek paya hizmet sektörü sahiptir. Hizmet sektörü il ekonomisinde %15.38'lik bir paya sahiptir.⁷⁵

- Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya ilinin Türkiye hizmetler sektöründeki işgücü değerlerine göre:

Doğu Anadolu Bölgesi 1970 yılında %9.6'lık işgücü büyüklüğüne sahipken, 1990 yılında %8.5 katılma payına sahip olmuştur.

Malatya ili 1970 yılında Türkiye hizmet sektörüne %1.1'lik bir katkı sağlarken, 1975'te %0.9, 1980'de %1.2, 1985'te %1.2 ve 1990'da %1.2'lik katkı yapmıştır.

---

⁷⁵DİE, *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler*, "Malatya", (Ankara), s.21.

Tablo:53 Türkiye Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya İlinin Sektördeki İşgücü Değerleri

	1970	1975	1980	1985	1990
Türkiye	1.702.462	2.049.899	2.719.574	3.236.543	3.885.775
Doğu Anadolu	163,338	170,185	242,988	282,277	326,693
Malatya	17,371	18,954	30,897	37,529	45,386

• Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi Hizmet sektöründeki işgücü değerleri irdelendiğinde;

Malatya ili 1970 yılında %10.7 katılım payını, 1975'te %11.1'e, 1980'de %12.7'e, 1985'te %13.2'ye, 1990'da da 13.8'e yükseltmiştir.

Tablo:54 Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesi Hizmet Sektörüne Katılım Payı (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Doğu Anadolu	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Malatya	10,7	11,1	12,7	13,2	13,8

• Malatya ilinin bazı bölge illeri ile hizmet sektöründeki işgücüne katılım değerleri karşılaştırıldığında:

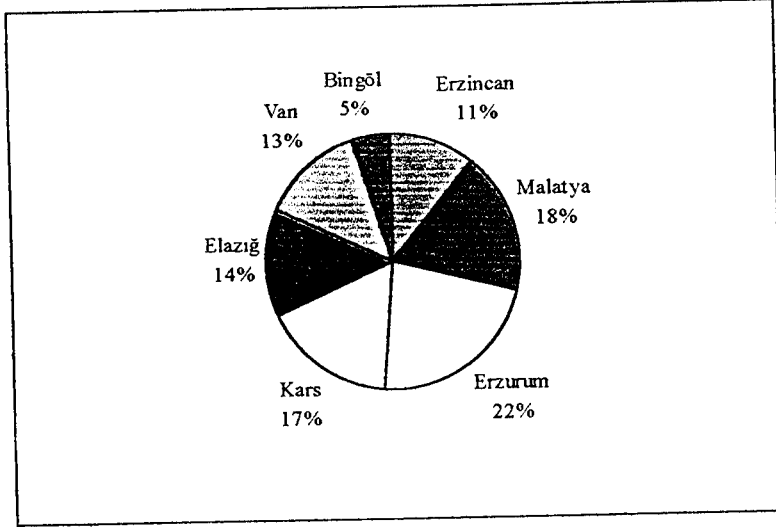
Bölge iller arasında hizmet sektörüne en yüksek iş gücü katılım payı %1.5 ile Erzurum ilinde gerçekleşmiş, Malatya Erzurum'un arkasından %1.2 ile ikinci sırada yer almıştır.

Tablo:55 Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Hizmet Sektörü İşgücü Değerleri

İller	1970	1975	1980	1985	1990
Malatya	17,371	18,954	30,897	37,529	45,386
Erzurum	36,928	38,190	52,488	57,078	57,692
Erzincan	17,583	15,730	21,459	23,888	27,699
Kars	32,501	33,006	41,821	44,149	43,612
Elazığ	13,564	16,890	22,885	28,219	30,877
Van	10,567	11,662	20,105	23,409	30,651
Bingöl	4,088	4,540	7,356	8,138	11,222
Türkiye	1.702.465	2.049.899	2.719.574	3.236.543	3.885.775

Kaynak: DPT, 2002.

Şekil-4 Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Türkiye Hizmetler Sektöründeki İşgücü Katılım Payları

Kaynak: DPT., 2002.

1.8. Malatya İli Ticaret Sektörü

Malatya ili ticaret sektörü son yıllarda oldukça canlı bir sektörken tüm ülkeyi etkileyen son ekonomik kriz ticaret sektörünün de sıçramasını oldukça etkilemiştir.

Malatya, ticaret sektörü toplam işgücü içinde %5.72'lik payla 4. sektördür.⁷⁶ İlde ticaret faaliyetin büyük bir bölümü il merkezinde yoğunlaşmıştır. İlde tarımsal ürünler ticareti sektör içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Malatya ili ticaret hayatına; iklimin ve doğal yapının yönlendirdiği tarımsal üretim ve buna bağlı olarak oluşan tarıma dayalı imalat sanayi egemen olmuştur.⁷⁷ Kayısı üretimi, kurutulması ve ihraç edilmesi il ekonomisi açısından oldukça önemli bir ticari faaliyet konusudur.

⁷⁶DİE, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, "Malatya", (Ankara, 1998), s.21.

⁷⁷Türkiye Kalkınma Bankası, Uygun Yatırım Alanları Araştırması, (Ankara, 1998), s.45.

Malatya'dan diğer illere başta kayısı olmak üzere, hububat, un bulgur, yem, canlı hayvan, taze et, sucuk, yün tiftik, sigara, sebze, meyve, kuru üzüm, peynir, yumurta, deri, tekstil hammaddesi (iplik), halı, zirai aletler ve çeşitli fabrika malları satılmaktadır.

Diğer illerden tuhafiyeye konfeksiyon, kösele, inşaat malzemesi, çay, ilaç, akaryakıt, oto ve oto yedek parçaları, sanayi hammaddesi ve ürünleri satın alınmaktadır.

İlde 1983 yılında açılan Gümrük İl Müdürlüğü ticaretin daha da canlanmasına büyük katkı sağlamıştır.

Özellikle 2. Orduyu ve İnönü Üniversitesini bünyesinde barındıran il, askeri ve öğrenci nüfus sayesinde ticaret sektörünün G.S.Y.İ.H. içindeki payını giderek arttırmaktadır.

- Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya ilinin Türkiye ticaret sektöründeki işgücü değerlerini incelersek;

Doğu Anadolu Bölgesi ticaret sektörü katılma payını sürekli olarak azaltmıştır. Bölge 1970 yılında sektöre %5.5'lik bir katılım yaparken, 1990'da katılım payını, %1.1'lik bir azalma ile %4.4'e düşürmüştür.

Malatya ili 1970 yılında %1.0 olan katılım payını 1990 yılında %0.9'a düşürmüştür. 1990 yılında ticaret sektöründe Malatya'da 15.788 kişi istihdam edilmiştir.

Tablo:56 Doğu Anadolu Bölgesi ve Malatya ilinin Türkiye Ticaret Sektörü İşgücü Katılım Payları (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Türkiye	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Doğu Anadolu	5,5	4,9	4,8	4,8	4,4
Malatya	1,0	0,7	0,9	0,9	0,9

- Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi ticaret sektöründeki Katılım payı irdelendiğinde;

Malatya ili 1970 yılında Doğu Anadolu Bölgesi ticaret sektöründe ki katılım payı %17.9 iken, bu oran 1990 yılında %19.6'ya yükseltmiştir.

Tablo:57 Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesi Ticaret Sektörü İşgücü Katılım Payları (%)

	1970	1975	1980	1985	1990
Doğu Anadolu	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Malatya	17,9	14,3	18,3	17,7	19,6

• Malatya ili ve bazı bölge illerinin ticaret sektöründeki işgücü değerlerini karşılaştırsak;

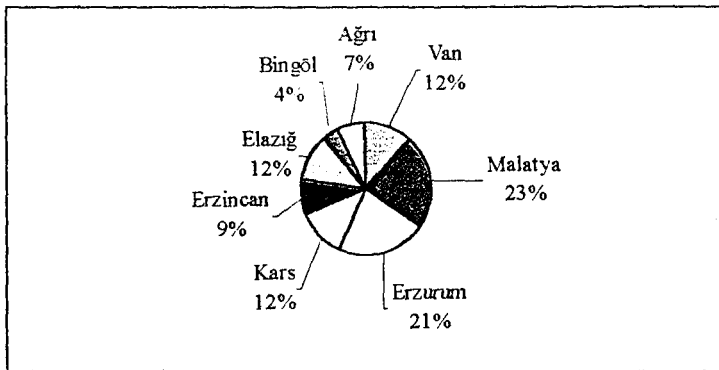
İl bölge iller arasında, Türkiye ticaret sektörü içerisindeki işgücüne katılım payı en yüksek olan ildir. Malatya'yı sırası ile Erzurum, Elazığ, Kars ve Van illeri izlemektedir. Bu iller arasında Erzurum %0.8, Elazığ %0.5 işgücüne katılım sağlamaktadırlar.

Tablo:58 Malatya İli ve Bazı Bölge illerinin Ticaret Sektörü İşgücü Katılım Değerleri

İller	1970	1975	1980	1985	1990
Malatya	6,560	5,497	9,442	11,457	15,788
Erzurum	8,091	9,329	10,787	13,922	14,514
Kars	5,089	5,490	6,398	7,719	8,464
Erzincan	3,148	3,925	4,369	5,496	6,212
Elazığ	4,666	5,522	6,422	7,934	8,236
Bingöl	1,344	1,308	1,879	2,053	2,892
Van	2,722	2,395	4,785	6,629	8,504
Ağrı	2,663	2,745	3,331	4,313	5,134
Türkiye	673,068	803,642	1.084.378	1.382.636	1.854.306

Kaynak: DPT, 2002.

Şekil-5: Malatya ve Bazı Bölge İllerinin Türkiye Ticaret Sektörüne Katılma Payları

Kaynak: DPT, 2002.

1.9. Turizm Sektörü

Malatya ilinin en belirgin özelliklerinden birisi de tarihi ve doğal güzelliklerle dolu bir il olmasıdır. Ancak terör sorunu nedeni ile, bölge bazında turizm fazla gelişim gösterememiştir.

Son yıllarda terör sorununun çözülmesi ve yapılan yatırımlar var olan doğal güzelliklerle birleşince ilin turizm potansiyelini daha belirgin olarak ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Nemrut Dağı ve yapay bir deniz görünümünde olan Karakaya Baraj gölü etrafında yapılacak dinlenme tesisleri ili Turizm açısından daha da cazip bir hale getirebilir.

İlin Turizm talebi ağırlıklı olarak Turizm belgeli tesislerce giderilmektedir. Malatya'da Turizm işletme belgeli tesis sayısı 7 olup toplam yatak kapasitesi 713'tür.

Tablo:59 Malatya İli Turizm İşletme Belgeli Tesis Durumu

Tesisin Adı	Sınıfı	Yatak Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Altın Kayısı	4 Yıldız	220	79
Büyük Malatya	2 Yıldız	107	74
Beydağ	2 Yıldız	42	55
Yeni Kent	2 Yıldız	60	56
Sinan	1 Yıldız	75	55
Palancı	2 Yıldız	97	58
Baytur	2 Yıldız	112	60
Toplam	-	713	62

Kaynak: Turizm il Müdürlüğü; **Brifing Notları**, 2002.

İlde Turizm belgeli tesisler dışında 5 adet Belediye Belgeli turizm tesisi de bulunmaktadır.

Tablo:60 Malatya İli Belediye İşletme Belgeli Tesis Durumu

Tesisin Adı	Sınıfı	Yatak Sayısı
Huzur Oteli	1. Sınıf	54
Tahran Oteli	Lüks	42
Kent Oteli	1. Sınıf	100
Park Oteli	Lüks	40
Kantar Oteli	1. Sınıf	46

Özellikle Malatya sahip olduğu bu doğal güzelliklerinin tanıtımına daha fazla pay ayırır ve kent içi ve ilçelerindeki sivil mimari ve antik değer taşıyan eser ve kalıntıların restorasyonu ve korunmasını sağlayabilirse hem ile gelen turist sayısını arttırabilir hem de turizm gelirini ikiye katlayabilir.

İlde doğa turizm açısından Levent Vadisi, Gürpınar Şelalesi, Nemrut Dağı, Karakaya Baraj Gölü, Orduzu Pınarbaşı, Sulu Mağara uygun bir ortam özelliği taşır. Malatya'nın orman dokusundan yoksun bulunması turizm açısından büyük bir eksiklik olarak nitelendirilebilir.

Malatya'da Turizm faaliyetlerini yürütmek ve gerekli organizasyonu sağlamak amacıyla 1979 yılında Turizm danışma müdürlüğü kurulmuştur. 1984 yılından itibaren turizm ile ilgili çalışmalar Kültür ve Turizm Müdürlüğüne yürütülmektedir. 1985 yılından beri, başta Avrupa Ülkeleri, uzak doğu ve Güney Afrika'dan her yıl artan sayıda turist geldiği gözlenmektedir.⁷⁸

Tüm bunların yanında Malatya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Van'da yapılan TOBB Bölgeler toplantısında gündeme getirilen ve hemen ardından vücut bulan medeniyet yolu projesi ile ilgili tanıtım sunumlarının ardından oluşturulan proje Koordinatörlüğü çalışmalarını devam ettirmektedir.

Proje kapsamında amaç müştereken çalışılan illerin Türk Turizmindeki yerinin yeniden belirlenerek profesyonel tanıtım kampanyası başlatılarak, Bölge ile birlikte Malatya'yı turistik cazibe alanı haline getirmektir.⁷⁹

Malatya ili, sahip olduğu doğal ve tarihi değerleri ile, bölgedeki yeri ve ulaşım olanaklarının elverişliliği ile yeterli tanıtımı yapıldığında, DAP projesinin sonuçlanması ve yatırımların tamamlanması ile turizmdeki yerini sağlamlaştırarak önemini arttıracaktır. İle hava, kara ve demiryolu ile ulaşılabilmesi turizm açısından avantaj sayılabilir.

⁷⁸Turizm İl Müdürlüğü, *Brifing Notları*, (Malatya, 2002), s.7.

⁷⁹Ticaret Sanayi Odası, *Kalkınma Yolundaki Malatya İçin Odamızın Sunduğu Proje ve Sonuçları*, (Malatya, 2002), s.6.

1.10. Malatya İlinde Yapılan İhracat ve İthalat

Malatya ilinden ihracat ve ithalat; 1983 yılında Gümrük Müdürlüğü'nün kurulmasıyla birlikte başlamıştır.

İlde dış ticaret açısından ilk sırayı yaş ve kuru kayısı ihracatı almaktadır. Metal eşya, Plastik, Gıda, Makine ve teçhizat, Mobilya, Kimyevi Madde ve Mermer Sanayii de ilden ihracatı yapılan sanayi konuları arasında yer alır. Yapılan ihracatın yaklaşık %58'i Organize Sanayi bölgelerinde bulunan firmalarca gerçekleştirilmektedir.

Malatya'da ihracat yapan firmaların ağırlıklı olduğu sektör Gıda sektörüdür. Bu sektörde özellikle yaş ve kuru kayısı ihracatı ilk sırada yer alırken kayısıyı, şeker ve bisküvi ihracatı izlemektedir. Gıda sektörünün Malatya ihracatı içindeki payı %57.6'dır.

Tekstil ve ürünleri sanayisinin Malatya ili ihracatındaki payı ise %33.7'dir. Bu sektörde ilk sırayı %95.4 ile pamuk ipliği ihracatı alırken onu %2.2 ile Tişört, %1.7 ile Örme kumaş ihracatı izlemektedir.

İlde Plastik sanayiinin ihracattan aldığı pay ise %17.4'tür. Özellikle PVC ihracatı Plastik sanayi ihracatı içinde önemli bir yere sahiptir.

Malatya'dan yapılan ihracat ağırlıklı olarak Rusya ve Avrupa Birliği ülkelerine gerçekleşmektedir. AB ülkelerine yapılan ihracat içinde de başı Almanya ve İtalya çekmektedir.

Aşağıdaki tabloda ilin sektörel bazda ihracat yapısı verilmiştir.

Tablo:61 Malatya İli İhracat Göstergeleri (2001)

Firma Adı	Eşya Cinsi	Eşya Miktarı (Kg)	İhraç Edilen Ülke
Anateks Pazar A.ş.	Pamuk İpliği	1.888.798	İtalya-İspanya
Keban Plastik A.ş.	P.V.C.Profil	279.292	Ukrayna-Rusya-Azeri
Alptekin Maki.ve San.	Ekmek Makinası	24 (Adet)	Romanya
Aysultan şekerleme	şeker ve Ambalajı	22,671	Kazakistan
Eti Krom A.ş.	Kimyevi Madde	105.210	İran
Kömürkara Tarım Ürün.	Kuru Kayısı	1.260.000	Rusya-İrak
Meraller Tic.A.ş.	Kuru Kayısı	397,000	Polonya-İrak
Barbaros Ticaret	Yaş Kayısı	20,000	Almanya
Vemeks Müh.Gıd.San.	Yaş Kayısı	147,000	Almanya
Dişar Tarım Ürünleri	Kuru Kayısı	40,000	Almanya
Cena Dış Ticaret A.ş.	Yaş Kayısı	40,000	Almanya
Haydar Nazlı Tarım Ürün.	Yaş Kayısı	246,000	İtalya
Sütçüoğlu Tarım Ürün.	Kuru Kayısı	280,000	Rusya
Yeni Dönüşüm	Kuru Kayısı	282,000	Rusya
Zafer Gıda Ltd.	Kuru Kayısı	100,000	Rusya
Fulya Çiçekçilik	Kuru Kayısı	40,000	İngiltere

Kaynak: Malatya Gümrük Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.4-5.

Malatya ilinden 2001 yılı itibari ile 7.128.148 \$'lık ihracat gerçekleşmiştir.⁸⁰ Bir önceki yıla göre ihracatta %64.6'lık bir düşüş yaşanmıştır.

İlin ihracat kalemi içindeki en büyük sorunu, Malatya'da üretilen nihai mal ve ürünlerin Mersin, İstanbul, İskenderun gibi liman kentlerinden gümrük çıkışlarının yapılmasında yaşanmaktadır. Bu durum değiştirilip ihracat Malatya Gümrüğünden sağlanabilirse hem ilde yaratılan katma değer hem de ilin G.S.Y.İ.H.'dan aldığı pay artacaktır.

Malatya'ya ithal edilen malların başında Makine ve Teçhizat ile Tekstil ürünleri gelmektedir. Makine ve Teçhizat ithalatının ilin toplam ithalatı içindeki payı %30.5; Tekstil ürünleri ithalatının payı ise %67.65'dir. %1.9'luk pay ise ağaç ve mobilya hammaddesi ithalatından oluşmaktadır.

Aşağıdaki tabloda 2001 yılı itibari ile yapılan ithalatın rakamsal sonuçları verilmiştir.

⁸⁰Malatya Gümrük Müdürlüğü, **Brifing Notları**, (Malatya, 2002), s.5.

Tablo:62 Malatya İli İthalat Göstergeleri (2001)

Eşya Cinsi	Eşya Miktarı	Geldiği Ülke
Otogaz Sistemleri	101 Koli	İtalya
Tekstil Makinesi	106 Adet	Almanya-İsviçre
İsolatör (Elk.Trafosu)	70 Koli	Avusturya
PVC Makinası	6 Adet	Avusturya
Ağaç Parke	4.953 Paket	Bulgaristan
Tıbbi Cihaz	368 Kap.	Almanya-Fransa
Pamuk	3.495.546 Kg.	Türkmenistan-Yunanistan

Kaynak: Malatya Gümrük Md. **Brifing Notları**, Malatya, 2002, s.2.

2001 yılı itibari ile Malatya'ya yapılan ithalatın toplamı 16.419.185 \$ olup; bir önceki yıla göre ithalatta %42.5'lik bir düşüş yaşanmıştır.

Malatya'ya ithalat yapan ülkelerin başında AB ülkeleri gelmektedir. İtalya, Almanya, Avusturya, Fransa gibi AB ülkelerini Romanya, Bulgaristan, Türkmenistan, Ukrayna, Özbekistan gibi eski demir perde ülkeleri izlemektedir.

Ayrıca Malatya'da üretilen ve dünya kayısı piyasasının %90'ını elinde bulunduran il; ürün çeşitliliğini artırıp iyi bir tanıtımla ihracat gelirini; dolayısı ile döviz girdisini arttıracak bir potansiyele sahiptir.

1.11. Küçük Sanayi Siteleri

Malatya ilinde tamamlanmış 8 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. İlde bulunan küçük sanayi sitelerinde toplam 1767 işyeri bulunmaktadır. İlde bulunan küçük sanayi sitelerinin önemli olanları aşağıda verilmiştir.

- Malatya Küçük Sanayi Sitesi: 1966 yılında inşaatına başlanıp 1975 yılında bitirilen site, 594 işyerini kapsamakta olup Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın %80 kredi desteği ile tamamlanmış ve dağınık olan küçük sanatkarların bir araya toplanması sağlanmıştır. Malatya küçük sanayi sitesinin ortalama işyeri büyüklüğü 117 m²'dir.

Sanayi sitesinde ağırlıklı olarak oto tamirhaneleri ve yedek parça ticareti yapan esnaflar bulunmaktadır.

• Öz Malatyalılar Küçük Sanayi Sitesi: Zaman içinde gelişen küçük sanayiinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Malatya-Ankara asfaltı üzerinde yer alan sanayi sitesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın %90 kredisıyla yapılanmıştır. Halen faaliyette bulunan sanayi sitesi 870 işyeri kapasiteli olup 1992 yılında tamamlanmıştır.

• Arapkir Küçük Sanayi Sitesi: Malatya-Arapkir karayolu üzerinde yer alan Sanayi sitesi 1993 yılında tamamlanarak hizmete girmiştir. 27 işyeri kapasiteli sitede işyerlerinin ortalama büyüklüğü 98 m²'dir.

İlde bundan başka Darende, Doğanşehir, Yeşilyurt, Pütürge ve Hekimhan küçük sanayi siteleri de faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tablo:63 İl Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısı ve Yoğunluğuna Göre Sektörler

Sektörler	İşyeri Sayısı	Toplamdaki % Pay
Metal Eşya ve Makine S.	564	31,9
Dokuma ve Giyim Sn.	451	25,5
Orman Ürünleri	324	18,4
Gıda ve Ürünleri	428	24,2
Toplam	1,767	100,00

İlde küçük sanayi sitesinin en yoğun olduğu sektör Metal Eşya ve Makine Sanayidir. Bu sektörde işyeri sayısı 564 iken toplamdan aldığı pay %31.9'dur. Metal Eşya ve Makine sanayiinde yer alan işletmeler genelde tarım araçları ve gereçleri üreten atölyelerde geleneksel el sanatları, oto sanayi ve yan ürünlerinden oluşmaktadır. Bu dağılım içerisinde en düşük payı %18.4 pay ve 324 işyeri ile orman ürünleri almaktadır. Kereste ve hızar işletmelerinden oluşan bu işyerleri, hammadde olarak ilde yetiştirilen kavakları işlemekte ve bu yolla ilin gereksinimlerini gidermeye çalışmaktadır.

Gıda sanayiindeki küçük işyerlerinin çoğu ise kayısı kurutma ve paketlenme atölyeleridir.

1.12. Organize Sanayi Bölgeleri

Organize Sanayi Bölgesi; "Ağır sanayi ve kompleksleri için değil, fakat uyumlu ve birbirini tamamlayan bir üretim biçiminde olmak üzere küçük ve orta sanayi ölçek ve

boyutundaki üretim birimlerinin kapsamlı bir plan gereğince sınırları saptanmış bir alanda, yerleşme düzeninin tesisleri ile beraber organize edildiği bir bölgedir.⁸¹ Organize Sanayi Bölgeleri geri kalmış bir bölgenin kalkındırılmasını amaçladığı gibi, hızlı gelişen anakentlerin sorunlarını da bu yolla çözmeye çalışmaktadır.

- Malatya I. Organize Sanayi Bölgesi: Malatya I. Organize Sanayi Bölgesi, Malatya-Ankara karayolu üzerinde, kent merkezine 12 km uzaklıkta olup, 300 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Toplam sanayi parsel alanı 200 hektar olan Malatya I organize sanayi sitesi 1988'te hizmete girmiştir. Geriye kalan 100 hektarlık alan yol, yeşil alan ve toplumsal tesislere ayrılmıştır. Bölge özellikle 1988 yılından itibaren hükümetin almış olduğu teşvik tedbirlerinden sonra hızlı bir gelişme göstermiş ve ilde istihdam ve üretim açısından ciddi rahatlamalar sağlamıştır.

Malatya I. Organize Sanayi Bölgesinde 120 firmaya yer tahsisi yapılmış ve bunlardan 86 adedi üretime geçmiştir. Ayrıca 31 firma inşaat, 3 firmada proje aşamasındadır.⁸²

Tablo:64 Malatya Organize Sanayi Bölgesindeki Tesislerin Sektörel Dağılımı

Sektör Adı	Oran (%)	Toplam	Üretime Geçen	İnşaat Proje Halinde
Tekstil	41	52	38	14
Gıda	24	30	26	4
Diğer	35	45	32	13
Toplam	100	127	96	31

Kaynak: Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Kriz Sonrası Malatya**, Malatya, 2002, s.3.

Tablodan da görüleceği üzere I. Organize Sanayi Bölgesi'nin sektörel dağılımı ağırlıklı olarak gıda ve tekstil üzerine yoğunlaşmıştır. Bu durumun başlıca sebebi kayısı ve hayvancılık gibi gıda ve tekstil hammaddelerine Malatya ilinde kolay ulaşılabilir olmasıdır.

Bölgede inşaat ve proje aşamasında bulunan işletmelerde faaliyete geçtiğinde ilde istihdam, üretim ve G.S.Y.İ.H. içindeki pay daha da artacaktır.

⁸¹Hasan Hüseyin DOĞAN, **Bölgesel Dengesizliği Çözmede OSB'lerin Kentleşmeye Etkisi ve Malatya Örnek Olayı**, (Malatya, 1997), s.5.

- Malatya II. Organize Sanayi Bölgesi: Müteşebbis Teşekkül Heyeti 7 Haziran 1995 tarih ve 234 nolu toplantısında aldığı kararı Sanayi ve Ticaret Bakanlığına iletmiş, Bakanlıkta 2 Ağustos 1995 tarihinde DPT Müsteşarlığına II. Organize Sanayi Bölgesi ve Arıtma tesislerinin 1996 yılı yatırım programına alınması hususunda müracaat yapmıştır.

Günümüzde II. Organize Sanayii girişimcilere tahsis edilecek duruma gelmiştir. Mevcut I. Organize Sanayi Bölgesi'nin hemen yanında ve 500 hektar alan üzerine kurulan II. Organize Sanayi bölgesi 200 sanayi parselinden oluşmaktadır. Faaliyete geçtiğinde yaklaşık 12.000 işsize iş imkanı sağlayacak olan sanayi bölgesi ildeki işsizliğin 2. sigortası olmayı hedeflemiştir.

300 hektarlık arsa Müteşebbis Heyetin uygun göreceği girişimcilere karşılıksız olarak verilecektir.⁸³ Bu davranıştan amaç; yaşanan ekonomik kriz ve yanlış teşvik uygulamaları ile ilden kaçan yerli ve yabancı girişimcinin tekrar bölgeye ve ile ısındırılmasının sağlanmasıdır.

- Darende Organize Sanayi Bölgesi: Darende-Malatya üzerinde yer alması planlanan Organize Sanayi Bölgesinin yer tespiti yapılmış olup diğer çalışmaları devam etmektedir.

2001 yılı içerisinde Organize Sanayi Bölgelerine toplam 400 müracaat olmuş ancak Şubat krizi ile birlikte bu rakamda şok bir düşüş yaşanmıştır. Bölge'de 6 müteşebbis yer tahsisi için ön ödemeyi yapmış fakat ekonomik sıkıntıların belirsizliği nedeni ile yatırımlarını henüz gerçekleştirmemişlerdir. Krize rağmen 1 firma inşaat ruhsatı alarak fabrika yapımına başlamıştır.

1.13. Kamu Yatırımları

Malatya ilinde 1990-2001 yılları arasında yapılan kamu harcamaları tutarı 2001 yılı fiyatlarıyla yaklaşık olarak 490.610.404 milyon TL'yi bulmaktadır. Aynı yıllar arasında kişi başına düşen kamu yatırımı harcamaları toplamı ise 1.8 milyon TL'dir.

⁸²Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Kriz Sonrası Malatya**, (Malatya; 2002), s.3.

⁸³Malatya Valiliği, **Malatya ve 2000**, (Kültür Yayıncılık, Ankara, Ekim 2000), s.110.

Malatya ili 2001 yılı kamu yatırım harcaması tutarı 26.727.000 milyon TL'dir. İl, Türkiye genelinde 1990-2001 toplam kamu yatırım harcamaları sıralamasında 490.610.404 milyon TL ile 81 il içinde 19. sırada yer almaktadır.⁸⁴ Malatya bazı bölge illeri ile karşılaştırıldığında kamu yatırım harcamaları açısından Bingöl'den sonra ikinci sırada bulunmaktadır.

Tablo:65 Malatya ve Bazı Bölge İllerinin 2001 Yılı Kamu Yatırım Harcamaları

İller	Kamu Yatırım Harcaması (Milyon TL.)	Türkiye Geneli Kamu Yatırım Harcaması Sıralaması	Bölge İçi Kamu Yatırım Harcaması Sıralaması
Malatya	490.610.404	19	2
Bingöl	626.631.308	14	1
Tunceli	223.193.500	37	6
Elazığ	208.782.004	40	7
Ardahan	15.720.988	80	14
Hakkari	76.884.725	64	11
Ağrı	62.378.530	65	12

Kaynak: DPT, 2002, s.23.

Doğu Anadolu Bölgesi ise 1990-2001 yılları arası 2001 yılı fiyatlarıyla kamu yatırım harcaması içinde yedi bölge arasında 3.103.450 milyar TL ile 6. sırada yer almaktadır. Bu kriterde ilk sırada 8.441.074 milyar TL ile Marmara Bölgesi bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi Türkiye toplam kamu harcamaları tutarının %3.5'u teşkil etmektedir.

⁸⁴DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (Ankara, 2002), s.23.

Tablo:66 2001 Yılı Malatya İli Kamu Yatırımları

Proje Adı	Yer	İçeriği	Bitiş	Ödenek
İl Kültür Müdürlüğü				355.000.000.000
Kültür Merkezi	Akçadağ	İnşaat	2003	355.000.000.000
Kültür Merkezi	Merkez	İnşaat	2002	-
İl Emniyet Müdürlüğü				31.000.000.000
Trafik Hizmet Binası	Doğanşehir	İnşaat	2003	24.000.000.000
Hizmet Binası Çatı Onarımı	Merkez	İnşaat	2002	7.500.000.000
İl Sağlık Müdürlüğü				13.019.434.000
Sağlık Ocağı	Doğanşehir	İnşaat	2003	10.219.434.000
Sağlık Ocağı ve Evi	Akçadağ	Onarım	2002	2.800.000.000
İl Turizm Müdürlüğü				15.506.230.000
Altyapı Uygulaması	Arapkir	İnşaat	2002	5.000.000.000
Elektrik Enerjisi Nakil Hattı	Nemrut Dağı	Nakil	2002	6.506.230.000
Altyapı Uygulaması	Kuluncak	İnşaat	2002	4.000.000.000
İl Tarım Müdürlüğü				1.250.000.000
Fidanlık Modernizasyonu	Akçadağ- Battalgazi	Modernizasyon	2002	1.250.000.000
İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü				52.000.000.000
Sporcu Soyunma Odası	Doğanşehir	İnşaat	2002	17.500.000.000
Kapalı Yüzme Havuzu Çatı	Merkez	Onarım	2002	34.500.000.000
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü				811.471.655.000
Asfaltlama ve Asfalt Alımı	Malatya	Etüt-Onarım	2002	589.000.000.000
Köy İçme Suyu Yapımı	Malatya	Etüt-Proje	2003	222.471.655.000
İl Millî Eğitim Müdürlüğü				858.053.957.000
Turgut Özal Lisesi	Merkez	21 Derslik	2003	112.000.000.000
Anadolu Otelcilik ve Turizm Lisesi	Merkez	500 Öğrencilik	2003	318.243.176.000
Fen Lisesi Pansiyon İnşaatı	Merkez	288 Öğrencilik	2002	108.800.000.000
Endüstri Meslek Lisesi	Pütürge	300 Öğrencilik	2002	200.000.000.000
Ana Okulu İnşaatı	Merkez	100 Öğrencilik	2002	89.672.535.000
İlköğretim Okulu	Battalgazi	8 Derslikli	2002	29.338.246.000

Kaynak: Malatya İl Daimi Encümeni Mütealası, Malatya, 2002.

Tablo 66'a göre 2001 yılı kamu yatırımları toplamı içinde en yüksek payı eğitim sektörü alırken onu hizmet sektörü izlemektedir.

1.14. Özel Sektör Yatırımları

Malatya iline 2001 yılı cari fiyatlarıyla toplam 24 adet yatırım teşvik belgesi verilmiştir. Bu teşviklerin yatırım tutarı 84.342 milyar TL olup 1.358 kişilik istihdam yaratılmıştır.

İlde en fazla teşvik belgesi imalat sektöründe verilmiş olup toplam yatırım tutarı 48.256 milyar TL'dir. Bu teşviklerle sektörde 958 kişilik istihdam yaratılmıştır.

İlde 1995-2001 yılları arasında 2001 yılı fiyatları ile toplam 229 adet yatırım teşvik belgesi verilmiş olup, bu teşviklerin yatırım tutarı 2.136.833 milyar TL'dir. Yaratılan toplam istihdam ise 17.195 kişidir.⁸⁵

İl 2001 yılı cari fiyatlarıyla 84.342 milyar TL ile Türkiye genelinde 81 il içerisinde 25. sırada yer alırken, Bölge içinde 14 il arasında 1. sırada bulunmaktadır. Malatya'yı sırası ile Elazığ, Erzurum, Ağrı ve Van illeri izlemektedir.

Tablo 67: Malatya ili Özel Sektör Teşvik Belgelerinin Yıllar İtibari ile Dağılımı

Yıllar	Belge Adedi	Yatırım Tutarı (Milyar TL.)	İstihdam (Kişi)
1995	42	1.286.042	4.430
1996	44	379.710	3.150
1997	33	203.140	2.127
1998	30	88.343	2.803
1999	19	21.750	1.166
2000	37	73.506	2.161
2001	24	84.342	1.358
Toplam	229	2.136.833	17.195

Kaynak: DPT, 2002, s.39.

Tablo:68 Malatya İli ve Bazı Bölge İllerinin Özel Sektör Yatırım Teşvik Durumu (1995-2001)

İller	Belge Adedi	Yatırım Tutarı (Milyar TL.)	İstihdam (Kişi)	Bölge İçi Sıralaması
Malatya	229	2.136.833	17.195	1
Elazığ	153	433.220	7.006	3
Hakkari	11	30.638	330	11
Tunceli	10	12.381	475	14
İğdir	42	202.797	6.136	4
Erzurum	145	442.051	8.900	2
Türkiye	28.057	197.419.510	1.752.048	-

Kaynak: DPT, 2002, s.40.

⁸⁵DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (Ankara, 2002), s.36.

Doğu Anadolu Bölgesi 2001 yılı itibari ile özel sektör yatırım teşvik belgesi açısından yedi bölge içerisinde 110 adet teşvik belgesi, 259.972 milyar TL yatırım tutarı ve 4.297 kişi istihdam hacmi ile son sırada yer almaktadır.

Özellikle bölge açısından bakıldığında özel sektör açısından teşvik belgeli yatırımların yetersiz kaldığı görülmektedir. Doğu Anadolu bölgesinin Türkiye genelinde özel sektör yatırımları için verilen teşvik belgesinin %13'ünü oluşturması bu durumu doğrulamaktadır.

1.15. Vergi Gelirleri

Malatya ili Genel Bütçe Gelirleri 2001 yılı itibari ile, cari fiyatlarla toplam 87.484 milyar TL olup, kişi başına düşen vergi geliri 10.248.132 TL'dir. ilin Genel bütçe vergi gelirleri 1995-2001 yılları arası toplamı 2001 yılı fiyatlarıyla 612.259 milyar TL olup kişi başına vergi geliri 71.721.813 TL'dir. il 1995-2001 yılları arasındaki bu toplam vergi geliri ile Türkiye genelinde 35. sırada iken bölge genelinde Erzurum'dan sonra ikinci sırada bulunmaktadır. Cari fiyatlarla ise Malatya 33. sırada yer alırken, bölge genelinde ilk sırada yer almaktadır.⁸⁶

Toplam:69 Malatya ili ve Bazı Bölge İllerinin Genel Bütçe Vergi Gelirleri (1995-2001)

İller	Vergi Geliri (Toplam- Milyar TL.)	Kişi Başına (Milyon TL.)	Bölge İçi Sıralaması
Malatya	612,269	71,722	2
Elazığ	519,957	90,753	3
Ağrı	243,763	46,102	5
Erzurum	628,910	66,739	1
Tunceli	75,455	80,628	14
Van	421,489	48,031	4
Erzincan	194,675	61,643	6
Türkiye	302.259.623	445,515	-

Kaynak: DPT, 2002, s.31.

Doğu Anadolu Bölgesi 1995-2001 yılları arası genel bütçe gelirlerinde 2001 yılı fiyatlarıyla 7 bölge içinde 3.444.287 milyar TL ile son sırada bulunmaktadır. 2001 yılı cari

⁸⁶DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (Ankara, 2002), s.25.

fiyatlarıyla ise 489.784 milyar TL ile yine yedi bölge arasında son sırada yer almaktadır. Bölge 2001 yılı cari fiyatlarla Türkiye genel bütçe vergi gelirlerinin yalnızca %0,9'unu teşkil etmektedir.

Malatya il Defterdarlık verilerine göre 2001 sonu itibari ile tahakkuk eden 99.031.886.000 TL verginin 82.103.250.000 TL'si tahsil edilmiştir. Tahsil oranı %82,91 olarak gerçekleşmiştir. Yine genel bütçeden yapılan harcamaların tutarı 247.185.502.160 TL olup; gelirlerin giderleri karşılama oranı %33,2'dir.

1.16. Toplam Banka Mevduatı

Malatya ili 2000 yılı itibariyle toplam banka mevduatı 2001 yılı fiyatlarıyla 296.557 milyar TL'dir. Kişi başına banka mevduatı ise 296.557 milyar TL'dir. Malatya ili kişi başına banka mevduatı sıralamasına göre 53. sırada yer almaktadır.⁸⁷

Malatya ilini bölgedeki diğer illerle karşılaştığımızda, kişi başına düşen toplam banka mevduatı sıralamasına göre ilk sırada Tunceli, ikinci sırada Elazığ yer alırken Malatya bu illerin arkasından üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo:70 Malatya ve Bölge İllerinin Toplam Banka Mevduatları (K.B. düşen mev. göre)

İller	Toplam (Milyar TL.)	Kişi Başına (Milyon TL.)	Bölge İçi Sıralaması
Malatya	296,557	347,4	3
Elazığ	245,940	429,3	2
Tunceli	63,783	681,6	1
Erzurum	191,813	203,6	7
Erzincan	104,782	331,8	4
İğdir	52,540	311,6	5
Kars	68,841	210,5	6
Türkiye	102.028.746	1.503,90	-

Kaynak: DPT, 2002, s.47.

⁸⁷DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (Ankara, 2002), s.48.

Malatya 2000 yılı itibari ile kişi başına banka mevduatında 296.557 milyar TL ile Türkiye toplam banka mevduatının %3'ünü teşkil etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi ise toplam banka mevduatı sıralamasında yedi bölge içinde 1.313.399 milyar TL ile 6. sırada yer almaktadır.

1.17. Toplam Banka Kredileri

Malatya ili 2001 yılı fiyatlarıyla toplam 151.047 milyar TL banka kredisi kullanmıştır. İl bu miktarla 81 il içerisinde 46. sırada yer almaktadır. Yine 2001 yılı cari fiyatlarıyla kişi başına düşen banka kredisi 176.9 milyon TL'sidir. Türkiye genelinde ise 2001 cari fiyatlarıyla toplam banka kredileri 47.890.374 milyar TL olup kişi başına düşen banka kredisi ise 705.9 milyon TL'dir.

Malatya ve bazı bölge illeri karşılaştırıldığında kişi başına düşen banka kredileri sıralamasında ilk sırayı Kars alırken, Karsı sırası ile Ardahan, Tunceli, Iğdır ve Malatya izlemektedir. Bu bölgede kişi başına banka kredileri sıralamasında son sırayı 35.9 milyon TL ile Hakkari ili almaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi ise 2001 yılı fiyatlarıyla 7 bölge içinde 731.646 milyar TL ve kişi başına banka kredisinde 119.0 milyon TL ile son sırada yer almaktadır.

Tablo:71 Malatya İli K.B. Banka Kredileri Toplamı ve Bazı Bölge İllerin Durumu

İller	Toplam (Milyar TL.)	Kişi Başına (Milyon TL.)	Bölge İçi Sıralaması
Malatya	151,047	176,9	5
Kars	93,418	285,6	1
Ardahan	37,361	279,3	2
Erzurum	122,937	130,5	7
Erzincan	53,204	168,5	6
Hakkari	8,475	35,9	14
Muş	27,626	60,9	10
Türkiye			

Kaynak: DPT, 2002, s.55.

Toplam banka kredilerinin sektörel dağılımı incelendiğinde banka kredisini en fazla kullanan sektörün tarım sektörü olduğu görülmektedir.

Tablo:72 Toplam Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı (2000)

	Türkiye	Doğu Anadolu	Malatya
Toplam	21.714.974	231,469	54,076
İhtisas Kredileri	3.344.618	154,955	25,591
Tarım	2.009.867	103,658	20,519
Gayrimenkul	447,514	13,952	1,156
Mesleki	300,013	12,505	1,340
Denizcilik	8,075	-	-
Turizm	48,794	433	-
Diğer	530,355	24,407	2,276
İhtisas Dışı Krd.	18.370.356	76,514	28,285

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2002.

1.18. Yörenin Altyapısını ve Ekonomisini Geliştirmeye Yönelik Projeler

1.18.1. Gökpınar Projesi

Darende ve Balaban ovalarında 6.770 hektar alanın sulanması ve yılda 88.5 milyon kw/h enerji üretilmesi amacıyla planlanan projenin tutarı 1997 yılı fiyatlarıyla 3.7 milyon TL'dir.

1.18.2. Kapıkaya Projesi

Kale ilçesinde 3.662 hektar araziye sulayacak olan ve 1994 yılında yatırım programına alınan Kapıkaya Projesine 1997 yılı için 10 milyar TL'si ödenek tahsis edilmiştir.

1.18.3. Malatya-Tepehan-Nemrut Karayolu

Ulaşımın daha yakın ve güvenli olması nedeni ile Malatya-Tepehan-Nemrut karayolunun standardı düşük olduğundan; bölge, ve ülke turizmi açısından bu yolun acilen yatırım programına alınması gerekmektedir.

1.18.4. Karakaya Baraj Gölü Sahil Yolu

Büyük bir bölümü il sınırları içerisinde kalan Karakaya baraj gölünden ekonomik, sosyal, kültürel ve turizm açısından çok yönlü yararlanmak amacıyla baraj gölü kıyısındaki 60 km'lik sahil yolunun açılması gerekmektedir. Sahil yolunun tamamlanabilmesi için, biri 110 m, diğeri 70 m uzunluğundaki iki adet kompozit köprünün yapılması icap etmektedir.

1.18.5. Sivil Havaalanı Yapılması

il ve bölgede meydana gelen ekonomik ve sosyal gelişmeler, uluslararası hava taşımacılığını gündeme getirmiştir. Bu amaçla uluslararası standartlara uygun sivil hava alanının yapılması her açıdan uygun düşmektedir.

1.18.6. DAP Projesi

Bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal farklılıkların giderilmesi amacı ile projelendirilen DAP projesi GAP projesinden sonra en büyük projelerden birisidir.

Bu projenin amacı; ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasi yönleri ile bir bütün oluşturan sürdürülebilir kalkınmanın ülke genelinde dengeli sağlanması için Doğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasını hızlandıracak kapsamlı faaliyetlerin belirlenmesidir. Proje; Ardahan, Ağrı, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illeri olmak üzere toplam 16 ili kapsamaktadır.

Bölgenin istikrarlı ve rekabetçi ekonomik koşullara dayalı bir büyümeyi gerçekleştirmesi, böylece istihdamın artırılması ana hedefler arasındadır. Bu nedenle imalat, madencilik, enerji sanayi ve Kobi'lerin üzerine yoğunlaşılması gereklidir.

Doğu Anadolu Bölgesi bugün bütün sosyo-ekonomik göstergeler itibari ile geri kalmıştır. 1990'ların ortasında geri kalmış son 16'ilin 12 adedi Doğu Anadolu Bölgesi illerindedir. Bölgenin en gelişmiş illeri Malatya, Elazığ, Erzurum ve Erzincan illeridir. Bu doğrultuda proje çok ciddi ve uzun bir çalışma ve maliyet arz etmektedir.

Bağımsız endüstrilerde sanayi yapısındaki çeşitlilik ve sanayi hacminin dışsal ekonomiler yaratabilecek büyüklüğe ulaşıyor olması nedeni ile özellikle Malatya ili potansiyel arz etmektedir. Proje sonuçlandığında bölgedeki diğer illere nazaran Malatya daha çabuk uyum sağlayacağından ilde her alanda hızlı bir büyüme süreci yaşanacaktır.

Dördüncü Bölüm

MALATYA İLİNİN SWOT (FÜTZ) ANALİZİ

1. SWOT ANALİZİ

Günümüzde az gelişmiş ülke sendromundan kurtulmanın yolu, bölgesel bazda gelişimi sağlamak ve bu doğrultuda öncelikle az gelişmiş yörelerden gelişmiş yörelere; buradan gelişmiş bölgelere ve nihayetinde gelişmiş ülke hedefine ulaşmaya çalışmak olmalıdır.

Gerice yöre veya geri kalmış yöre; ülkenin kişi başına gelir ortalamasının gerisine düşen, yıllık yatırım düzeyiyle ülke ortalamasına ulaşamayan, bölge içinde nüfusuna genellikle ana kentte yoğunlaşmasıyla tanımlanır.⁸⁸

Bölgesel dengesizlik ise ülkenin çeşitli bölgeleri arasında görülen sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin tümüdür. Bu dengesizlikler, bölgeler arasında, tarım, sanayi, hizmet, ticaret, haberleşme, ulaştırma, sağlık, eğitim, demografik ve sosyal göstergeler bakımından büyük ölçüde farklılıklar ortaya çıkarır. Bunun içinde bölgesel, sosyal ve ekonomik dengesizliklere yol açan faktörlerin düzeltilmesi gereklidir.⁸⁹

Bölgesel iktisat; işte bu bölgeler arasında varolan ekonomik ve sosyal dengesizliklere yol açan faktörlerin; bölge planlaması ve geliştirilmesi yoluyla giderilmesini amaçlamaktadır. Bu akım bölgesel bazda planlamalarla var olan iktisadi faaliyetlerin bölge toplumu üzerindeki etkilerini de dikkate alarak daha verimli sonuçlanmasını konu alır.

Bu disiplin bölgenin uzun dönem kalkınmasını gerçekleştirmek için, bu günden başlayarak, belirlenen döneme kadar ki planlamanın yapılması ve uygulanmasıyla ilgilidir.

---

⁸⁸Kenan MORTAN, *Tatbiki İktisat*, (Eskişehir: Anadolu Ün. Yayını, 1993), s.125.

⁸⁹Rıdvan KARLUK, *Türkiye Ekonomisi*, (Altıncı Basım, İstanbul: Beta Yayınevi, 1999), s.83.

Bu noktada varolan rasyonalite bölgenin kalkınma planında karşı karşıya kalınan fırsatların, tehlikelerin, güçlü ve zayıf noktaların ciddi bir analizle saptanmasıdır.

Günümüzde siyasi yapısı, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve dolayısıyla sorunları birbirinden farklılık arz eden ülkeler, ekonomik büyümelerini hızlı ve dinamik bir sürece kavuşturmak için, planlamaya başvurumaktadırlar. Ulusal kalkınma planlarında, erişilmek istenen amaçlar ortaya konularak, bu amaçlara erişme ölçüsü hedefler halinde somutlaştırılmaktadır.⁹⁰

Bir ülkede, ekonomik gelişmenin o ülkenin bölgeleri arasında dengeli dağılımını sağlayacak politikanın izlenebilmesi için yapılması gereken ilk iş; planlama bölgeleri ayırma gidilmesidir. Bunlar: Mevcut durumun saptanması yönünden homojen bölge, fonksiyonel ilişkiler yönünden, bir yada birden çok küçük yerleşme merkezlerini etkisi altına alarak oluşan polarize bölge ve bölgesel kalkınma politikalarının yürütülmesini konu alan plan bölgedir.⁹¹

Bu doğrultuda bölgeler arasında gelişmişlik farklılıklarını azaltabilmek için bölgesel kalkınma politikalarını konu olan plan bölgelerin oluşturulması ve oluşturulan her plan bölge içerisinde yer alan çeşitli yörelerin, gelişmişlik ve gelişebilme potansiyelleri belirlenerek homojen bölgelerin saptanması ve böylece bölgeler arası farklılıkların görüntüsünün ortaya konulması gereklidir.

Swot Analizi, stratejik yönetimin temel süreçlerinden birisini oluşturur. Bu analizle, organizasyonu etkileyen dış ve iç etkenler belirlenir.⁹² Çevre şartları ve sürekli meydana gelen değişiklikler sebebi ile işletme veya bir yöre ya bir fırsatla (F), yada bir tehditle (T) karşı karşıya kalmaktadır. Buna karşılık her işletme veya yörenin sahip olduğu kaynak veya kabiliyete bağlı olarak üstünlük (Ü) ve zayıf yönleri (Z) bulunmaktadır.⁹³ Bu doğrultuda SWOT analizi; bir işletmenin veya yörenin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehlikelerinin

⁹⁰Zeynel DİNLER, *Bölgesel İktisat*, (Beşinci Basım, Bursa; Ekin Kitapevi, 1998), b.79.

⁹¹DİNLER, *a.g.e.*, s.86.

⁹²Gülten EREN, *Stratejik Yönetim Süreci'nde Swot Analizi*, (Kocatepe Ün. Yayınları, Afyon, 1991), s.51.

⁹³Ömer DİNÇER, *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, (3. Basım, İstanbul, 1998), s.204.

belirlenmesinde kullanılır. İşletmenin veya yörenin iç çevresinin analiz edilmesi ile güçlü ve zayıf yanları, dış çevresinin analiz edilmesi ile karşılaşılabilecek fırsat ve tehlikeler saptanmaktadır.

SWOT analizi'nin bölgesel bazda uygulanabilmesi için bölgesel iktisat disiplini kullanmamız gerekir. Çalışmamızın son bölümünde bölgesel iktisat disiplini kullanarak SWOT analizini Malatya için uygulamaya çalıştık. Bu doğrultuda SWOT analizinin birinci adımında Malatya ilinin sosyo-ekonomik değerleri incelenerek ilin rekabet yapısına etkide bulunan faktörler saptanmış, güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehlikeleri belirlenerek Malatya ili yapısına uygun iktisadi kalkınma modeli oluşturulmaya çalışılmıştır. ikinci aşamada ise ildeki öncü kişilerle görüşmeler yapılmış ve geleceğe yönelik düşünce ve hedeflerin saptaması yapılmıştır.

1.1. Bölgesel İktisada Dayalı SWOT Analizi (İlk Adım)

1.1.1. İlin Rekabet Yapısına Etkide Bulunan Faktörler

Malatya ilinde ilin rekabet gücüne sahip sektörel yapısı incelendiğinde karşımıza, aşağıda belirtilen sektörler çıkmaktadır:

1	Tarım Ürünleri	9	Yem Sanayi
2	Besicilik	10	Tütün Mamülleri Sanayi
3	Plastik Sanayi	11	Gıda Sanayi
4	Kağıt Sanayi	12	Kimya Sanayi
5	Mermer Sanayi	13	Tekstil
6	Cam Sanayi	14	Tarım Makineleri
7	Demir-Çelik Sanayi	15	Makine Sanayi
8	Süt ve Yan Ürünleri	16	Montaj Sanayi

İlin rekabet gücüne sahip yapısı incelendiğinde öne çıkan sektörler: Tarımsal üretime bağlı sektörler, hayvancılık ve ürünleri, Gıda sanayi, Tekstil ve makine sanayidir.

İl bazında incelendiğinde geleceğe yönelik rekabet yapısında ümit vaad eden sektörler; demir çelik ve plastik sanayileridir.

İldeki rekabetçi sektörler ve üstünlük dereceleri aşağıdaki gibidir.

(1=çok, 2=orta, 3=az; üstünlük dereceleri)

Rekabetçi Sektörler	Yerel Altyapı	Doğal Çevre ve İklim	Ulaşım İmkanları	Girdi Sağlama	Kalifiye İşgücü Sağlama	Pazarlama İmkanları
Gıda Sanayi	1	1	1	1	1	1
Tarım Ürünleri	1	1	1	1	1	1
Besicilik	1	1	1	1	1	1
Plastik Sanayi	1	1	1	1	2	2
Kağıt Sanayi	1	1	1	3	1	3
Mermer Sanayi	1	1	1	2	2	2
Cam Sanayi	1	1	1	1	1	2
Demir-Çelik Sanayi	1	1	1	1	1	1
Süt ve Yan Ürünleri	1	1	1	1	1	1
Yem Sanayi	1	1	1	2	1	2
Tütün Mamülleri San.	1	1	1	1	1	1
Kimya Sanayi	1	1	1	1	1	3
Tekstil	1	1	1	2	2	2
Tarım Makineleri	1	1	1	1	1	1
Makine Sanayi	1	1	1	1	1	2
Montaj Sanayi	1	1	1	1	2	3

Malatya ilinde rekabet gücü sağlayan diğer faktörler şöyle sıralanabilir:

Alt sektörler girdilerinin bulunabilirliği

<u>Kriterler</u>	<u>Mevcut Durum</u>
Ucuz İşgücü	Yeterli
Enerji Bulunabilirliği	Yeterli
Organize Sanayi Bölgeleri	Yeterli
Hammadde Bulunabilirliği	Yeterli
Ulaşım Altyapısı	Yeterli
İletişim altyapısı yeterliliği	Yeterli
Tarımsal Üretim	Yeterli
Sosyal ve Kültürel Çevre	Yeterli
İklim Koşulları	Yeterli

Alt Sektör Yeterlilik Düzeyi

<u>Kriter</u>	<u>Mevcut Durum</u>
Mal Dağıtım Ağı	Yeterli
Şirketlerin Üretim Ölçeği	Kısmen yeterli
Ara girdi sağlama yeterliliği	Yeterli
Servis ve Bakım Sağlama	Yeterli
Sektördeki İşletme Sayısı	Kısmen Yeterli
Alıcı Talep Yeterliliği	Yeterli

Alt Sektör Gelişmişlik Düzeyi

<u>Kriter</u>	<u>Mevcut Durum</u>
Teknolojik Bilgiye Ulaşma	Kısmen Yeterli
Ürün Çeşitlendirme Kapasitesi	Yetersiz
Yönetme Becerisi	Kısmen Yeterli
Sektörel Krizlere Uyum Kapasitesi	Yetersiz
Kalite ve Standartlara Uygunluk	Kısmen Yeterli
Finansman İmkanları ve Mekanizması Varlığı	Yeterli
Çevre Koşullarına Uygunluk	Kısmen Yeterli
Risk Alabilme Yeteneği	Kısmen Yeterli

1.2. Malatya ilinin Güçlü ve Zayıf Yönleri ile Fırsat ve Tehlikelerinin Belirlenmesi

1.2.1. Malatya İlinin Güçlü Yönleri

- Malatya ilinin ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalıdır. Bu tarımsal potansiyel ulusal ve uluslararası piyasaya pazarlanabilir.
- Malatya ilinde hayvancılık ve yan ürünlerinin kalite bakımından yeterli olması ile görece bir üstünlük sağlamaktadır.
- İlde altyapı sorunu ve ulaşım sıkıntısı bulunmaması yapılacak yatırımları daha cazip hale getirmektedir.
- Malatya ilinde Üniversite ve yüksek okulların bulunması, ayrıca 2. ordu merkezinin il sınırları içerisinde yer alması ticari hayatın canlanmasında büyük rol oynamaktadır.
- İlde sağlık sektörünün birçok ilden daha gelişmiş olması sağlık turizmini daha çekici hale getirebilir.
- Malatya jeopolitik konumu nedeni ile birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca dünyanın 8. harikası olan Nemrut Dağının il sınırları içerisinde yer alması ve bu potansiyelin iyi tanıtımı turizm sektörüne dayalı sanayi geliştirebilir.
- Malatya'nın bölge içinde en fazla teşvik belgesi alan il olması yatırım planlaması içinde ile olan ilgiyi arttırabilir.
- İlde bulunan maden cevherlerinin ciddi boyutlarda olması maden sektörünün gelişmesine büyük katkı yapabilir.
- İlin bölge içinde yer alan diğer illere nazaran daha iyi ekonomik ve sosyal verilere sahip olması ilin cazibesini arttırabilir.
- Sporun evrenselliği ve reklam özelliği, gereği Malatya Sporun başarısı ilin tanıtımına olumlu katkıda bulunabilir.

- İlin nüfus yapısının büyük oranda genç olması yapılacak yeni yatırımlarda istihdam sıkıntısını engelleyebilir.
- Özellikle Terör sorununun ortadan kalkması girişimcilerin ile ve bölgeye bakış açısını değiştirmiştir. Bu durum ile sosyo-psikolojik avantaj sağlayabilir.

1.2.2. Malatya İlinin Zayıf Yönleri

- İlde yaratılan katma değer il dışına çıkarılarak yatırıma dönüştürülmesi, sermayenin il dışına çıkmasına yol açmaktadır.
- Malatya göç alan bir ildir. Bu durum ilde işsizlik oranının artmasına neden olmaktadır.
- Malatya'nın birçok açıdan geri kalmış bölge olan Doğu Anadolu'da yer alması ili olumsuz olarak etkilemektedir.
- İl hakkında sağlıklı veri elde edilememesi görünüm açısından önemli sorun teşkil etmektedir.
- İlde çalışma çağındaki nüfusun eğitime eksikliği; kalifiye eleman sıkıntısı yaratmaktadır.
- Malatya'da sanayileşmenin belli sektörlerde yoğunlaşması ve kendini aşamaması önemli bir eksikliklerdir.
- Yaşanan krizlerle veya yanlış politikalarla kapatılan veya atıl kalan işletmelerin ekonomiye kazandırılmaması hem il hem de ülke açısından büyük kayıp yaratmaktadır.
- İlin geleneksel yapısına bağlı olup, yeniliklere direnç göstermesi önemli bir zayıflıktır.
- Malatya'nın orman dokusundan yoksun olması hava temizliğine ve doğa turizmine büyük darbe vurmaktadır.
- İlde çarpık kentleşme ve gecekondulaşma kentsel bazda görüntü kirliliği yaratarak ilin çekiciliğini azaltmaktadır.

- İlde gerek yurt içi gerekse yurt dışından yatırım yapacak girişimci sayısının azlığı ekonomik alanda profesyonelleşmeyi engellemektedir.
- İl yapısına uygun yatırım planları yapılmaması veya yapılmasına rağmen uygulanmaması ekonomik ve sosyal açıdan ilin gelişimini engellemektedir.
- İlin bölge içinde özellikle Elazığ iliyle olan çekişmesi ekonomik büyüme açısından sosyo-psikolojik sorun yaratmaktadır.
- İlde belli alt sektörlerde arz-talep dengesinin sağlanamaması stok artışına yol açmakta bu da ekonomiyi olumsuz etkilemektedir.

1.2.3. Fırsatlar

- İlde tarıma dayalı sanayiinin gelişmesi ilin diğer illere nazaran çekiciliğini arttırmıştır. Bu prestij kullanılabilir.
- Malatya'ya yapılacak sivil bir hava alanı ili sosyo-ekonomik açıdan olumlu yönde etkileyecektir.
- İlde yapımı süren Organize Sanayi Bölgelerinin tamamlanması yeni yatırımlar açısından girişimcilerin dikkatini bölgeye çekebilir.
- Malatya'da üretilen kayısının ürünsel çeşitliliğinin artırılması ile büyük gelir sağlayabilir.
- İlde turizm potansiyeli bulunmasına rağmen turistik tesis altyapısı yeterli değildir. Bu konuda girişimciler özendirilerek kazanç sağlanabilir.
- İlde özellikle bayındırlık alanında ciddi potansiyel bulunmaktadır. Bu potansiyel girişimcilerce değerlendirilebilir.
- Malatya'da bazı maden yatakları yeterli ödenek bulunmadığından işlenememektedir. Bu durum göz önünde bulundurulabilir.

- İlin yakın bir gelecekte büyük şehir statüsüne alınabilir olması sosyo-ekonomik açıdan cazibesini arttırmaktadır.
- İlde yaratılan katma değerın yine il içinde yatırıma dönüştürülmesi sağlanabilirse il bazında ciddi bir büyüme sağlanabilir.
- Malatya ilinde hayvancılığın gelişmiş olması özellikle tekstil ve dokuma sektörüne yapılacak yatırımları daha cazip hale getirebilir.
- Özellikle ilin kendi adıyla anılacak geleneksel el sanatlarına da kaynak ayrılması, Malatya'nın tanıtımına büyük katkı yapabilir.
- Şu anda proje aşamasında olan DAP projesi hayata geçirildiğinde bu durum her alanda ilin en önemli fırsatlarından birini oluşturabilir.
- İlde tarımsal yapıda kayısı dışında diğer ürünlerde de çeşitliliğin sağlanabilir olması girişimcilerce değerlendirilmelidir.
- Malatya, dünyaca ünlü olan ve pazarın %90'ına sahip olduğu kayısıyı daha prodaktif kullanırsa ilin G.S.Y.İ.H. içindeki payını arttırabilir.

1.2.4. Tehlikeler

- Malatya ilinin bir kısmının 1. derece, bir kısmının da ikinci derece deprem bölgesinde bulunması, yatırımları olumsuz etkilemektedir.
- İlde nüfus artışının her sayım devresinde daha da artması varolan işsizliğin boyutunu daha da büyütecektir.
- İlde son yaşanan Kasım 2001 krizi sonucunda eksik kapasite ile çalışan şirketlerin bulunması ve bunların kurtarılmaması halinde işsizlik sorunu daha da büyüyecektir.
- Malatya'da üretilen nihai mal ve ürünlerin gümrük çıkışlarının büyük liman kentlerinden yapılması ilin G.S.Y.İ.H.'dan aldığı payın küçük kalmasına yol açmakta ve ekonominin kendini aşmasını engellemektedir.

- İlin sanayi sektörünün teknolojik yeniliklere pek duyarlı olmaması ve çoğa ayak uyduramaması diğer illerle rekabetinde sorun yaratmaktadır.
- Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi içinde yer alması ve bu yapıya ayak uydurması ekonomik ve sosyal açıdan gelişimini engellemektedir.
- İlin çevresinde hinterlandı gelişmiş iller bulunmadığından bu durum üretilen ürünlerin pazarlanmasını daha maliyetli hale getirmektedir. Bu da girişimcilerin ile olan ilgisini azaltabilir.
- Malatya'nın orman dokusunda yoksun olması, kentsel bazda hava ve çevre kirliliğine yol açmaktadır. Bu durum ilde yaşayanların sosyo-psikolojik açıdan olumsuz etkilenmelerine yol açabilir.
- Malatya ilinin rekabet gücünün belli ürünlerde kalması, il için bir dezavantaj teşkil edebilir.

İlin Üstün Yönleri		İlin Zayıf Yönleri	
Ulaştırma Alt Yapısı	1	Kamu Bütçesi Ödeneği	2
Doğal Çevre ve İklim Koşulları	1	Risk Sermavesi	3
Ulaşım İmkanları	1	Yerel Kuruluşların İşbirliği	3
Haberleşme Altyapısı	1	Kaynakların etkin kullanımı	2
Bölgesel Gelişme İsteği	2	Organize Sanayi Bölgesi Çalışma	2
Eğitim olanakları	1	Reklamcılık faaliyetleri	3
Kültürel ve Sosyal İmkanlar	2	Bürokrasi	2
Kalifiye İşgücü Varlığı	2	Bölgesel Teşvikler	3
Girdi Sağlama	1	Çevre Kirliliği	3
Pazar İmkanları	1	Ekonomik Büyüme	2
Organize Sanayi Alan Varlığı	1	Sermaye Varlığı	3
Makine Servis Düzeyi	1	Düzensiz Kentleşme	2
Kredi Maliyeti	1	Nüfus Artış Hızı	3
Ekonomik Büyüm oranı	2	Girişimci Potansiyeli	3
Sağlık İmkanları	1		
Ücret Düzeyi	1		

(1=çok, 2=orta, 3=az)

1.3. Katılımcı SWOT Analizi (İkinci Adım)

1.3.1. Malatya İlinde Öncü Kişilerle Yapılan Görüşmeler

Çalışmanın bu bölümünde ilde bulunan öncü kişilere yönelik hazırlanan sorularla ilin mevcut ve gelecek durumunu belirlemeye yönelik görüşme yapılmıştır.

Hüseyin Gülen (Vali Yardımcısı)

Cengiz Selçuk (Malatya Belediye Başkan Yardımcı)

Rıdvan Karakaplan (Malatya Belediye Başkan Yardımcısı)

Mustafa Mertcan (İşadami)

Görüşmecilerimize yöneltilen sorular ve aldığımız yanıtlar aşağıdadır.

1. Malatya ilinin Türkiye'deki ve bölgedeki konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Malatya Vali Yardımcısı soruyu şu şekilde yanıtlamıştır.

"Malatya bölgede bulunan gelişme potansiyeline açık ve varlığıyla ülkemizde oldukça büyük öneme arz eden bir ildir. Bölgenin ciddi gelişim gösteren illerinden birisidir".

Malatya Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Cengiz Selçuk'a göre Malatya; "Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak düşünülebilir. Doğudan Batıya doğru göç etmek isteyenlerin uğrak yeri ve bir müddet ikamet ederek geçiş hazırlıkları yaptıkları bir vilayettir. Aslında meseleye geniş açıdan bakacak olursak Güney doğu Anadolu'dan ve bölgenin daha doğusundan göç eden ailelerin barındıkları ve yerleştikleri bir vilayet olarak da kendisini göstermiştir. Sanayi, Ticari ve Zirai yönden Malatya'nın devlet desteğiyle çok daha fazla göç alacağı kanısındayım."

Malatya Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Rıdvan Karakaplan'ın yanıtı ise şöyledir; "Malatya aslında her ne kadar bölgede daha aktif bir statüye sahipse de tam sıçramasını

yapacak fırsatı bulamadığı kanısındayım. Özellikle bölgenin geri kalmış coğrafyası Malatya'nın da gerekli desteği görememesine yol açmıştır. Malatya'nın hak ettiği yeri ülke genelinde alamadığını düşünüyorum."

Sayın Mustafa Mertcan'a göre Malatya ili "Kendi yağıyla kavrulan ve gerekli desteği gördüğünde lider bir kent olabilecek potansiyele sahip bir ildir."

2. Bölge içerisinde Malatya iline olumsuz bakış açısına sahip iller var mı?

Sayın Vali Yardımcısı'nın bu soruya yanıtı şöyledir. "Bu olaya bölge açısından bakarsak bölge içinde Malatya ilinin gelişiminin diğer illeri rahatsız etmeyeceğini düşünüyorum. Çünkü Malatya olarak ilin gelişimi bölge içinde diğer illerce de örnek alınabilir. Bu bağlamda devlet gerekli yardımları adil yapmalı ve ayrımcılığa başvurmamalıdır."

Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Cengiz Selçuk Malatya iline olumsuz bakış açısına sahip ilin Elazığ olduğu belirterek bunun nedenlerini şöyle açıklamıştır. "Devletin yatırımlarının esas itibari ile Malatya'da çok daha fazla olması lazım gelirken arzu edilen ilgiyi bilhassa 50'li yıllardan sonra alamamıştır. Elazığ dışında diğer vilayetlerle siyasi, sosyal ve iktisadi uyum içerisinde olan Malatya'nın Elazığ vilayeti ile tarihide olsa rekabeti devam etmektedir. Bunun nedeni; yaklaşık 40 yıllık eyalet merkezi olarak Malatya'nın Elazığ'a bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Tabii, coğrafi ve stratejik şartlar itibari ile bölgenin merkezi vilayeti olması gereken Malatya; Elazığ ilinin siyasi baskıları nedeni ile devlet yatırımlarının bir kısmının Elazığ'a kaydırılması sonucu ile karşılaşmıştır. Ki bunlara misal; Fırat Üniversitesi 1960'lı yıllarda Malatya'da kurulacakken Elazığ'a kaydırılmıştır."

Bir diğer Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Rıdvan Karakaplan ise bu soruya kişisel yorumunu şu şekilde dile getirmiştir. "Aslında hem bölgesel bazda, hem de diğer vilayetlerle Malatya olarak aramızda herhangi bir husumet bulunmamaktadır. Ancak gerek bazı siyasal ve sosyal gerekse de sportif branşlarda Malatya'nın Elazığ ili ile eskiye dayanan bir rekabet içinde bulunduğu söylenebilir. Özellikle 1950'li yılların başında Malatya'da kurulmuş olan Devlet Su İşleri ve Karayolları Bölge Müdürlüklerinin siyasi mülahazalarla Elazığ iline kaydırılması iki vilayet halkı arasında kısır çekişmelerin başlatılmasına sebep olmuştur. Yine

özellikle iki vilayet arasında oynanan futbol müsabakalarının neticesi ne olursa olsun istenmeyen olaylarla sebebiyet vermesi hoş olmayan görüntülerin yaşanmasına neden olmaktadır."

Bu sorumuza sayın Mertcan'ın cevabı ise şöyle olmuştur. "Malatya'nın bölge içinde bazı illerle rekabet ettiği aşikardır. Ancak iller arasında bu tür rekabetler yaşanacağına her alanda ortak hareket edilse kararlar ve projeler karşılıklı istişarelerle hayata geçirilirse büyüme daha hızlı gerçekleşecektir. Sonuç olarak; bölgesel kalkınmanın Malatya ve diğer illere daha fazla fayda sağlayacağı düşüncesindeyim".

3. Sizce Malatya'nın güçlü ve zayıf yönleri ile ilin sorunları ve sorunlarına çözüm önerileriniz nelerdir?

Sayın Vali Yardımcısına göre "ilin en önemli sorunu diğer illere nazaran fazla göç alıyor olmasıdır. ilin özellikle bölge illere nazaran iş imkanının fazla olması vatandaşlarımızın gözünde Malatya'nın çekiciliğini arttırmaktadır. Ancak bu durum ildeki doğurganlık oranı ile doğru orantı gösterdiğinden Malatya'yı olumsuz etkilemektedir. Son yaşanan kriz bu durumu daha da belirgin bir hale getirmiştir."

Belediye Başkan Vekili Sayın Cengiz Selçuk Malatya'nın en güçlü tarafının dünyaca ünlü kayısı olduğunu belirterek sözlerini şu şekilde sürdürmüştür. "Coğrafi ve tabii şartlar itibari ile Malatya ve Malatya'da yaşayanlar tarım arazisinin elverişli olması nedeniyle civar illerden daha fazla zirai üretim yapabilmektedir. Bilhassa dünyaca ünlü kayısının vatanı olan Malatya, kayısı pazarlama probleminin çözüme kavuşturulması ile yapacağı ihracatlardan büyük meblağlar elde ederek ilin ve çevrenin iktisadi kalkınmasına büyük katkıda bulunma yeteneğine haizdir. 2001 yılında sofralık kayısı ihracatına ağırlık verilmesi kayısı pazarlama probleminin olumlu yönde gelişeceğine delil sayılabilir. Senelerdir yanlış yapılan imar uygulamaları Türkiye'nin bütün vilayetlerinde olduğu gibi Malatyamız da da verimli ve tarıma elverişli arazilerin iskana açılmasına sebep olmuş zirai ve iktisadi yönden çarpık bir gelişmenin oluşmasını sağlamıştır. Belediyemizin yaptığı çalışmalar sonucunda ilin Master (gelişim) planı hazırlanmış ve iskan planından sonra kalan verimli arazi halkın yararına sunulmuştur."

Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Rıdvan Karakaplan ise bu soruya ilin sosyal yönünü vurgulayan bir cevap vermiştir. "İl olarak Malatya'nın elinde ne var diye düşünecek olursak doğal olarak aklımıza ilk olarak kayısı gelecektir. Ancak ne yazık ki biz il olarak bu potansiyeli pek geliştirme sonucuna vakıf olmuş değiliz. Ayrıca kayısı dışında Malatya'nın elinde ciddi bir hayvancılık potansiyeli bulunmaktadır. Bu alanda çiftçilerimizi bilinçlendirerek verimli sonuçlar alabiliriz. Bunların yanında şehrimizde bulunan İnönü Üniversitesinin, aktivitesini arttırıp halkımızın en iyi şekilde yararlanmasına temin etmek için bölgenin ve Malatya'nın ihtiyacı olan yeni fakültelerin açılmasında da zaruret vardır. Mevcut Özal Tıp Merkezinin eleman ve ihtiyaçları ile binalarının ikmali Malatya'yı potansiyel olarak Doğu'nun ve Güney doğunun ihtiyaçlarına cevap verecek bir sağlık kenti haline dönüştürecektir. Başta hukuk fakültesi olmak üzere; veterinerlik, diş hekimliği ve eczacılık fakültelerinin İnönü üniversitesinde öğretime başlaması, gelişimlerin hızlanmasına çevrenin ve ilimizin ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanmasına vesile olacaktır."

Sayın Mertcan'ın bu soruya yaklaşımı ise şöyledir. "Malatya ilinin en önemli sorunu ekonomik gelişimini sağlamaya yardımcı olacak teşviklerin yetersiz kalmasıdır. Günümüzde sanayi kenti diyebileceğimiz belli yerleşim yerleri dışındaki bölgeler üvey evlat muamelesi görmektedir. Öncelikli iş Malatya yapısına her açıdan uygun, yani ekonomik, sosyal, kültürel, coğrafi, beşeri bir organizasyon yapılmalı ve bu organizasyonu tamamlayacak devlet desteği sağlanmalıdır. Çünkü bölge bir kaç yıl öncesine kadar terör sorunundan çok çekmiştir. Bu durum ortadan kalktığına göre artık ilin kalkınmasına önem vermek gerekir."

4. Malatya ili'nin Turizm potansiyelini ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak için ne gibi çalışmalar yapılmalıdır?

Turizmin gelir açısından ciddi bir sektör olduğunu belirten sayın Gülen'e göre "Malatya sınırları içerisinde turizm sektörünü ciddi boyutlara taşıyacak eserler mevcuttur. Özellikle Nemrut Dağı ve Battalgazi İlçesi tur operatörlerinin son yıllarda dikkatini çekmiş olacak ki gezi envanterleri içinde yer almaktadır. Bu doğal güzellikler daha iyi tanıtıldığında ve bölgedeki tesis ve altyapı sorunu çözüldüğünde Malatya'da turizm önemli bir sektör haline gelebilir."

Belediye Başkan Yardımcısı Sayın Cengiz Selçuk tarihi eserlere olan ilgisizliğe dikkat çekerek sözlerini şu şekilde sürdürmüştür. "Malatya 2000 yılında tarihi kentler birliğine üye olarak Turizmin gelişimi açısından ciddi bir kapı açmıştır. Acı olan şudur ki; Malatya'dan çıkartılan tarihi eserler Ankara Etnografya müzesine taşınarak orada sergilenmektedir. Orduzu Aslantepeden çıkartılan aslan heykelleri ve Ulucami'nin eski mimberi bu duruma en bariz örnek gösterilebilir. Eski Malatya surları, camii ve kervansaray gibi yapılar ilgisizlik nedeni ile tarihi hüviyetlerinden uzaklaşmışlardır. Bilhassa surlar ve burçlar harabeye dönmüştür. Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı Ulucami ve diğer Camii'ler halkımızın bağıışı ve yaptıkları yardımlarla tamir görerek ayakta durmaya çalışmaktadırlar. Vakıflar Genel Müdürlüğünün olaya duyarsız kalması da acı bir gerçektir. Ayrıca Malatya-Adıyaman arasında bulunan Nemrut Dağı üzerindeki Kommegene krallığına ait dev eserlerin; yapımı süren Malatya-Nemrut yolunun işlerlik kazanması ile il turizmine büyük katkıda bulunacağı aşikardır."

Belediye Başkan Vekili Sayın Rıdvan Karakaplan bu sorumuzu şu şekilde yanıtlamıştır: "Malatya bölgede terör sorununun ortadan kaldırılmasıyla ekonomik ve sosyal her alanda atağa kalkmıştır. Bu şahlanış içinde turizm sektörü de gerekli payı almıştır. Özellikle Nemrut dağı ve diğer tarihi coğrafyamız görsel ziyarete açılarak ilimize ciddi kaynak yaratılmıştır. Ancak Nemrut dağının sadece ülke değil dünya kamuoyunda da çok konuşulan bir eser olması dikkatleri ilimize çekmiş ve masrafsız tanıtımına vesile olmuştur. Şunu da belirtmek lazım ki Güneşin doğuş ve batışı en iyi şekilde Nemruttan izlenmektedir. Bunun dışında Malatya Belediyesince kurulan ve %81 hissesi de Belediyede olan Fuarcılık A.Ş. vasıtasıyla Malatya turizmine talide olsa Malatya Belediyesi olarak katkıda bulunmanın gayreti içerisindeyiz. Hem yöresel hem de dış turizm açısından Malatya mücavir alan dahilinde Temmuz ayında gerçekleşen fuarcılık organizasyonu vasıtası ile Malatyaya gelir sağlama cihetine gidilmektedir. Ayrıca Orduzu Pınarbaşı, Kernek şelalesi vb. yerlerde turistlerin ihtiyacını karşılayacak tesisler yapıp işletilmektedir".

Sayın Mercan ise turizmin uzmanlık gerektiren bir sektör olduğunu belirterek sözlerini şu şekilde sürdürmüştür: "Bizim gibi gelişme yolundaki ülkeler mevcut altyapının envanterini çıkartmadan bu sektörü ayakta tutmaya çalışırlar. Oysaki önce uzmanlaşmış kişilerce belli bir

proje dahilinde özel sektör kamu işbirliği ile daha etkin olarak sonuca ulaşılmalıdır. Kanımca Malatya için yapılacak ilk iş turizm haritasının çıkarılması olmalıdır. Ticaret ve Sanayi Odasının da desteği altında mevcut sorunlar incelenmeli ve çözüm önerileri sunulmalıdır. Çünkü ilde bu sektörü kalkındıracak ciddi görsel güzellikler mevcuttur".

5. Daha önce ciddi bir proje olarak lanse edilen Özal Tıp Merkezi neden istenilen seviyeye ulaşamamıştır?

Sayın Vali Yardımcısı devrin Cumhurbaşkanı'nın adını taşıyan tıp merkezinin istenilen seviyeye neden ulaşamadığını şu sözlerle dile getirmiştir: "Dönemin ekonomik konjonktüründe büyük bir proje olarak lanse edilen ve hayata geçirilen tıp merkezi; bu projenin mimarı 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Turgut Özal'ın vefatıyla gereken ilgiyi görmemiştir. Ancak yine de bölgenin sağlık ve eğitim ihtiyacını üst düzeyde gidermektedir".

Belediye Başkan yardımcısı Sayın Selçuk siyasi manevralara bağladığı gelişme seviyesi sürecini şu şekilde özetlemiştir: "Turgut Özal Tıp Merkezini, kendi şahsına münhasır dev bir proje olarak değerlendirmemiz lazım gelir. İlk zamanlarda Sayın Özal'ın sağlığında Amerika'ya gönderilen tıp elemanları Malatya'da hastane alt yapısı hazırlanmadığından uzun süre hizmet üretememişlerdir. Hastanenin tüm bölümlerinin zamanında ikmal edilememesi, yetiştirilen tıp elemanlarına iskan dahil olmak kaydı ile çalışabilecekleri ortamın zamanında hazırlanamaması, yapılan anlaşmaların kifayetsizliği, Özal Tıp Merkezinin arzu edilen seviyeye ulaşmasını engellemiştir. Yapılacak çalışmalar ve yatırımların hızlandırılması özenilen tıp merkezine kısa zamanda kavuşmamızı sağlayacaktır".

Belediye Başkan Vekili Sayın Rıdvan Karakaplan bu sorumuzu şu şekilde yanıtlamıştır: "Evet 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Turgut Özal tarafından projelendirilip Malatya ili hizmet sektörüne katılan Tıp Merkezi istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Bunda en büyük etken bürokrasi ve siyasi otoritenin pasifliğidir. Aslında misal yurtdışından gelecek donanım türlü dalaverelerle değiştirilip hem zamanında ulaşımı gecikmiş hem de eskiler Malatya iline gönderilmiştir. Bu tür sorunlar aşıldığında tıp merkezi gerçek görevi olan bölge hastane konumuna kavuşacaktır".

Sayın Mertcan Tıp Merkezi'nin gerekli ilgiyi görmediğini belirterek; bazı bürokratik engeller, Sayın Özal'ın ani ölümü, verilen sözlerin tutulması gibi nedenlerle istenilen seviyeye ulaşamadığını belirtmiştir.

6. Yatırımcılara Malatya'da hangi alanda yatırımı yapmalarını önerirsiniz? Bunun için ne gibi çalışmalarınız var?

Sayın Vali Yardımcısı Malatya ilinde tarıma dayalı sanayi'nin yatırımcılarca ilk sırada değerlendirilmesi gerektiğini belirterek sözlerini şu şekilde sürdürmüştür: "Malatya görüntü olarak tarıma dayalı, tarımsal üretimin ön planda olduğu en fazla istihdamın bu sektörde sağlandığı bir ildir. Dolayısı ile alt sektör içerisinde özellikle gıda sektörü yatırımcıya cazip gelecektir. Tabii dokuma sanayi yani tekstil sektörü de yatırımcılarca göz ardı edilmemelidir".

Sayın Selçuk'un ise bu soruya yanıtı: "İlin bu güne kadar ki en büyük kaynaklı projesi Dünya Bankası kredisiyle hayata geçirilecek olan atık su arıtma tesisidir. 70 milyon marklık bedeli olan bu yatırımı önümüzdeki günlerde ihalesi tamamlanarak inşaatına başlanacaktır. Karakaya baraj gölünün kirlenmesini önleyecek olan proje ile mesire yeri görünümünü kazanacak bölge yatırımcılarca turistik amaçlı tesis yapımı için değerlendirilebilir. Bunun dışında Malatya sanayi bölgesi olma yolunda ilerlemeler kaydetmektedir. Hali hazırda iki adet küçük sanayi bölgesi, bir adet Organize Sanayi bölgesi ve özel sektör imzalı birçok kuruluş çalışma ve hizmetlerini sürdürmektedir. Özellikle gıda sektörüne yatırım yapacak kuruluşların bu kararlarından karlı çıkacakları kanısındayım".

Sayın Karakaplan ise gıda ve tekstil potansiyelinin ön plana çıkartarak cevabını şu şekilde geliştirmiştir: "Malatya her ne kadar tarımsal ağırlıkta üretim yapan bir ilse de son yıllarda tamamlanan ve yapımı süren Organize Sanayi Bölgeleri ile Sanayi kenti olma yolunda da büyük aşamalar kaydetmiştir. Dokuma ve iplik sanayiinin Malatya'da uzun bir geçmişi vardır. Devletimizin kurmuş olduğu Sümerbank hem kalifiye eleman hem de yönetici kadrolarının yetiştirilmesine vesile olmuştur. Bu açıdan Giyim Sanayiinin ulusal ve uluslararası yatırımcılarca gözden ırak tutulması gereken bir ildir. Ayrıca meyve-sebze sanayiinin ön çalışmasının yapılması dolayısıyla ilde üretilecek sebze ve meyvelerin meyve

suyu, marmelat, konserve gibi projelerle değerlendirildiğinde istihdam kolaylığı ile birlikte rantabilitesinin yüksek olacağını nazardan uzak tutmamak gerekir".

Malatya ilinde gıda, tekstil ve makine sanayiinde büyük bir canlanma olacağını belirten Sayın Mertcan bu sektörlere gerekli rekabet gücü sağlandığında yatırım yapılması gerektiğini belirtmiştir.

7. Malatya ilinin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alması bir avantaj mı yoksa dezavantaj mıdır?

Sayın Vali Yardımcısı, ülkenin tek bir bayrak ve milli sınırı olduğunu ve devletin hiçbir bölgesinin bu sınırdan hariç düşünülmemeyeceğini belirterek Malatya'nın Doğu Anadolu Bölgesinde bulunmasının bir dezavantaj teşkil etmeyeceğini belirtmiştir.

Sayın Belediye Başkan Yardımcısı Cengiz Selçuk ise sorumuzu şu şekilde yanıtlamıştır: "Devlet yatırımlarını yaparken tabii ve coğrafi şartlarla beraber bölgenin ve ilin ihtiyaçlarını da göz ardı etmeden yatırımların maddi ve manevi dönüşümüne öncelik vererek hayata geçirmesi gerekir. Dolayısıyla illerin ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunması o bölge için avantajda dezavantajda olmaması gerektiği kanısındayım. Devlet Planlama Teşkilatı ve devletin yatırımcı kuruluşları tespit edilen yatırımları devletin imkanları çerçevesinde bütün bölgelerimizde olduğu gibi Malatya'mızda da yapıyor ve yapmaya devam edecektir".

Sayın Karakaplan bölgesel gelişme farklılıklarının devletin değil bireylerin suçu olduğunu belirterek sözlerini şöyle sürdürmüştür: "Malatya, bölgesel dağılımında Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde kalmış olabilir. Bu durum o ilin gelişimine engel değildir. Çünkü her bölgenin dolayısıyla her ilin gelişme potansiyeli farklıdır. 1990'lı yılların sonlarına kadar bölgede bir terör sorunu yaşıyordu. Devletimiz bu sorunu ortadan kaldırdı. Ancak bireyler, açık bir dille bizi yönetenler dinamik kalkınma sürecini belli il ve bölgelere sıkıştırıp kaldılar. Dolayısıyla ülkemizin doğusu hep üvey evlat muamelesi gördü. Ancak devletimiz son yıllarda GAP projesi, DAP projesi, yatırım teşvikleri, kalkınma programları, vb. bölgesel projelerle kalkınma hamlesi gerçekleştirmektedir."

Sayın Mertcan ise Malatya'nın Doğu Anadolu Bölgesinde yer almasını dezavantaj olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirterek kalkınmanın öncelikle illerde başlaması gerektiğini daha sonra bölgenin kalkınacağını belirtmiştir. Sayın Mertcan illerin kalkınmadan bölgelerin kalkınamayacağını dolayısı ile avantaj veya dezavantaj sorusunun il değil illeri barındıran bölge için sorulması gerektiğini vurgulamıştır.

8. Malatya ilindeki kamu yatırımları sizce yeterlidir? Kamu yatırımları hangi alanlara yönlendirilmelidir?

Kamu yatırımlarından çok özel sektör yatırımlarının ön planda olması gerektiğini belirten Sayın Gülen'e göre: "Kamusal yatırımların amacının karlılık olmaması, ekonominin verimini düşürmektedir. Dolayısıyla kamu, yatırımı konusunda düzenleyici rol oynamalıdır. Yatırımlar için mevcut sorunları ortadan kaldırmalı ve verimli yatırımlara zemin hazırlamalıdır. Ancak hizmet sektörü için kamusal yatırımların varlığı vazgeçilmez bir sonuçtur. Özellikle eğitim ve sağlık alanlarında".

Sayın Cengiz Selçuk'un sorumuza yanıtı şu şekilde olmuştur. "Malatya'mızda kamusal yatırımlar kalkınma planları çerçevesinde 1940'lı ve 1950'li yıllarda yapılmış günümüzde pek fazla önem verilmemiştir. Yapılan bazı kamusal yatırımların ve KİT kuruluşlarının ekonomiye yarardan çok zarar getirmesi ve birçoğunun atıl olarak beklemesi kamu sektörü yatırımlarının gözden düşmesine yol açmıştır. Kişisel fikrimyatırımların, bu konuda daha uzman olan özel sektör tarafından hayata geçirilmesidir".

Sayın Rıdvan Karakaplan ise, Malatya'da kamusal yatırımların yetersiz olduğunu belirtmiş ve hangi alanlarda yatırım yapılması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir. "Malatya'da kamusal yatırım yapılacaksa öncelik şu olanlara verilmelidir; Tamamlanmamış karayollarının sonuçlandırılması özellikle Nemrut-Tepahan yolunun, ile sivil bir havalimanı yapılması, yarım kalan tıp merkezi alanlarının hızla ikmal, İnönü Üniversitesinin ihtiyaç duyduğu fakülte ve yüksekokulların açılması, yapımı süren baraj ve enerji projelerinin hızla tamamlanması, doğalgaz hattının yapımı, çevre sorununun çözümü ve yeni fidan alanların oluşturulması, tehlike arz eden çevre yolu düzenlemesinin yapılması ve kayısı üretimi daha da güçlendirecek projelere imza atılması."

Sayın Mertcan ise kamusal yatırımların Malatya ilinde şeker, tütün, makine gibi belli alt sektörlerde yoğunlaştığını, bu yatırımların sanayi sektöründen çok, hizmet sektöründe ön plana çıkması gerektiğini vurgulamıştır.

9. Malatya ilinde özel sektör yatırımları yeterlidir? Değilse özel sektörün ilgisi ile nasıl çekilebilir?

Sayın Vali Yardımcısı ilde özel sektör yatırımlarının yeterli düzeyde olmadığını, mevcut organize sanayi bölgelerinin talep gelmesi halinde ihtiyaca cevap verecek güce sahip olduğunu, içsel ve dışsal risklerin önceden kestirilmesi halinde ilden kuruluşların memnun ayrılabilceğini belirtmiştir.

Sayın Belediye Başkan Vekili Cengiz Selçuk'a göre "Malatya'da özel sektör yatırımları istenilen seviyede değildir. İl sosyal ve ekonomik şartlar dahilinde yatırımcılarca tercih edilen bir il olması lazım gelirken türlü nedenlerle gereken ilgiyi görmemiştir. Varolan sanayide belli sektörlerde toplanması, kaynak yetersizliği, uzmanlaşma eksikliği vb. nedenlerle özel sektör yatırım kararı ya almamıştır ya da çok zor almıştır. Bu tür ve buna benzer negatif etkiler giderildiğinde özel sektör yatırımlarının istenilen seviyeye ulaşacağını düşünüyorum".

Bir diğer Belediye Başkan vekili Sayın Karakaplan ise özel sektör yatırımlarının Malatya ilinde yetersiz olduğunu belirterek bu durumun önündeki en büyük engelin yatırım teşviklerinin sağlanamayıp, krizler neticesinde faiz oranlarının yükselerek yatırımların karlılığını düşürmesine bağlamıştır.

Sayın Mertcan'ın sorumuza yanıtı şu şekilde olmuştur. "Malatya ilinde özel sektör yatırımları özlenen beklenen seviyede değildir. Hal böyle iken birde son yıllarda yaşadığımız ekonomik krizler yatırım kararlarının ertelenmesine yol açmıştır. Faiz oranlarının yükselmesi, yatırım teşviklerinin azalması, sektörlerin ellerindekilerini de kaybetmeme çabası imalat sektörünün gelişimini engellemiştir. Kriz sonucunda Malatya ilinde kapanan fabrika sayısının 22 olması üzücü bir gerçektir. Kaybolan güven ortamı yeniden sağlanır ve faiz oranları gerilerse özel sektör yatırımlarında Malatya'nın da büyük oranda pay alacağını düşünüyorum".

10. İleride Malatya'yı ne gibi fırsat ve tehlikeler beklemektedir?

Sayın Vali Yardımcısına göre: "Malatya'nın sahip olduğu en önemli değer üretiminde dünya lideri olduğu kaysısıdır. Ürün geliştirme projesi kapsamında malın kalitesi artırıldığında rekolte ve gelir daha da artacaktır."

Sayın Cengiz Selçuk fırsatlardan çok tehlikelere dikkat çekerek sözlerini şu şekilde sürdürmüştür: "Malatya'yı il olarak bekleyen birçok tehlike bulunmaktadır. Bunların başında da hızlı nüfus artışı ve istihdam sorunu gelmektedir. Bunlardan başka eldeki sermayenin il dışına kaçması, suç oranının artması ve mevcut kaynakların verimli alanlarda kullanılamaması da ili bekleyen tehlikeler arasında sayılabilir."

Sayın Rıdvan Karakaplan'ın ise sorumuza yanıtı şu şekilde olmuştur: " Malatya ili konum olarak Doğu Anadolu Bölgesinde daha iyi coğrafi koşullara sahiptir. Su kaynağı bölgede en bol doğal değerdir. Bu tarımsal açıdan ilin önemli bir avantajıdır. Ayrıca ilin bölgede daha batıda yer alması ulaşım açısından, hastane ve üniversite kalitesi de sosyal açıdan ile üstünlük sağlayabilir. Malatya için özel ve kamu sektörü yatırımlarının yetersizliği, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeterince destek görememesi, tarımsal arazilerinden verimli olanlarının bu sektörde kullanılmayıp ikame edilmesi, Malatyalı olan müteşebbislerin genelde Malatya dışında yatırım yapmaları nüfusun son yıllarda iyice artması ve beklenmedik ekonomik krizler büyük tehlike arz etmektedir."

Sayın Mertcan'a göre Malatya'nın en büyük sorunu ekonomik olarak kaynak yetersizliği, sosyal olarak hızlı nüfus artışı, ekolojik olarak çevre kirliliği ve sosyolojik olarak beklenmedik krizlerin yaşanmasıdır.

1.4. Değerlendirme

Görüşme sonucu katılımcılığı sağlayarak bölgesel SWOT Analizinin ikinci adımı gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalara ek olarak gözlemlerin birleştirilmesi ve yapılan değerlendirme ile SWOT Analizi tamamlanmış olacaktır.

1.4.1. Anahtar Başarı Faktörleri (Güçlü Yönler)

Anahtar başarı faktörleri rekabetçi üstünlüğü sağlayan faktörlerdir. Türkiye ve uluslararası platformda rekabeti belirleyen temel faktörler şunlardır: Maliyet, kalite, teknolojik yapı, verimlilik, girişimcilik.

(1=Yüksek, 2=Orta, 3=Düşük)

Faktörler	1	2	3
İşçilik Maliyeti		*	
Kalite			*
Teknolojik Yapı			*
Verimlilik		*	
Girişimcilik			*

Tablodan da görüldüğü gibi ilde anahtar başarı faktörleri açısından üstünlük söz konusu değildir. İşçilik maliyeti ve verimlilik orta dereceli rekabet üstünlüğü sağlarken, girişimcilik, kalite ve teknolojik yapı düşük derece üstünlük sağlayan faktörlerdir.

1.4.2. Kritik Çevre Faktörleri (Tehlikeler)

Malatya ili için kritik çevre faktörleri şu şekilde saptanmıştır.

- İl göç alan bir konuma sahiptir. Bu durum işsizlik nedeniyle ilde psiko-sosyolojik bir tahribat yaratabilir.
- İlde işsizlik oranının yüksek olması sosyo-ekonomik gelişmeyi olumsuz etkileyebilir.
- Malatya'da risk alma yeteneğine haiz müteşebbisler bulunmamaktadır.
- İlde kamu ve özel sektör yatırımları istenilen seviyede değildir. Yaşanan krizler ve teşvik kredilerinin yeteri olmaması yatırım kararları önünde büyük engel teşkil etmektedir.
- İl yetişmiş insan gücü çekmemektedir.
- Malatya'nın mevcut işletmelerinin teknolojik gelişimi geriden takip etmesi ürün kalitesi ve rekabet açısından tehlike yaratabilir.
- İlin hem birinci hem de ikinci derece deprem bölgesinde yer alması yatırım için ilin çekiciliğini azaltabilir.
- İlde mevcut nihai ürünün çeşitliliğini sağlamaya yönelik AR-GE çalışmalarının tatmin edici olmaması ekonomiyi olumsuz etkilemektedir.

- İlde kalifiye işgücü istenilen seviyede değildir.

1.4.3. Gelecek Yönelimli Fırsatlar

- İlde tarımsal üretim, gıda ve tekstil sektörü yatırım yapılacak önemli sektörlerdir.
- İlde hızla gelişen Organize Sanayi Bölgeleri sanayi sektörünü iyiden iyiye canlandırmaktadır.
- Bölgede terör sorununun sona ermesi sosyo-psikolojik açıdan yatırım kararlarını olumlu etkileyecektir.
- Faaliyette bulunan sektörlerin genelde ihracat eğilimli olmaları ülke ekonomisi için büyük girdi sağlamaktadır.
- Coğrafi şartlar, doğal kaynaklar ve kara, hava, demiryolu ulaşımı il için önemli fırsatlardır.
- İleride ilin büyük şehir olma beklentisi, G.S.Y.İ.H.'dan alacağı payı arttıracak olmasından dolayı, müteşebbislerce değerlendirilecektir.
- İlin sahip olduğu tarihi değerler turizm sektörüne yapılacak yatırımların çekiciliğini arttırmaktadır.

1.4.4. Zayıf Yönler

- İlin en büyük dezavantajı girişimcilik ruhunun eksik olmasıdır.
- İlde hedef genelde kayısı üzerine kurulmuş diğer sektörler ihmal edilmiştir.
- İlin ekonomik, sosyal, beşeri, coğrafi, sosyolojik yapısına uygun hedef ve projeler saptanmamıştır.
- Küçük ve orta ölçekli işletmeler desteklenmemektedir.
- Son yıllarda, var olan istihdam sorunu daha da derinleşmiştir.

- Orman tahribatı ve Çevre kirliliği ekolojik sorun yaratmaktadır.
- İl teknolojik yeniliği üst düzeyde takip etmemektedir.
- İlde üretilen nihai mal ve ürünlerin gümrük çıkışlarının büyük liman kentlerinden yapılması sermaye birikimi açısından büyük sorun yaratmaktadır.
- İlde var olan kamu yatırımlarının verimliliği oldukça düşük düzeydedir.
- ilde var olan şirketler genelde aile şirketleridir. Bu da ilde güvensizliğe bir işarettir.
- İlin Master (Gelişim) planı tam olarak hazırlanamamıştır. Bu durum tüm sektörler için verimli yatırım olanlarının ikame edilmesine yol açmaktadır.
- Kamusal yatırımların tamamlanamaması veya atıl olarak bekletilmesi ekonomiye büyük zarar vermekte ve işsizlik sorununu büyötmektedir.
- İlin ihtiyaç duyduğu fakülte ve yüksekokulların açılmaması eğitim seviyesi ve kalitesi açısından problem yaratmakta ve nitelikli eleman sıkıntısına yol açmaktadır.
- İlin spor anlayışının futbol üzerine kurulu olması, fiziki gelişimi ve spor anlayışının çeşitlenmesini engellemektedir.
- İlde kurumlar arasında koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Bu durum yatırımların önüne bürokrasi engelini çıkarmakta ve il için büyük dezavantaj yaratmaktadır.
- İlde firmaların kalite bilincinin gelişmemesi ve AR-GE yatırımlara fazla pay ayrılmaması şirketleri monoton üretim alanı içinde yalnızca kar etme döngüsü çerçevesine bırakmıştır.

1.5. Değerlendirmeye İlişkin Sonuç

Malatya ili ekonomisi tarıma dayalı bir yapıya sahiptir. Tarım sektörü içinde de kayısı üretimi en yüksek değere sahip ürün konumundadır. Tarım sektörünün ardından ikinci sırada ise hizmet sektörü yer alır.

İlin komşu illerle ilişkisi zayıftır. Komşu illerin ekonomik standardının Malatya iline göre daha kötü olması bu duruma etkindir. Planlanan projelerin hayata geçirilmesi ve sanayiinin gelişimi diğer illerle olan etkileşimi artırır.

Malatya'ya doğu illerinden büyük oranda nüfus göçü yaşanmaktadır. Yaşanan göçün öğrenci, asker, işçi, memur gibi kalabalık çapta nüfusa sahip gruplardan oluşması ilde tüketimi arttırmaktadır. Paranın dolaşım hızının bu denli yüksek olması talebi canlı tutmakta bu da üretim ve istihdam seviyesini arttırmaktadır.

Malatya'da yatırımlar istenilen seviyede değildir. İlde kazanılan sermaye Malatya yerine başka illerde yatırıma dönüştürüldüğünden sürekli olarak sermaye göçü yaşanmaktadır. Yine Malatya'da üretilen nihai mal ve ürünlerin gümrük çıkışlarının Mersin, İskenderun, İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerden yapılması G.S.Y.İ.H.'dan alınan payı azalttığından sermaye birikimini daha da azaltmaktadır.

İlde tarihi ve turistik mekanların ilgi çekici olmasına rağmen bakımsız olması turizm gelirinin çok küçük seviyede kalmasına yol açmaktadır. Bu tür SİT alanlarında alt yapı ve üst yapı sorunu giderilirse buradan ciddi bir gelir elde edilecektir. Elde edilen gelirin yatırıma dönüştürülmesi veya tasarruf edilerek geleceğe yatırım yapılması ekonomik açıdan ile avantaj sağlar.

İşlemiş olduğumuz değerlendirmeler çerçevesinde elde edilen sonuç, il için önemli değişkenlerin, üretim, nüfus ve turizm olduğunu göstermektedir.

2. MALATYA İLİNİN POTANSİYEL GELİŞME OLANAKLARI

İllerin birbirleri ile olan ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyelerinin tespiti ve bu değişkenlere göre sıralaması yapılırken göz önünde bulunduran en önemli faktörler, ildeki işgücü talebinin, nüfus yapısının, eğitim ve sağlık hizmetlerinin, mevcut altyapı olanaklarının, gelir düzeyinin, mevcut sermaye birikiminin, il nüfusunu karşılayıp karşılamadığıdır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde Malatya iline ait sosyo-ekonomik değişkenler cari ve sabit değerlerle ait olduğu yıl ve ülke ortalaması da göz önüne alınarak diğer illerle ve ilin bulunduğu bölgenin diğer bölgelerle karşılaştırılması yapılarak değerlendirilmiştir.

Malatya ili demografik, istihdam, sanayi, tarım, ticari, mali, eğitim, sağlık, altyapı gibi değişkenler göz önüne alındığında sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 38. sırada yer almaktadır. Ayrıca Malatya, sosyo-ekonomik gelişmişlik değerleri açısından 3. derece gelişmiş iller grubuna girmektedir.

Malatya ili 2000 yılı itibari ile gayri safi Yurtiçi Hasıla, sıralamasında, Cari fiyatlarla 992.948.237 milyon TL ile 28. sırada yer alırken, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla sıralamasında 1.110.121 milyon TL. ile 44. sırada yer almaktadır.⁹⁴

Malatya ilinde coğrafi koşullar tarım ve sanayi için elverişli bir ortam sağlamaktadır. İlde tarım sektörü halen ağırlığını korumaktadır. İmalat sanayii de esas itibari ile tarıma dayalı bir gelişme göstermişse de son yıllarda büyük bir atılım içerisinde dir.

Malatya genç nüfusun ağırlıkta olduğu bir demografik yapıya sahip olduğundan ilde işgücü sorunu yoktur. ancak sahip olunan bu emek faktörü üretim sürecinde tam olarak değerlendirilememektedir. Bu açıdan il gerekli yatırımlarla desteklendiğinde ciddi gelişim gösterecek yapıya sahiptir.

Malatya ili tarıma dayalı bir yapıya sahiptir. Bu yapı içerisinde en büyük paya kayısı üretimi hakimdir. Bu ürün üzerinde yapılacak çalışmalar kalite ve ürün çeşitliliği sağlayacağından gıda sektöründeki verimliliği arttıracaktır.

İlde varolan sorunlardan biri, belki de en önemlisi yaşanan sermaye ihracıdır. Oysaki ilde sanayiinin gelişimi açısından yatırıma yönlendirilecek sermayecinin varlığı ve bu sermayenin yatırım alanlarına özendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bu da ancak ile yönelik yapısal tedbirlerle mümkün olabilecektir. Bu tedbirler ise vergi muafiyetleri, sigorta priminin bir kısmının Devlet tarafından karşılanması, ucuz girdi sağlanması gibi

⁹⁴DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, (Ankara: 2002), s.13.

uygulamalardır. Bu tür destekler Malatya'ya sağlanırsa sermaye göçünün tersine dönmesi beklenebilir.

İlde hayvancılık ve yan ürünleri de kalite bakımından yeterlidir. Tekstil sanayii bu potansiyeli değerlendirebilirse ile ciddi bir sermaye akışı sağlanabilir.

Malatya'ya hava, kara ve demiryolu ile ulaşmak mümkündür. Demiryolu bakımından kavşak noktasında yer alan il önemi sürdürmektedir. Ancak karayolu standardının düşük olması ve hava alanının askeri statüye sahip olması önemli bir eksikliklerdir. Bu eksiklikler hızla giderildiğinde ilin ekonomik gelişimi daha da hız kazanacaktır.

Malatya'da hizmet sektörünün kalitesinin daha da artırılarak geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan fakültelerin açılması ve tıp merkezinin yarım kalmış kısımlarının tamamlanması gerekir. Bu durum aynı zamanda ildeki ticari hayatın canlılığında arttıracaktır.

İlde madencilik sektörü de gelecek vaad eden sektörler arasındadır. Bu sektörde, girişimcilerce gerekli destek sağlandığında gözden uzak tutulmamalıdır.

Malatya ili yukarıda sayılan sosyo ekonomik gelişmişlik kriterlerinin bir çoğunda bölge içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Ancak aynı kriterler açısından bölgenin diğer bölgeler arasında son sırada yer alması ili ekonomik ve sosyal açıdan ister istemez olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzluğu ortadan kaldıracak proje ve planlar uygulanarak gerekli teşvik sağlanırsa terör nedeni ile bölgeden kaçmış olan girişimci tekrar bölgeye çekilebilir.

2.1. İlin Gelişmesinde Dokuz Faktör Modeli

<u>A. Üst yapı (Fiziki) Faktörleri (Kaynaklar)</u>	<u>DURUM</u>
1. Doğal Kaynaklar	Yeterli
2. İş üretim İklimi	Yeterli
3. İç talebin varlığı	Kısmen Yeterli
4. Destek Sanayi	Kısmen Yeterli

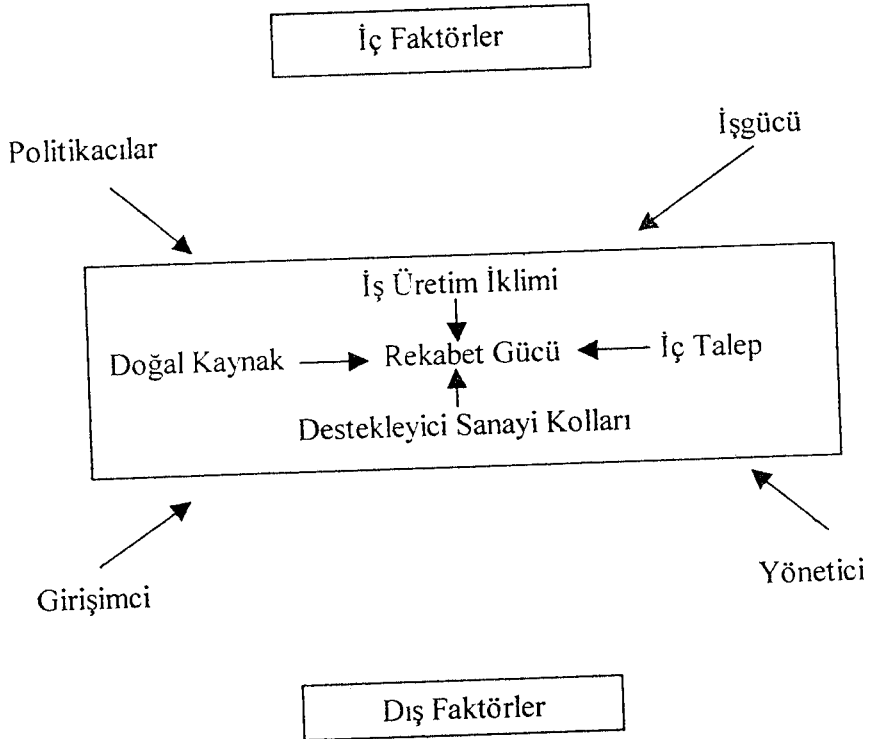
B.Alt yapı (İnsan gücü) Faktörleri (Kaynaklar)**DURUM**

5. Vasıflı-Vasıfsız İşgücü	Kısmen Yeterli
6. Politikacı ve Teknokratlar	Kısmen Yeterli
7. Kurumsal Altyapı	Kısmen Yeterli
8. Beşeri Sermaye	Kısmen Yeterli

c. Özerk Faktör**DURUM**

9. Öngörülme yenler	Kısmen Yeterli

Malatya ili, 9 faktör modeli açısından 2 faktör yeterli, 7 faktör kısmen yeterli, bulunmuştur.

2.2. İlin Planlamasında Amaç-Araç Matrisi

Hedef	: İlde imalat sanayiinin geliştirilmesi ve üretilen katma değerın arttırılması
Yaklaşım	: Fonksiyonel
Bölge Seçimi	: Homojen
Planlama Tipi	: Tarım, hayvancılık, hizmet ve turizm sektörünün ihmal edilmeden imalat sanayiinin canlandırılması.
Kuvvet İlişkisi	: Yerel Yönetim+Merkezi Yönetim
Konu	: Genel İl
Geleneksel Yapı	: Geleneksel tarım ve hayvancılık

İlde Amaç-Araç Matrisinin Uygulanması

Homojen Bölge	: Genel İl
Ürün	: Tarımsal ve hayvansal ürünler ile gıda ve tekstil sektörünün canlandırılması ve kaynakların en etkin biçimde kullanılması.
Finansman	: Bölgeye geliştirilmesi planlanan sektöre yapılacak yatırımlar için teşvik belgesi verilmesi, sivil ekonomik kuruluşlarla gerekli irtibat kurularak bölge dışından ile sermaye akışı sağlanması, ilden dışı sermaye ihracının önlenmesi.
Altyapı	: İlde organize sanayi bölgesi çalışmalarının yapılması ve geliştirilmesi planlanan sektörün alt ve üst yapı sorunlarının kamu kurumlarınca giderilmiş olması.

- Ulaşım : İlin komşu illerle olan ulaşımını sağlayan yolların iyileştirilmesi, Malatya-Darende ve Malatya-Elazığ yolunun bölünmüş yol haline getirilmesi, ile sivil bir hava limanı yapılması, Malatya Nemrut-Tepahan yol inşaatının tamamlanması, Malatya Kayseri ve Malatya-Adıyaman-Gaziantep yollarının iyileştirilmesi.
- Paket Projeler : İlde sinerji ve ekonomik çarpan ile hızlandıran etkisi yaratacak projelerin oluşturulması.
- Kontrol Aletleri: Bürokrasinin azaltılarak, siyasilerin konuya duyarlılığının sağlanması, özel sektör yatırımları için devlet teşvikinin verilmesi, iş adamlarını konuya özendirerek kaynak tahsisinin yapılması, ildeki sivil toplum örgütlerinin bilinçlendirilmesi, kamu yatırım projesi bütçesinden faydalanılması.

SONUÇ

Malatya ili tarihi M.Ö.'lere dayanan ve bir çok uygarlığa ev sahipliği yapmış bir ildir. Buna rağmen ekonomik ve sosyal açıdan son sırada yer alan Doğu Anadolu Bölgesinde yer alması ekonomisinin gelişimi önünde büyük engel yaratmış bir il konumundadır.

Çalışmamızın temel amacı, ilin sosyo-ekonomik yapısı, yöresel, bölgesel ve sektörel sorunları ve bu sorunları gidermeye ilişkin çözüm önerileri sunmaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde ilin coğrafi açıdan sahip olduğu konumu ve bölgesel tanımı yapılmış, ikinci ve üçüncü bölümünde sosyal ve ekonomik açıdan sayısal analizi ayrıntılı olarak işlenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise Malatya iline SWOT analizi uygulanmıştır. SWOT analizi ile Malatya'nın güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehlikeleri gözler önüne serilerek bölgesel açıdan gelişim potansiyeli ve bu potansiyele uygun değerlendirmeler yapılmıştır.

SWOT analizi, firmanın güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehlikelerin belirlenmesinde kullanılır. Bu analizle işletmeyi etkileyen iç ve dış etmenler belirlenir. İşletmenin dış çevresinin analiz edilmesiyle, o işletmenin karşılaşılabileceği fırsat ve tehlikeler belirlenir. Bu analizinin yapılmasından amaç işletmenin mevcut durumunun, güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konularak, geleceğe yönelik stratejik imkanların hazırlanmasının sağlanmasıdır. Stratejik üretim süreciyle işletmenin örgütsel imkan ve yeteneklerin, pazar fırsatlarına ve rekabet koşullarına uyumlaştırılması amaçlanır.

Bu açıklamalar içerisinde bölge ve il açısından swot analizi ilin güçlü ve zayıf yanlarının belirlenmesi ve bu çerçevede, şimdiki ve gelecekte var olan veya ortaya çıkabilecek fırsatlarının ve risklerin değerlendirilerek potansiyel gelişme sürecinde kalkınma stratejisinin ortaya konulmasına olanak sağlayan bir disiplin olarak ifade edilebilir.

Malatya ili için yapılan Swot analizinde ilk olarak ilin rekabet yapısına etkide bulunan faktörler saptanarak bölge ve ülke içinde Malatya'yı diğer illerden üstün kılan ve zayıf

bırakan yönlerin sayısal analizi yapılmıştır. İkinci aşamada Swot analizinin katılımcılığı öngören stratejik planlama disiplini ile uygulanarak ildeki öncü kişilerle görüşmeler yapıp Malatya'nın sosyo-ekonomik sorunları ve bu sorunlara çözüm önerileri saptanmaya çalışılmıştır.

Malatya'ya uygulanan bölgesel analizi değerlendirdikten sonra çalışmamızı şu şekilde özetleyebiliriz:

Malatya bölge içerisinde yer alan diğer illere nazaran daha gelişmiş bir yapıya sahip olduğundan her daim göç alan bir il olmuştur. Bu göç dalgasının genelde çalışabilir yaştaki nüfustan oluşması ilde ucuz işgücü oluşumuna yol açmıştır. Dolayısı ile özellikle tarım ve imalat sanayiinde yapılacak yeni yatırımlar gerekli teşvikler sağlandığında emek faktörü yönünden bir sıkıntı yaratmayacaktır.

Tarım sektörü Malatya GSYİH'sı içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Tarımsal üreti içerisinde ise en yüksek paya kayısı üretimi sahiptir. Ancak üretilen kayısı yaş ve kuru olarak iki şekilde ihraç edilmekte ürünsel çeşitlilik sağlanamamaktadır. Bu doğrultuda Malatya'ya kurulacak meyve suyu fabrika veya fabrikaları gıda sektörü ve dolayısı ile imalat sanayiinde ciddi sıçramalar yaratacaktır.

İlde gelecek vaad eden ve üzerinde önemle durulması gereken bir diğer sektör turizm sektörüdür. Var olan doğal güzellikler gerekli kamu ve özel sektör desteğini gördüklerinde il ve bölge bazında gelir, istihdam ve tanıtım gibi sosyo-ekonomik etkilere yol açacaktır. Özellikle dünyanın 8. harikası kabul edilen Nemrut dağı üzerine kurulacak turizm politikası önemli sonuçlar yaratabilir.

Malatya nüfus piramidi içerisinde genç nüfus, en yüksek payı almaktadır. Ancak bu genç nüfusun yeterince eğitilememesi ili kalifiye eleman sıkıntısına sokmaktadır. Bölgesel ve ulusal gelişim açısından büyük önem taşıyan bu konu üzerinde önemle durulmalıdır.

Malatya için en büyük sorun ilin mevcut potansiyel yapısına uygun bir kalkınma planlaması yapılmamasıdır. Kurumlar arasında bulunan eşgüdüm sorunu ve halkın monoton yaşam tarzı ildeki sosyo-ekonomik gelişimin önündeki en büyük engellerden birisidir.

Öncelikle yapılması gerekli olan Malatya'nın gelişim gösterme gücüne sahip mevcut sektörel yapısının belirlenmesi ve gerekli planlamanın yapılması, bunun da uygun bir proje ile desteklenmesidir.

İl için sorun teşkil eden diğer bir konu, Malatya'nın her yönden geri kalmış olan Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almasıdır. Bu olumsuz yapı içerisinde avantaj teşkil eden taraf ise Malatya'nın bölge içindeki diğer illere nazaran daha iyi ekonomik ve sosyal göstergelere sahip olmasıdır. Bu durum girişimcilere açık bir dille izah edilirse ve gerekli teşvikler sağlanırsa kriz ve terör neticesinde bölgeden kaçmış olan müşebbislerin tekrar ve dolayısı ile yöreye ilgisi çekilebilir.

Malatya ili 2000 yılı itibariyle Gayrisafi Yurtiçi hasıla sıralamasında cari fiyatlarla, 992.998.237 milyon TL. ile 28. sırada yer alırken, kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla sıralamasında 1.110.121 milyon TL. ile 44. sırada yer almaktadır. Malatya ili bu rakamlarla bölge içerisinde en yüksek değeri yaratan ildir.

İlde sanayileşme atılımları kararlı bir şekilde yürütülmeye çalışılırken elde bulunan tasarrufların yatırımlara dönüştürülememesi veya dönüştürülecek projelere yönelinmemesi, işletmelerin kendilerini ifade etme, pazarlama ve kaynak sorunları, organizasyon ve koordinasyon eksikliği, atıl olarak bekleyen kamu yatırımları ekonomik açıdan büyük eksiklik yaratmaktadır. Oysa bu eksikliği giderecek hedef projeler seçilmesi halinde Malatya güçlü bir kalkınma sürecine girebilir. Bu politika devlet yardımları ile desteklendiğinde kalkınma süreci yöresel olmaktan çıkar, bölgesel hatta ulusal bir boyuta sürüklenebilir.

Malatya ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Bu tarımsal yapının işlenmesi ile elde edilen ürünler coğrafi açıdan bir sorun teşkil etmezken verimlilik yönünden gerekli sonuç sağlanamamaktadır. Bu doğrultuda tarımsal verimliliğin artırılması için gerekli önlemlerin alınması gereklidir. Özellikle ilde kurulacak bir zirai mücadele ve araştırma enstitüsü, kayısı ve diğer tarımsal ürün çeşitlerinde, tahmin ve erken uyarı ile biyolojik metotların uygulanmasını ve geliştirilmesini sağlayacaktır. Yine il kontrol laboratuvarının kurulması, su ürünleri üretim ve deneme istasyonunun kurulması ve kayısı birliğinin desteklenmesi ilin tarımsal verimliliğini arttıracaktır. Verimli hale gelen sektör yeni

yatırımlarla destekleneceğinden ve kapasite kullanım oranını arttıracığından ek istihdam ve rekabet üstünlüğü sağlayacaktır.

İlde sanayiinin daha da gelişmesi açısından yatırıma yönlendirilecek sermayenin varlığı ve bu sermayenin yatırım alanlarına özendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bu da ancak ile yönelik yapısal tedbirlerle mümkün olabilecektir. Bu tedbirler en yalın şekli ile vergi muafiyetleri, sigorta primlerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanması, ucuz girdi sağlanması vb. uygulamalardır.

Malatya'nın bir başka sorunu işsizliktir. Özellikle aldığı göç ve yaşanan ekonomik krizlerle son yıllarda alevlenen bu ekonomik sorun; ilde sosyo-psikolojik etki yaratmaktadır. Dolayısı ile bu durumda iktisadi rasyonalite yeni yatırımların yapılması veya alternatif üretim imkanları yaratılması olmalıdır. İlde bulunan sanayi, tamamı ile tarımsal ürünleri işleme ve dokuma sektörü üzerine kurulu olduğundan bu sanayilerin geliştirilmesi veya ulusal pazardan ithal edilen hammadde ve yan ürünlerin il sınırları içerisinde temin edilecek yatırımlara yönelmesi ve girişimcilerin bu yönde teşvik edilmesi ekonomiyi olumlu etkileyecek, yeni istihdam alanları yaratacak ve işsizliğe çare olabilecektir.

İlde yaratılan katma değer istenilen düzeyde değildir. Bu durumun nedeni, ilde üretilen nihai mal ve ürünlerin gümrük çıkışlarının Mersin, İskenderun, İzmir, İstanbul gibi büyük liman kentlerinden yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu tip bir süreç büyüme için gerekli olan sermaye birikimini olumsuz etkilemektedir. Bu görüntü tersine çevrilebilip Malatya'da üretilen nihai mal ve ürünlerin gümrük çıkışlarının Malatya Gümrük Müdürlüğü'nce kayıt altına alınması hem ilden sermaye göçünü önleyecek, hem de yaratılan katma değer artacağından ilin GSYİH'dan aldığı pay daha da büyüyecektir.

Malatya'da bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin daha fazla destek görmesi gereklidir. Son yaşanan Şubat ve Kasım krizi ile kapanan 22 firmanın yanında ayakta durmaya çalışan KOBİ'ler destek görmediği takdirde işsizlik sorununu daha da büyütecektir. Bu sorun KOBİ'lere sağlanacak kısa ve uzun vadeli ve düşük faizli kredilerle veya kentsel bazda uygulanabilecek İstanbul Yaklaşımı gibi modellerle engellenebilir.

Malatya ulaşım planlaması içinde önemli bir konuma sahiptir. Ancak bölgeler arası geçiş merkezi özelliğine sahip olan ilde ulaşım altyapısının tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle Malatya-Elazığ ve Malatya-Kayseri karayolları ağının daha uluslararası normlara kavuşturulması ekonomik, ticari ve sosyal yönden, ile olumlu katkı sağlayacaktır.

İlde sivil bir hava alanı yoktur. Hava taşımacılığının askeri hava alanı aracılığı ile yapılması belli olumsuzluklar arz etmektedir. Malatya'nın en önemli ihraç ürünlerinden biri olan yaş kayısının çabuk bozulan bir meyve olması, ilde hava alanının önemini oldukça artırmaktadır. Dolayısı ile Malatya'da yapılacak sivil bir havalimanı bölge şehir konumundaki ve büyük şehir adayı olan il için olumlu bir atılım olacaktır.

Malatya aynı zamanda bakırcılık ve halıçılık gibi geleneksel el sanatlarına da yatırım yaparak bunları iç ve dış piyasaya sunabilir. Bu potansiyele sahiptir.

İlde hizmetler sektöründe her daim gelişim içerisinde. Bölge sağlık merkezi konumundaki il gerekli eksiklikler giderildiğinde sağlık turizmiyle ilgi çekici bir yapıya kavuşabilir.

Ayrıca ilin ihtiyaç duyduğu fakülte ve yüksek okulların İnönü Üniversitesi bünyesinde kurulması hem ekonomik ve sosyal hayatı canlandıracak hem de yetişmiş insan gücü sorunu çözüme kavuşacaktır. Bunun için ilde altyapı mevcuttur.

Malatya ilinin gelecekte daha güçlü ekonomik ve sosyal yapıya sahip olabilmesi için devlet desteği ile yapılacak projelerin de hızla hayata geçirilmesi önemlidir. Özellikle bölgesel kalkınma planlaması içerisinde değerlendirilmesi gereken DAP Projesi tamamlanıp sonuçları alınmaya başlandığında Malatya bölge içerisindeki gücünü her alanda daha da arttıracak hatta ülke içinde sayılı sanayi kentlerinden biri haline gelecektir.

Malatya gelişim organizasyonu içerisinde hedef projeler; istihdam olanaklarını geliştirmek, gelir ve katma değer artışı sağlamak, sermaye birikimini büyütme ve sermaye göçünü önlemek, sürdürülebilir bir kalkınma gerçekleştirmek, sektörel gelişimi sağlamak ve

bölge içerisinde çarpan etkisi yaratacak programlar çerçevesinde ele alınmalıdır. Özellikle kurumlar arasında güçlü bir eşgüdüm yaratılırsa kalkınma hamlesi daha da çabuklaştırılabilir.

EKLER

EK-A MALATYA İLİNDE ÖNCÜ KİŞİLERLE

YAPILAN GÖRÜŞME SORULARI

1. Malatya ilinin Türkiye'deki ve bölgedeki konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Bölge içerisinde Malatya İline olumsuz bakış açısına sahip iller var mı?
3. Sizce Malatya'nın güçlü ve zayıf yönleri ile ilin sorunları ve sorunlarına çözüm önerileriniz nelerdir?
4. Malatya İli'nin Turizm potansiyelini ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak için ne gibi çalışmalar yapılmalıdır?
5. Daha önce ciddi bir proje olarak lanse edilen Özal Tıp Merkezi neden istenilen seviyeye ulaşmamıştır?
6. Yatırımcılara Malatya'da hangi alanda yatırım yapmalarını önerirsiniz? Bunun için ne gibi çalışmalarınız var?
7. Malatya'nın Doğu Anadolu Bölgesinde yer alması bir avantaj mı yoksa dezavantaj mıdır?
8. Malatya ilindeki kamu yatırımları sizce yeterlidir? Kamu yatırımları hangi alanlara yönlendirilmelidir?
9. Malatya ilinde özel sektör yatırımları yeterli midir? Değilse özel sektörün ile ilgisi nasıl çekilebilir?
10. İleride Malatya ilini ne gibi fırsat ve tehlikeler beklemektedir?

KAYNAKÇA

Kitaplar

BAYRAKTAR, Fulya. **Uygun Yatırım Alanları Araştırması**, Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları, Ankara, Haziran 1998.

DİNCER, Ömer. **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 3. Basım, İstanbul, 1998.

DİNLER, Zeynel. **Bölgesel İktisat**, Beşinci Basım, Ekin Kitapevi, Bursa 1998.

EREN, Gülten. **Stratejik Yönetim Sürecinde Swot Analizi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 1991.

KARLUK, Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999.

Malatya Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi. **Yerel Ekonomik Gelişme Programı**, Malatya, 1996.

Malatya Valiliği. **Malatya 2000**, Kültür Yayıncılık, Ankara, Ekim 2000.

MORTAN, Kenan. **Tatbiki İktisadi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1993.

OĞUZ, Mevlüt. **Malatya Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Durumu (M.Ö.1500-M.Ö. 1920)**, Kişisel Yayınlar, İstanbul, 2000.

Makaleler

DOĞAN, Hasan Hüseyin. "Bölgesel Dengesizliği Çözmede O.S.B.'lerin Kentleşmeye etkisi ve Malatya Örnek Olayı", İnönü Üniversitesi, **İİBF Dergisi**, Malatya, Aralık 1997.

Dergiler

- "Malatya Tarihi", **Babaeski Malatyalılar Kültür ve Dayanışma Derneği Dergisi**, S:1, Haziran 2002.
- ASLAN, Cemal. "Meskenlerde Su Tüketimi", **Malatya Belediyesi Dergisi**, Temmuz 2002.
- BAYRAM, Bünyamin. "İnönü Üniversitesi Faaliyeti ve Öğrencilere Sağlanan Hizmetler", **Malatya İnönü Üniversitesi Dergisi**, S:3, Haziran 2001.
- ETHEM, Hilmi. "Dünyaca Ünlü Atların Yetiştirildiği Sultansuyu Harası", **Malatya Çevre Koruma Vakfı Dergisi**, S:2, Aralık 2000.
- KORKMAZ, Bülent. "Nemrut Dağı", **Malatya Çevre Koruma Vakfı Dergisi**, S: 1, Haziran 2000.

Kurum Yayınları

- DİE, **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Malatya**, Ankara, 1998.
- DİE, **Haber Bülteni**, Ankara, Aralık 2001.
- DPT, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, Ankara, 2002.
- Malatya Battalgazi Kaymakamlığı, **İlçeyi Tanıyalım**, 2002.
- Malatya Belediyesi, **Şehir Planı**, 2001.
- Malatya D.S.İ Bölge Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2001.
- Malatya Gümrük Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002.
- Malatya İl Daimi Encümeni Mütealası, Malatya, 2002.
- Malatya İl Planlama Uzmanlığı, **Brifing Notları**, 2001.

- Malatya İl Sağlık Müdürlüğü, **İl Sağlık İstatistik Yıllığı**, 2002.
- Malatya İl Tarım Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002.
- Malatya Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü, **Proje Programı**, Malatya, 2002.
- Malatya Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002.
- Malatya Kültür İl Müdürlüğü, **Geçmişten Günümüze Malatya**, 2001.
- Malatya Meteoroloji Müdürlüğü, **Malatya İli Meteorolojik Değerleri**, 2002.
- Malatya Orman İşletme Müdürlüğü, **Bilgilendirme Çalışması**, Malatya, 2002.
- Malatya Orta Anadolu MTA 4. Bölge Müdürlüğü, **Brifing Notları**, 2002.
- Malatya TEDAŞ Elektrik Dağıtım Müessesesi, **Brifing Notları**, Malatya, 2002.
- Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Kalkınma Yolundaki Malatya İçin Odamızın Sunduğu Proje ve Sonuçları**, Malatya, 2002.
- Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Kriz Sonrası Malatya**, 2002.
- Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Malatya'yı Tanıyalım**, 2002.
- Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, **Nüfus ve İstihdam**, 2002.
- Malatya Turizm İl Müdürlüğü, **Brifing Notları**, Malatya, 2002.
- Malatya Valiliği, **Brifing Notları**, 2002.
- Malatya Valiliği, **Tarihte ve Günümüzde Malatya**, 1996.